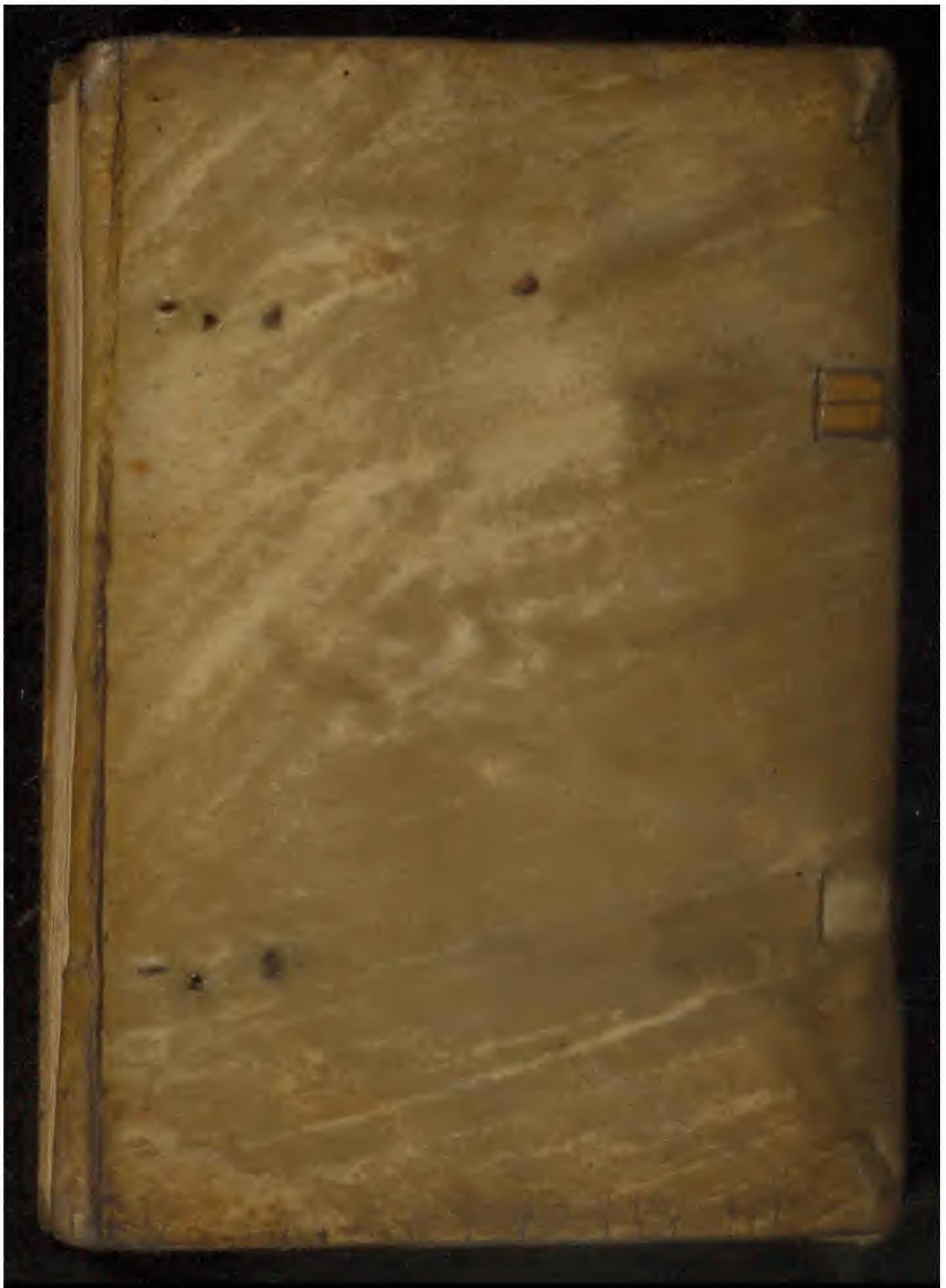

1542

ALFONSI FERRI NEAPOLITANI MEDICI EMINENTISSIMI, PAVLI III. Pont. Maximi chirurgi primarii, de ligni sancti multiplici medicina, & vini exhibitione, libri quatuor.

Quibus nunc primum additus est Hieronymi Fracastorii Syphilis, siue morbus Gallicus.

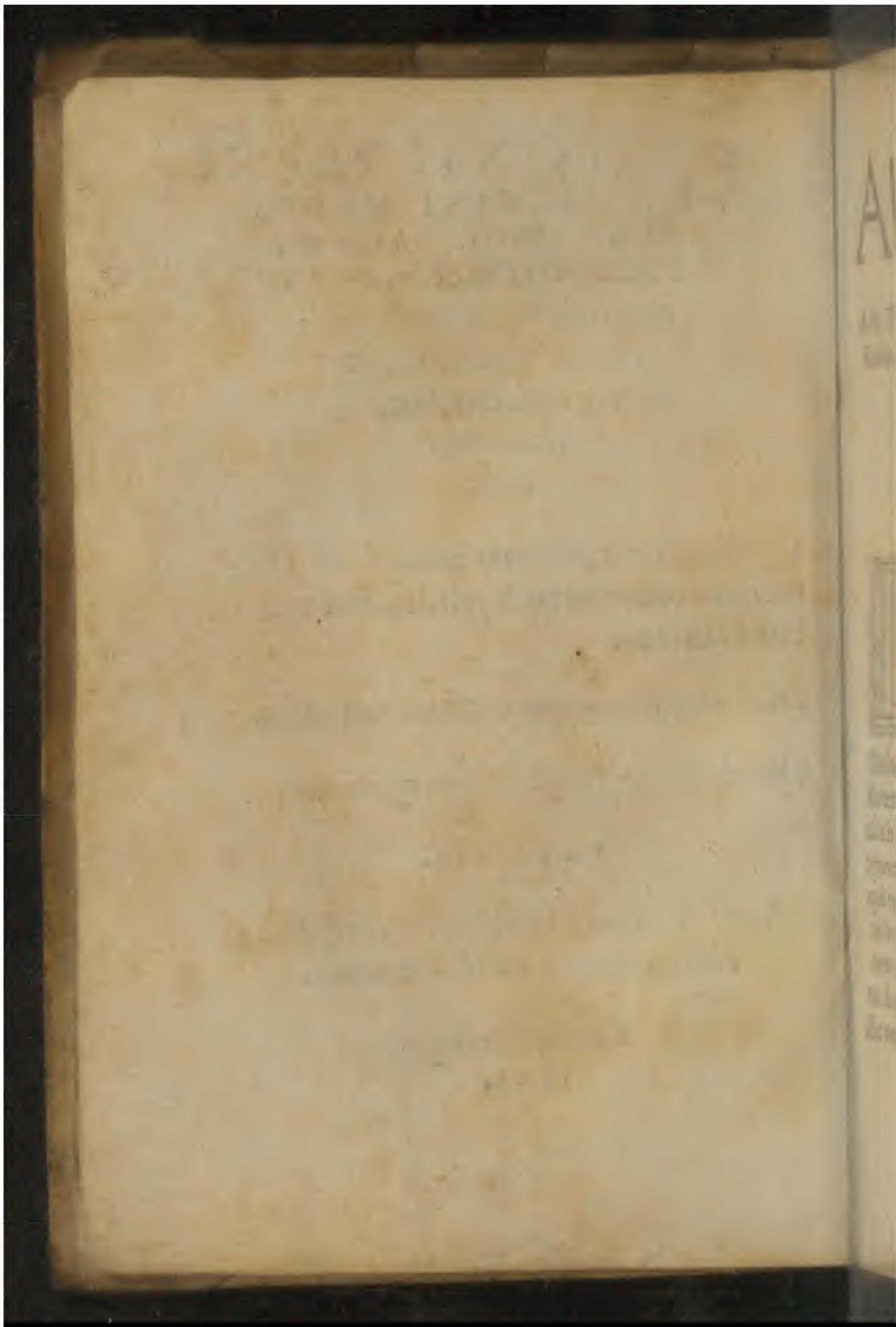
*Indice rerum pręcipue obseruandarũ adiecto.

Omnia multo emendatiora quàm antea.

PARISIIS,

Apud Ioannem Foucherium sub scuto Florentiæ, via ad D. Iacobum.

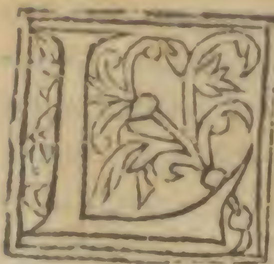
Cum priuilegio.
1542.

Alfonſi ferri

ARTIVM ET MEDICINAE Doct. de ligni ſancti multiplici medicina, & vini exhibitione, liber primus.

Præfatio.

IGNVM illud quod vulgo ſanctum, alias Indicum appellatur, ab inſulis affertur in interiori oceano ætate noſtra repertis, vnde etiam morbus ille qui Gallicus dicitur, ad nos manauit, antea noſtris terris incognitus. In illis autem regionibus is morbus natiuus eſt, ac præter contagionem per ſe naſcitur frequẽtiſſime, cũ apud nos ex ſola videatur fieri contagione. In eo morbo gentes illæ præſentiſſimo remedio vtuntur huius ligni, omneſq; curã tur hac vnica medicina. Eam rem noſtri qui illic verſantur, animaduertentes, & ipſi eo

Lignũ ſanctum ſiue Indicum

Morbus gallicus vnde manarit

A ii remedio

remedio vsi sunt, quicunque in morbum gallicum inciderunt, & inde in patriam reuertentes, afferre ad nos cœperunt lignum ipsum, eaque medicina oppressos gallico morbo curare. Quod vbi bene atque cum salute successit, breui ac facile id remedium per omnes nostras regiones receptum est, habitumque pro optimo & præsentissimo in morbi gallici curatione. Quoniam vero in insulis vnde lignum affertur, non in hoc solo morbo adhibent ipsius ligni medicinam, sed in aliis quamplurimis morbis ac fere in vniuersis: illarum gentium exemplo nostri homines edocti, ad multos alios morbos curandos eiusdem ligni remedio vti cœperunt. Itaque hæc eandem medicina ligni sancti tam in morbo gallico, quam in plerisque similibus morbis, atque etiam diuersis, probatissima iam apud nos est, & in frequentissimo vsu. Nos vero pro communi hominum salute, ac pro nostro officio, ad hanc tam nobilem salutaremq; medicinam adhibentes omne studium nostrũ omnemque diligentiam, animaduertimus & ex consideranda rei ratione, & ex frequenti ac varia exercitatione & vsu curationis

Vsus ligni sancti multiplex.

tionis atque ſucceſſu, medicinam ipſam in variis morbis præparari & vulgo exhiberi ſine nulla medendi ratione, nulla habita vel morborum vel ægrotantium conſideratione, ſed promiſcue ac ſine vllo diſcrimine cuiuis morbo & cuicunque ægroto medicinam ipſam eodem modo confiſci & adminiſtrari. Quæ res in perniciem cedat ſępius neceſſe eſt miſerorum ægrotantium, dum id quod alicui ſaluti fuit, cæteris qui vel diuerſo morbo vel diuerſa diſpoſitione affecti ſunt, cauſa fit non auferendi morbi, ſed augēdi. Itaque nos curauimus vt ab hoc prauo vſu medicina tam vtilis & neceſſaria ad medendi artem & rectam curationem reuocaretur. De hoc enim ligno ſancto tractauimus, & cognoſcendo, & eligendo, & præparando, & exhibendo, & quemadmodum, quibuſque morbis adminiſtretur, quibuſque complexionibus, ætatibus, temporibus, regionibus, inueteratis, aut recentibus morbis, ac de multiplici variaque confectione & adminiſtratione huius medicinæ, Atque vt res tota eſſet promptior & manifeſtior, materiam omnem digeſſimus in partes diſtinctas, eaque partes titu-

lis adnotauimus singulis atque per capita exposuimus.

*De præparatione & administratione ligni sancti, quod non eadem semper, sed diuersa debet fieri diuersis morbis & diuersis dispositionibus.

CAP. I.

QVod nos maxime mouit ad huius operis confectionem, id fuit quod vidimus hanc medicinam ab omnibus eodem modo præparari, & administrari, tam diuersis morbis, quam diuersis dispositionibus: quod valde mirati sumus obseruari medicis vniuersis. Cum ea res tota sit maxime contraria rationi, vt ligni sancti medicina eodem modo confecta & exhibita, quę est eadem causa & idem agens, putetur posse curare diuersos morbos, & cotrarios qualitatibus, item diuersas & contrarias complexiones, vel dispositiones corporum ab intrinseco & extrinseco: vt ætatis, noui vel veteris morbi, regionum & tẽporum anni, & similium. quæ curationes cor-

corporum in diuersis & contrariis qualitatibus & dispositionibus, sunt diuersi & contrarii effectus ab ipsa medicina ligni sancti. Et quomodo hæc fieri ab omnibus credita sunt, quæ fieri non possunt vlla ratione. Nã vt Aristoteles præcipit lib. 2. de generatione & corrupt. idem, & similiter habens se, semper idem innatum est facere. Et tibi Auerroes: Idem nõ facit contraria. Authore etiam Aristotele qui ait: contrariorum contrariæ sunt causæ, Intentiones enim & operationes eiusdem agentis necesse est vt sint cõformes potentiis & virtutibus ipsius agentis, nec possunt esse propterea diuersæ intentiones in medicina ligni sancti, si illi non accedent diuersæ virtutes per diuersas illius præparationes & administrationes. Quod ex Auerroe accepimus, qui ait tertio de anima: Quum duę intentiones sunt diuersæ, necesse est vt virtutes sint diuersæ. Quamobrem non potest medicina ipsa eodem modo disposita producere diuersos curationis effectus. Nam vt Auerroes testatur secundo metheororũ, diuersi effectus fiunt propter diuersitatem subiecti in dispositione. Ac propterea omni-

no necesse est ad diuersos curandi effe-ctus producendos diuersam fieri dispo-sitionem ipsius ligni sancti per præpa-rationes diuersas. Ex Aristotelis etiam doctrina secundo Physicorum, qui ait, eadem causa per se est duorum contra-riorum, sed duabus dispositionibus di-uersis. Et octauo Physicorum, nullum a-gens, inquit, in eadem dispositione pro-ducere potest effectus contrarios. Et ibi Auerroes insuper dicit, quod cum pro-portio illius quod habet potentiam agen-di duo contraria, fuerit eadem ad contra-ria, neutrum efficiet illorum. Falso igi-tur ligni sancti medicina eodem modo præparata valere credita est, ad sanandos diuersos morbos, vel eundem etiam mor-bum in corporibus diuerso modo affectis & dispositis. Et ne a medicis discedere vi-dear, non solum logici, inquit Galenus, sed etiam methodici euidenter intelli-gunt, vnam omnibus naturis medicinam necessario non conuenire. Et quia non cu-ramus hominem in communi & indiffe-renter, sed vt varia ac diuersa dispositio-ne affectus est homo vel intrinseca, vt dixi-mus,

De sanita-te tuenda.

mus, vel extrinſeca. Quapropter vt hæc maxime ſalutaris medicina, quæ in potentia eſt ad curandas diuerſas diſpoſitiones & morbos diuerſos, ad actum vere deducatur: & vt diuerſi effectus curationis & diuerſæ operationes ex eadem medicina producantur, vt neceſſe eſt a cauſis diuerſis: oportet vt eidem ipſi medicinæ tribuamus diuerſas differentias, per diuerſas illius præparationes. Quare vnum pharmacum omnibus nequaquam conuenire poteſt, ſed oportet medium eſſe, inquit Galenus de compoſitione medicamentorum, ceu ad mediam temperaturam aptatum, ducere vero ad vtramque eius medii extremitatem, dum quotidiano vſu & experientia probatur. Si vt res poſtulat confectum ſit, in eo manere conſilium eſt: ſi paulum deficiet augere ipſius vires, quemadmodum etiam adimere cum præter modum efficax ſit. Libro.2. Cap.1.

*Quod ſit lignum ſanctum.

CAP. II.

OBſeruatum eſt ab excellentibus medicis vt in ratione ſimplicis cuiuſ-

In ratione simplicis quot requi rantur. cuiusque quinque requirantur: Quid sit, quale sit eligendum, cuius naturę sit, quę illius propriętas & operationes, quæ permutatio in medicina. Hunc nos morem sequemur in explicanda ligni sancti ratione. Ac primum ostendemus, quid illud sit, id est, quod lignum sit hoc, quod dicimus sanctum. Et nonnulli quidem putant non fuisse ignotum antiquis medicis hoc lignum. Ipsum enim alij dicunt esse, id quod ab Auic. karon appellatur, alii vero idem quod hestedeen: plerique opinantur non aliud esse, quam Ebenum. Hi autem, qui Ebenum credunt, argumento vtuntur probabiliori multo quã ceteri, ac insuper Aristotelis authoritate qui tradit quarto metheor. omne lignum natare in aqua, nec sidere, pręter Ebenum. Hoc autem lignum sanctum non aliter quam Ebenus sidit ac minime natat, quapropter creditum est idem esse quod Ebenus, aut certe Ebeni species hactenus incognita, pręsertim cum eandem opem videatur afferre lignum sanctum quam Ebenus in membris excrementorum. Nam & calculos frangit

Ebenus nõ supenatat

git & ventris inflationem dissoluit. Qui lignum sanctum esse karon putant, illud afferunt, quod hoc lignum medetur morbis iuncturarum, quod ait Auicenna karon efficere, Eodemque fere argumento vtuntur de ligno hestedeen. Sed aliud omnino est hoc lignum sanctum. quam vel karon vel hestedeen. Nam karon, vt Auicenna pręcipit, confert morbis iuncturarum factis a causa primitiua, vt fracturis, distortionibus, ac luxationibus, quibus cōferre par est extra appositum. At lignum sanctum constat medicinam esse antidotariam contagiosis morbis, intus exhibitam nec non quam plurimis variisque morbis multiplici remedio subuenire, ac propter ea longe aliud est lignum sanctum, quam karon. Sed ab his lignis, & a cęteris omnibus quę in aqua non sidunt, palam est lignum sanctum natura maxime differre, cum illa natent, hoc sidat. Ab Ebeno vero lignum sanctum longe etiam differre affirmamus, quamuis illi grauitate simile sit. Nam Ebenus qui non fluitat niger est, vt manifestum est sensu. Sed ligni sancti color nequaquam est niger. Duritie

Lignū sanctum antidotus est morbis cōtagiosis.

Lignū sanctum non esse Ebenū

tie quoque differt ab Ebeno lignum ſanctum: non enim ita maceratur lignum ſanctum in aqua cæteris paribus, quemadmodum Ebenus. Cum tradat Auic. ex Ebeno collyrium fieri. Præter hæc Ebenus ſi iuxta ponatur, ignem ſtatim corripit, quod minime contingit in ligno ſancto. Demum nec tantum odorem nec talem omnino reddit lignum ſanctum, ſi comburatur, quantus & qualis redditur ab Ebeno. Quamobrem prorſus aliud eſt, quam niger Ebenus lignum ſanctum. Aut fortaſſe ſpecies quædam eſt Ebeni non ante cognita noſtris regionibus. Atque ab omnibus lignis longæ differt, quæ hactenus medici cognouerunt: nam a nouo orbe noua hæc ad nos venit eximia medicina. Nec eſt mentitus Ariſtote. qui ſolum Ebenum e lignis tradiderit, in aqua non natare, id enim de lignis veriſſimum eſt, quæ noſſe potuit Ariſtoteles: hoc autem lignum vſque ad noſtram ætatem fuit incognitum.

Ebenus ignem ſtatim contrahit.

Quale ſit eligendum lignum ſanctum.

CAP. III.

X nouis insulis plures fere cognouimus lignũ sanctum, atque propterea videndum est vbi optimum producatur. Nam & ex insula affertur, cui nomẽ inditum est sancti Ioannis, & ex insula sancti Dominici, & ex insula sanctę Crucis. Hæ autem insulæ ad meridiem omnes positæ sunt, alia tamen alia australior est, distantque non parũ inter se singularum paralleli: vt a geographiæ peritis illuc nauigantibus cognitum ac traditum est. Itaque insula sancti Ioannis habet Borealis poli altitudinem, distatque illius parallelus a circulo equinoctiali gradibus viginti cum dimidio. Insula sanctę Crucis gradibus fere decem & octo. Insula sancti Dominici gradibus tredecim. Ab hac insula sancti Dominici primum allatum ad nos lignum sanctum est, eoque aliquãdiu medici vsi sunt. Postea ab insula sanctæ Crucis & sancti Ioannis afferri cœpit. Animaduersumque est optimum esse quod insula mittit sancti Ioannis, idque multo vtilius esse, quam id quod nascitur in insula sãcti Dominici, hoc enim

Martino Densio authore.

aridius

aridius est, magisque fumentium corpora exiccat, illud vero sancti Ioannis humectat corpora in calidis morbis, humidumque radicale conseruat, quod experimento patet in asthmaticis in phthisicis, & hecticis. Id vero a ratione alienum non est, vt temperatius sit lignum ex insula sancti Ioannis, siccius vero & aridius est in insula sancti Dominici. Nam quæ orbis regiones subiacent æquinoctiali, aut non longe distant, nimio solis calore inflammantur.
Quoniam cum præcipua caloris causa sit in terra reflexus radiorum solis calefaciens infimam aeris regionem, vbi solis radii ex meridiano circulo vel recti vel parum obliqui terram feriunt, necesse est vehementem fieri reflexum aeremque infimum maxime feruere. At in æquinoctiali circulo recti a meridiano terram feriunt radii solis. Quamobrem insula diui Dominici vehementiore solis ardore peruritur, quam insula Diui Ioannis, quæ octo fere gradibus plus minus quam illa distat ab æquinoctiali.
Itaque in insula sancti DOMINICI excoquitur, euaporatque in ligno sancto ex ni-

ex nimio æſtu ſuccus ille ſalutaris, fitque lignum aridum nimis & torcidum contra inſula ſancti IOANNIS cum minori afficitur vi caloris, tum vero refrigeratur ſcatentibus vndique aquis: nam fontes habet quamplurimos, fluminibuſque rigatur vberrimis: quo fit vt ſit regio illa temperatiſſima ſtirpeſque ferat & ex moderatio aeris calore, & ex terræ humiditate omnis generis præſtantiſſima in propria natura. Quare manifeſtum eſt lignum ſanctum optimum & ſaluberrimum ex inſula ſancti IOANNIS comportari. Dicendum eſt deinceps quale ſit per ſe lignum ſanctum eligendum. Ac primum ex arboris ætate media vim habet firmiorem. Teneræ enim ætas cuiuſque vegetabilis tenuem ſuſcipit leuemque vegetationem, ſenectus vero prope corruptionem eſt, vt Auerroes ait ſecundo de generatione, & ſecundo metheororum: virtusque propterea in ſenectute minuitur. Quapropter media ætate arboris optimum eſt lignum ſanctum. Et ex arboris autem partibus nec tenues ſurculi eligendi ſunt, nec rurſus rami admo-

Ligni ſancti electio.

modum craſſi & robuſti, aut etiam truncus, ſed rami optimi ſunt media craſſitudine. Quanuis putent aliqui meliores eſſe radices, alij truncos qui ſint radicibus proximiores. Sed nos id verum eſſe putamus, præſertim de radice, in regionibus vbi lignum naſcitur, quod ibi recens exciſo ſuccus maior eſt radici quam ramis. Vbi vero iam aruit, citius radices quam rami exiccantur. Quamuis vero lignum hoc ſit materia quam denſiſſima, ac diu abſit a corruptione, tamen eo melius omnino eſt, quo eſt recentius, maioremque habet ſuccum atque vigorem. Nam ſemper amittit neceſſario lignum ipſum aliquid ex ſuo humore, qui cum exiguus illi ſit propter ſiccam ipſius complexionem, breui areſcit, demptoque ſucco, in quo eſt virtus ipſius naturalis, amittit propriam naturam, atque euaneſcit, remanetque pars terrea tanquam exanima, quamobrem recentiſſimum eſt optimum, præſertim in calidis morbis & ſiccis, nondum exhalato humore ac ſucco illo vnde operatur. Eligatur igitur lignum ſanctum ex inſula ſancti Ioannis,

annis, ex arbore mediæ ætatis, ramo mediocri: tum ſit quam recentiſſimum, ac ſi fieri poteſt, annum non excedat, graui pondere, cortice herenti, colore fuſcũ & flauum.

*Cuius naturæ & complexionis ſit lignum ſanctum.

CAP. IIII.

TEmperatiſſimum quidem eſſe natura lignum ſanctum, apparet ex maxima ipſius virtute atque operationibus, dum ea medicina ingentes & quamplurimi morbi curantur ſine læſione vexationeue languentium. quin magnum ſumentibus pręſtat alimentum prę ter cętera ſimplicia, quorum vſus eſt medendis corporibus humanis. Quamobrem licet tantos & tam varios effectus producat magis ex virtute intrinſeca & ex forma ſubſtantiali, quam ex qualitatibus, tamen ex primis etiam qualitatibus ipſum operari neceſſe eſt. Quibus conſtat, vt diximus, eſſe maxime temperatum, atque ex omnibus quatuor qualitatibus operari, quoniam & ægrotos ſanat & morbos curat calidos, frigidos, humidos & ſiccos. Nec obſtat, quod

quod Aristoteles præcipit.2.de generatione, contrariorum contrarias esse caussas. Et Auerroes primo de generatione, contrarium non accipere suum contrarium. Neque enim simpliciter & absolute diuersos & contrarios qualitatibus morbos & ægrotos curat lignum, vt imperite hactenus creditum est. Sed varie ac diuerse preparatum & alterarum : intensum maiori portione ligni infusi : remissum maiori aquæ infusione. Quo pacto contraria possunt contingere in eodem subiecto, alterum videlicet in intenso, alterum in remisso, autore Auerroe 4. metheor. Tē-peratissime autem naturæ hoc lignum esse licet cognoscere ex Auerrois doctrina quinta colliget, aliorumque autorum simpliciũm qualitates indagantium per primas operationes, secundas & tertias.

Cap.3. Ligni sancti mira temperies.

Primę vero operationes sunt calefacere, frigefacere, siccare, humectare. Secundę sunt quę ex primis proueniunt : vt calido & humido molle reddi, a frigido & sicco durum fieri. Tertias virtutes dicimus, quę fiunt in proprio ac determinato subiecto, vt prouocare vrinam, edu-

cere

cere choleram. Ex primis autem operationibus liquet temperatam esse naturam ligni sancti, quoniam sumpta hæc medicina, nequaquam plus iusto aut calefacit aut refrigerat, aut exiccat, aut humectat, nec vnquam temperiem excedit: non enim conuertitur in calidiorem chilum, sed intemperatum. Temperata vero medicina est, vt ait Auerrois, quæ cum sumitur exigua portione, comparata materiæ, per illam e corpore eductæ, non inducit affectionem extraneam in corpore, quod potissimum in hoc ligno reperitur. Nunquam enim ægrotis etiam diu ipsum sumentibus extraneam inducit affectionem. Ex secundis item operationibus & tertiis temperatum apparet lignum ipsum: nam & stringit & laxat, & illa omnia moderate operatur. Et si vel pulmonem purgat, vel hepar, vel si vrinam prouocat, vel sudoren educit, vel ad quodcunque remedium adhibetur, omnia efficit temperate sine læsione corporum vel molestia. Quapropter manifestum est ex operationibus temperatissimum esse natura lignum sanctum.

Licet difficile credat esse Auerrois, medicinam inueniri in cunctis operationibus temperatam. Sed id nos ita se habere & experimentis intelleximus, atque ita nos iure affirmamus atque præcipimus. Aristote. enim tradit. 2. posteriorum ex sensu memoriam fieri, ex memoria experientiam, ex experientia artem constare. Quanquam vero temperata natura est, & complexio ligni sancti, tamen esse prædominium ei necesse est, quemadmodum simplicibus cunctis vnius qualitatis & complexionis. Itaque constat apud omnes calidum & siccum esse hoc lignum: sed non admodum liquet cunctis, quo gradu caliditatis: nam putant plerique ob maximas illius operationes ad tertium caliditatis gradum pertingere. Nos vero affirmamus ad secundum tantum gradum ascendere caliditatis, nec hanc metam caloris excedere illius naturam: idque probamus ex medicinæ ratione in hunc modum. Quidquid manifeste operatur, neque inde nocumentum aliquod contingit in corpore, est in secundo gradu propriæ complexionis, lignum

Qualis sit complexio ligni.

lignum ſanctum manifeſte operatur, nec tamen inde nocumentum aliquod corpori contingit: ergo lignum ſanctum eſt in ſecundo gradu propriæ complexionis. Maior aſſumptio confirmatur Gal. authoritate quinto de ſimplici medicina, qui ait: Quæ ſunt in ſecundo gradu complexionis, hæc fieri poteſt vt calefaciant vel refrigerent, aut humectent, aut exiccent ſine corporis lęſione aut moleſtia. quod idem teſtatur Auicenna, fen.2.1. canonis doctrina.2. Gradus, inquit, ſecundus eſt, vt ſit inde operatio fortior quam primi, non tamen vt operationes corporis impediat, aut mutet earum curium naturalem, niſi id fiat per accidens, vt ſi ſæpius agat aut multum ſit quod agit. Notandum autem eſt id quod dicit multum, quoniam in ligni ſancti medicina, ſi magna ſit portio ligni, & aquæ parua, neceſſe eſt vigorem intendi propriæ caliditatis, contra autem, remitti. Minor vero aſſumptio frequenti ac manifeſta confirmatur experientia, dum tantas videmus ac tam varias illius operationes in corporibus medendis ſine vllo nocumento aut vlla pertur-

Cap. vlti.

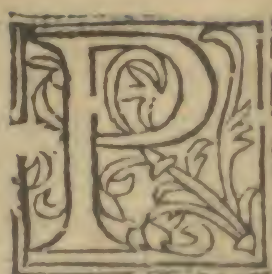
Cap. 15.

batione. Nam ſi tertium caliditatis gradum hoc lignum attingeret, ægrotis tamdiu ipſum ſumentibus febres omnino induceret, aut inflammationes, aliasque affectiones noxias ex vi caloris. Quin apud eas gẽtes vnde hoc lignum affertur, infãtes (vt vulgo accepimus) corpore naſcuntur plurimis puſtulis corrupto paucoſque poſt dies ab ortu, corpus omne inficitur a vertice ad pedes: quam primum vero decoctione ſumpta radicum ligni ſancti, mundari corpuſcula, atque abſolute ſanari paucis diebus. Et radices tamen vehementiores ſunt reliqua arbore, Infantium vero tenera corpora ſunt & læſioni magis ob noxia. In terris quoque noſtris, vt diximus, & operationes magis videmus manifeſtiſſimas ligni ſancti, & nulla nocumenta. Ex quibus omnibus plane conſtat lignum ſanctum calidum & ſiccum eſſe in ſecundo gradu, non vltra, & eſſe in vniuerſum complexionis, & naturæ temperatiſſimæ.

*De proprietate ligni ſancti, & operationibus.

CAP. V.

Pro-

Ropriam esse naturam ligni sancti, atque cõplexionẽ diximus calidã & siccã: verũ pręclarę huius medici nę ingens est, ac multiplex virtus & operatio, nec vni⁹ tantũ complexionis ęgrotis ac morbis medetur, sed in omni operatur complexione, modo rite pręparetur, morbosque atque ægrotos curat diuersos qualitatibus & dispositionibus. Nam pręter vim intrinsecã suę naturę, ac formę substãtialis, ex qualitatibus etiam operatur, non tantum calida & sicca, sed humida quoque, atq; vbi op⁹ est, etiam frigida, Itaq; & calefacit, & exiccat, & humectat, & refrigerat. Neq; id est a ratione alienũ, vt idem operetur diuersa & cõtraria, si modo diuerse dispositum operetur, ex Aristotelis, Auerroisque doctrina, vt superius demonstrauimus. Galenusque ostendit primo de simplici medicina, virtutes esse diuersas in aliquo simplici coniunctas. Atque in vna eademque medicina vim inueniri quę calefaciat, vim quę exiccet, vim quę humectet, & vim quę refrigeret. Quod idem con-

Ligni sancti varius & multiplex vsus in medicinis.

tin-

tingit in ligno ſancto. Ipſum enim omnia hæc aptum natum eſt operari, ſi recte præparetur, & exibeatur pro ea qualitate, ſecundum quam eſt operaturum, ex portione videlicet ligni, & aquę infuſionis, ex quantitate medicinæ & ex numero potionum. Itaque ligni ſancti operationes magnę ſunt atque ſalutares, variæ item atque multiplices, & ex intrinſeca virtute ſubſtantiali, & ex omnibus quatuor primis qualitatibus: quāplurimoſque atque diuerſos curat morbos, ægrotosque diſpoſitionibus diuerſis, ſi rite pręparetur & exibeatur, vt ordine inferius explicabitur.

*Quę permutatio ſit medicinæ ligni ſancti.

CAP. VI.

PErmutatio medicinę ligni ſancti fit pręcipue in morbo gallico, vt curetur vnguento argenti viui. Quod tamen fieri debet in veteri morbo, atque in corpore male affecto & diſpoſito. Neque tamen ad vnctiones veniendum eſt priuſquam ex medicina ligni ſancti bis terue ſumpta cognitum fuerit ægrotum non conuale-

conualeſcere. Nā hęc ligni medicina propria eſt ad morbum gallicum curandum, ac pręter cęteras maxime ſalutaris, nullęque remanent ex ea corporum offenſiones.
Quod minime fit ex argenti viui aut cinapri medicina, ex qua offenſiones corpori remanent læſionesque perpetuæ, vt nos ex longa experientia cognouimus, & propria diſputatione demonſtrabimus, de cinapro & argento viuo. Minime vero quiſpiam proficeret ſi his non intellectis diu noctuque in horum correctione ac præparatione laboraret.
Nam argentum viuum omnino inficit ac lædit principalia membra, atque etiam cætera, oſſaque & neruos corrumpit, nodosque inducit oſſibus & iuncturis. Et nos quidem diu laborauimus in argenti viui correctione vſque ad ingenioſam illius diſtillationem, & tamen nullam illius inuenimus correctionem, vnde corrigi omnino non poſſe cenſemus. Quamobrem ligni ſancti medicina in morbo gallico non aliter cum argenti viui vnguento permutanda eſt, quam vbi ea bis terue ſumpta, non conualuit æger

Argēti viui nocumenta.

æger & ex morbo vetusto. At tunc demum veniat ad vnctionis medicinam. De qua enim nihil attinet nos hoc opere tractare, quod de ligno sancto institutum est, presertim cum abunde alii scripserint de ipsa vnctione. Atque hactenus de medicina ligni sancti communia quędam, vt plerique veterum consueuere, tradidimus. Post hęc de varia, diuersaque ipsius pręparatione & exhibitione in variis diuersisque & dispositionibus & morbis, propria præcepta vt sumus polliciti, trademus sigillatim, Ac prius communia quędam & vniuersalia pręponemus in curatione obseruanda. Nam ex Aristotelis pręcepto primo physic. ab vniuersalibus ad particularia procedere oportet, vt eodem loco testatur Auerr. & secundo de anima. Quoniam commune atque vniuersale magis notum est, quàm particulare ac propriũ, atq; propterea consideranda cuiusuis rei ratione, propriis debent communia præponi, vt eodem loco Auerroes præcipit. Nam quę magis nota sunt nobis, ea sunt communia, quę minus nota, sunt propria

vt in

vt in eodem loco tradit Aristoteles atque in aliis plurimis.ordo vero intelligendi est, a magis notis ad minus nota intellectui. Quod Auerroes ostendit secundo de generatione, primo phisicorum,ac multoties aliis locis , Iure igitur nos in ratione multiplicis medicinæ ligni sancti cõmunia prius exponemus,deinceps propria seorsum singula demonstrabimus.

*Cur medicinæ ligni sancti tanta vis est in morbis curandis CAP. VII.

QVo magis medicina quælibet similis fit calori corporis nostri,& succo vitali,atque in eum cõuertitur succum,cũ sumitur,eo vehemẽtius operatur & tutius ac manifestius. Eaque medicina perfectissima est, quæ medicum nutrimẽtum dici possit , cum in substantiam corporis conuertatur,vt tradit Auic. fen.2.1. Canonis. Cibus autem potusque salubris ille est,cui ita afficit corpus nostrum , vt in similitudinem ipsius corporis , hoc est in substantiam conuertatur , quod eodem loco præcipit Auic. Hæc vero medicina ligni sancti maxime omnium

Quæ optima medicina. Cap.15

Quis cibus potusue optimus.

omnium ſimilis fit ſucco vitali corporis no ſtri, atque in eius naturam conuertitur, inſigneque præbet corpori nutrimentum ſupra omnes cibos & potus: hanc enim ex ligno potionem cum exiguo alio cibo tandiu ſumentes ægroti, ita nutriuntur ac ſi ex quauis alia materia, cibo veſcerentur multo maiore. Nec minus nutrit potio hæc, quam ius pulli conſumpti. Quamobrem nil mirum eſt, ſi tantum valeat medicina hęc ad ſanandos hominum morbos, quando tanta illi ſimilitudo eſt cum ſubſtantia corporis humani, ac præterea vim habet ſalutarem, Omnium enim natura eſt operatrix, vt tertio Tech. tradit Gal. Itaque tam mira operatur hæc potio, quoniam dum ſumitur, vt diximus, continuo ac maxime inducit virtutem ſucci vitalis in corpore, illumque mirifice auget ac roborat, tum ex propria vi ſuæ naturæ, ſimilitudineque ſuæ ſubſtantiæ corporis humani, arcet expellitque ab ipſo corpore omne aduerſum & officiens atque extraneum. Atque ita & ratione ſui ipſius iuuantis & nocentis extranei ſemoti, vehementes operatur in morbis tollendis. Pur-

gat

Purgat enim ſanguineum,& officientes materias reſoluit, atque ita totius corporis mēbra conualeſcunt: imbuta enim membra ſtipticis pharmaciis, vim ſalubrem tranſmittunt per omne corpus.3. Tech.Galeno præcipiente.

¶ Quod alii morbi,quemadmodum gallicus,curentur ligno ſancto.

CAP. VIII.

Non ſolum gallicus morbus curatur ligni ſancti medicina, vt initio apud nos fuit illius vſus,ſed hecticæ ſalutaris eſt podagræ, & epilephiæ, atque aliis morbis quamplurimis. Nam licet effectus diuerſi differant, vel propter agens, vel propter ſuſcipiens, vt ait Auerrois.2.metheororum: ac propterea videatur non poſſe eadem medicina curare morbos diuerſos, aliter tamen ſe res habet, quoniam eadem medicina variis modis atque diuerſe præparata & confecta diuerſas accipit diſpoſitiones, ac diuerſe afficit, nec idem ſit agens, ſed multiplex & varium, vt ſuperius eſt latius demonſtratum. Quapropter varios

Quos curet morbos ligni ſancti medicina. Cap.2.

rios parit diuersosque effectus in morbis curandis. Sed & Gallico morbo sæpe contingit iunctos esse, quos diximus morbos, aliosque complures. atque dum adhibita est ea medicina propter morbum Gallicum, reddita salus absoluta est ægrotis, sublato tam gallico morbo, quam quouis alio adiuncto. Quod si tanta vis est huius medicinæ, vt quemlibet morbum, non minus quam gallicum auferat, multo facilius curare potest singulos ipsos morbos per se solos sine gallico morbo. Ex dialectica illa ratione, si de quo magis, etiam de quo minus, vt Aristo. tradit. 2. Top. Cum enim aliis morbis est morbus gallicus admixtus, vehementius malum est, curatuque difficilius, quod additur illis noxius humor contagionis. Valde autem difficilis cura est omnis morbi, qui ex contagione contingit, raroque tollitur ope medicinæ, vt tertio colliget, tradit Auer. Quod vero de hectica diximus curanda, non est de omni specie ipsius morbi intelligendum, vt proprio capite inferius exponemus. Omnino autem id in omni morbo curando seruandum

dum est, vt quum aliis medicinis minime sanãtur morbi, confugiatur ad ligni sancti medicinã. Sed iam ea exponere aggrediar, quę seruanda sunt in curatione, quę per hãc medicinam perficitur.

*De loco eligendo, in quo curandus est æger,

CAP. IX.

QVoniam expellendus a corpore est noxius humor, materiaque morbi resoluenda, laxẽtur opus est, apertioresque fiant meatus corporis, qui pori appellãtur, vt inde effluat morbus. Quamobrem calido loco ęger cõtinẽdus est dũ curatur, ne frigus humores dẽset, operationẽque impediat naturę ac medicinę. Strĩgit enim frigus, porique corporis fiunt angustiores. Itaque vel natura calidus sit locus curationis, vel arte cubiculum calefiat, in quo æger curatur. Modus tamen seruandus est in loci caliditate, pro cuiusque morbi ratione. Nam in frigidis morbis, & in multo humore noxio, calidiore opus est habitatione: in calido vero morbo & in exiguo humore, Frigus humores dẽsat.

minus calidus locus est necessarius. Itaque pro ratione & morbi & ægroti sedes aut magis aut minus calida adhibeatur.

*De tempore anni eligendo. CAP. X.

APtissimum tempus est ver administrandę huic medicinę ligni sancti: deinde autumnus, ob mediam temperiem inter calorē & frigus. Aestas minus vtilis est, atque incalidis morbis & complexionibus etiā perniciosa, ob nimiā resolutionem, quæ tunc facile potest contingere. Hyems quoque vitanda est in morbis & complexionibus frigidis: magis enim afficiuntur corpora atque læduntur a simili qualitate, quam a contraria. Si autem vis morbi atque necessitas vrgeat, sequiente etiam hyeme, ita calefieri locus potest, vt temperies in eo sentiatur medii veris.

*De cibatione, & quare cibus exiguus prębendus est in hac curatione. CAP. XI.

QVm decoctio cibi sit perfectio humoris generati propter actionem caloris naturalis in idoneam materiam, vt Auer. tradit. 4. metheor, cumque

decoctio

decoctio ligni sancti non facile cõcoquatur, si cũ illa plenior cibus sumeretur, non posset naturalis calor vtrunq; superare, atque hoc pacto concoctio impediretur. Quapropter modicus est sumendus cibus vt optime conquocatur.

*Cur pane vescendum est bis cocto potius quam alterius modi.

CAP. XII.

b IS cocto potius, quam alio pane vescendum est, cum decoctione ligni sancti, quod is panis est maxime siccus, vt sua siccitate diu retineat ligni decoctionem in stomacho. Sicci enim proprium est retinere. Itaque ne ligni decoctio sumpta cito effluat a stomacho, crudaque atque inanis venas permeet, siccitate retinenda est panis bis cocti. Nam cum portio illa ligni humidum quid sit, cito ad hepar deflueret, atq; illi admisceretur. Humidum enim ait Arist. quarto meth. facile terminari, difficileque siccum. Mixtio autem & coniunctio, vt eodem libro tradit Auer. fit necessario propter humidum, diuisio & separatio propter siccum. Vt igitur diu permaneat potio ligni ĩ stomacho, Cap. I.

 conco-

concoquaturque iuxta omnes concoctiones, atque ita subueniat corpori, & morbo medeatur, dum absolute concocta fuerit, ac iam concreta, cohibenda est & glutinanda cibo vna sumpto quamsiccissimo, hoc est, pane bis cocto. Nã vt tradit Auer. 4. metheor. siccitas facit humidum accipere concretionem & difficultatem separationis. Præterea is panis leuissimus est, vt præcipit Celsus. 1. libro de medicina, capite sexto. Quapropter eo cibo stomachus minus grauatur. Nec etiam ita opilat bis coctus panis, vt communis. Parum vero refert, si tardius penetrat panis bis coctus. nam ea re non multum superatur a reliquo pane. Sit tamen in suo genere is panis perfectus, quinque illis qualitatibus, quas tradit Auic. 2. canone, capite proprio: hoc est, vt sit mundus, salitus, confectus, fermentatus, bene coctus. Fiat autem ex simila, potiusquam ex farina communi, quoniam is vtilior est, & magis nutrit, vt eodem loco pręcipit Auic. Neque tamen adeo refert, si pro bis cocto præbeatur panis communis, qui bene coctus sit, perfectusque qualitatibus alijs,
qua

quas diximus, præsertim in consumptis ægrotis & in morbo calido, & complexione eadem. Non enim propter cõmunem panem, si optimus sit, prohibebitur, quin absoluta fiat cõcoctio potionis ex ligno sancto, etiam in maxime languidis & infirmis.

*De medica cibatione, quam diætam dicũt, & qualis debeat esse in hac cura, diæta regularis, qualis resumptiua. CAP. XIII.

DIętam regularem constituimus in curatione ligni sancti ab initio ad finem curationis, tam in prandio, quan in cœna, panis bis cocti vncias tres, vuę passę vncias duas, amygdalarũ tostarũ vnciam vnam. Si autem paulo egentior cibi ęgrotus sit, addi potest vncia panis, vt quatuor vnciæ sint, & in prãdio & in cœna. Dięta vero resumptiuam ab initio curationis vsque ad finem constituimus, carnem pullastræ, gallinæ, caponis, phasianæ, auicularum, hedorum lactentium. Modus autem erit vt tres vnciæ carnis sumantur, & totidem panis,

tam in prādio, quam in cœna, aut si vel ægroti vel morbi ratio exigit, & panis & carnis vnciæ quatuor. Tutius vero a carne, incipietur pulli non coeuntis, vsque ad statum, curationis, deinceps cæteræ, quas diximus, carnes pro arbitrio pręberi possũt. Si autem necessitas interuenerit, præbendum est, vel contusum gallinę seu caponis vel ius pulli consumpti ab initio ad finem curationis.

*Quod varianda dięta est ratione vel morbi, vel ægr oti.

CAP. XIIII.

NOn eadem semper diæta seruanda est in curatiõe ligni sancti, sed varianda nonnũquam est, & pro varietate dispositionũ, & præcipue ac maxime pro varietate complexionum & ætatũ. Pro varia enim ęgroti dispositione, vt infirmitatis ratio postularit, alia erit diæta initio curationis, alia in incremẽto, alia in statu, alia in declinatione. Aliqñ etiã dięta seruetur regularis, aliquãdo resumptiua, vt qualitati morbi conueniet, & ægroti. Variæ enim complexiones & ætates, varia etiam diæta curandæ sunt. Sanguinei vero

ro & cholerici quamuis ex parte conueniant, facilius tamen tolerant inediam sanguinei quam cholerici, cæteris paribus: tum quia sauguineus minus inflammatur, propter caloris temperiem, tum quia humor in eo tardius resoluitur propter humidam complexionē. Phlegmaticis quoque quamuis ex parte conueniat cum melancholicis, facilius tamen propter maximam humiditatem fert inediam phlegmaticus, quam melancholicus, qui siccus est, propter frigiditatem vero phlegmaticus hac re superat sanguineum. Itaque cholericus minime omnium est patiēs inediæ, ob feruorem & siccitatem. Quare varia esse diæta debet variarum complexionum. Idemque obseruandum est in varijs ætatibus. Firma enim ætas minus cruciatur inedia, quam iuuentus, cęteris paribus, iuuenes minus quam pueri. Omnino autem in die purgationis, carne cibandus est æger, propter lassitudinem quā efficit inanitio, illud tamen curetur, ne cruditas cōtingat. Si vero stomachus imbecilior fuerit, con tuso gallinæ subleuetur, tam in prandio, quam in cœna. Caro autem vel elixa sit,

vel assa super prunas, nulloque inficiatur salsamento, aut quouis condimento. Salis vero aut nihil, aut perparum adhibeatur, ne hebetetur aut corrumpatur vis atque operatio decoctionis ligni sancti. Neque enim fastidium stomacho timendum est, aut nosea. Ipsa enim decoctio sua virtute stomachum roborat, adiuuatque ad cōcoquendum.

*Quod æger purgandus est in curatione ligni sancti, & quoties.

CAP. XV.

Qui curatur ligno sancto purgandus est omni octauo die vel saltem in duodecimo.

IN unoquoque morbo, qui curatur ligno sancto, æger purgādus est octauo quoque die vel sexto, si multitudo apparet humoris noxij. Si autem noxius humor exiguus est, sat erit duodecimo fieri purgationem. Itaque peritus medicus in hac re considerabit qualitatem morbi & ęgroti, & maxime humoris noxij quátité. Hęc enim ligni decoctio digerit corporis humores, trahitque illos ab extremis partibus ad medium, varijs modis iuxta varias materias multo perfectius, quam reliquæ medicinæ. Tenues autem humores per sudorem eijcit: crassos ad decoctiōem

facit

facit aptiores. Itaque sæpius æger purgandus est. Sed omnino initio curationis. Intra curationem vero, quo die purgatio fit, non sumat ęgrotus syrupum ex ligno sancto, nec mane nec vesperi. In ipsa vero purgatione, & operatione medicinæ si fuerit acer dolor, & pungens in stomacho vel intestinis: Item si remissius medicina operabitur, adheritque hebetatio: tunc præbendum est ius pulli seu gallinę sine sale, atque cũ saccharo, aliaque adhibẽda sunt adiumenta, quibus vtitur medicina. Id enim nihil officit curationi ligni sancti.

*A quibus abstinendus est ægrotus, in curatione, & quæ seruanda.

CAP. XVI.

A Coitu omnino abstineat ægrotus tempore curationis. Si quis vero in venerem pronior fuerit, vngantur illius renes cerato aliquo frigefaciente, vt libido prohibeatur, & pollutiones. Sed & peracta curatiõe abstineat prorsus a Venere, saltẽ per triginta dies. curas etiã oẽs ab se fuget qui curatur, atque animi molestias, & perturbationes.

A coitu abstineat qui purgatur.

Hæc enim vt Gal. ait .3. Tech. male afficiunt corpora, mutantque ab ea, quæ secundum naturam est, consistentia. Is igitur, cui facultas est, detineatur, exhilareturque amicorum iucundis sermonibus, factis dictisque ridiculis, musicæ dulcedine, rebusque aliis, quæ illum voluptate afficiant, atque ab omni molestia quam longissime absit. Si autem aufugerit somnus ab ęgroto, nimiumque illum vigilia vexarit, periculosum est malum, atque illi mature succurrendum. Nam quemadmodum somnus est vinculum quoddam virtutum corporis & confirmatio, sic vigilia, quæ somni priuatio est, eneruat vires ipsas, atque dissoluit, vt Auer. de somno & vigilia, &. 2. colliget, ostendit. Itaque somnus prouocandus est, vel sirupo papaueris, vel alio adiumento. Vt autem tutius æger curetur, vsque ad incrementum curationis semper decumbat. In statu vero & declinatione, post matutinum sudorem surgere poterit, reliquumq; diei ducere pro illius arbitrio: ita tamen vt nec frigus sentiat, nec lassitudinem. Ob hanc igitur causam, áliasque plures, partiendus

Somnus prouocandus est.

dus

dus eſt morbus,& curatio per quatuor tẽpora, quamuis curatio breuiſſima procuretur, quæ eſt viginti dierum. Nam communis curatio, & vſitatio eſt dierum quadraginta. In curatione vero, particularia localia non debent apponi loco ægrotanti, niſi poſt initium vel incrementum curationis. Aliter enim augeretur cauſa morbi coniuncta. Per totam autem curationem nũquam aqua frigida æger lauet manus nec eam tangat, ne frigiditas aquę actiua repellando humores ab exterioribus ad interiora, nocumentum aliquod inferat membris nobilioribus, quare abluantur manus vel vino albo calido, vel aqua calida.

In curatione nunquã lauet manus aqua frigida.

*De ſudore,& quæ in illo ſeruanda ſunt. Cap. xvii.

POtio ligni ſancti, vt ſuperius diximus, ſuapte natura educit ſudorem, qui initio fere curationis,& incremento ſolet fieri copioſior, remiſſior vero in ſtatu & declinatione, vbi per totam curationem, ab initio ad finem largior fuerit ſudor, argumentum eſt multæ morbi materiæ ac noxij humoris. Interdum

terdum tamen ſudor plurimus contingit ex ægroti caliditate aut ex laxitate porórum, aut ex vtroque. Si cui vero non per ſe ſudor fluit, arte prouocandus eſt, atque educendus, puta latere calefacto alboque vino ſuperinſperſo, ac plantis pedum ſuppoſito. Hoc enim adminiculo facile ſudor educitur. Prouocandus autē ſudor eſt non ſemper eodem modo, ſed aliquando largus, aliquando mediocris, aliquando perexiguus, pro vt cōducere videbitur & morbo & ægroto. Vt vero humiditas pręſertī capitis non officiat, tondeatur ad cutē qui curatur, ac poſt ſudorem ab ſummo vſque capite ad plantas imas diligenter abſtergatur atque ſiccetur. In reliquis quoque membris nulla ſudoris pars relinquatur, ne humor ille maius afferat nocumentum, atque augeat morbum. Ergo optime totum corpus ſiccetur, ſed maxime caput.

Sudor eſt prouocandus, ſi quis per ſe non ſudat.

*Qua forma conficiatur ligni ſancti medicina.

CAP. XVIII.

NOn ſunt audiendi, qui putāt fieri poſſe medicinā ligni ſancti per ca

tapotia

tapotia seu pillulas, aut etiã per pastillos, seu electuaria, nec etiam idonea est confectio florum ipsius ligni sancti, aut teneri arboris surculi saccharo conditi, aut syrupus ex succo ipsorum surculorum. Hæc enim particularem faciunt medicinam, nec per illam mundari possunt restituique membra vniuersa longo atque assiduo morbo affecta. Itaque nõ tolleretur morbus a particulari sumptione. Neque salubrior esset eo pacto medicina ligni sancti cæteris vsitatis, quæ parũ prosunt. Quamobrem optimus modus ac salubrior forma medicinæ ligni sancti; est decoctio ipsius ligni: Ea enim est medicina vniuersalis, tum maxime nutrit sumentes, vt vere sit medicum nutrimentum, quod superius demonstrauimus. Decoquendus vero ex arbore est, troncus mediæ crassitudinis, mediocris ætatis, non mediocris ponderis, & recens, cortice maxime contiguo & hærenti, colore inter fuscum & flauum, ex insula sancti Ioannis vel sanctæ Crucis, vt superius disseruimus. vbi etiam ostendimus, apud nos radicẽ arboris non esse idoneã, quãuis in suis terris ap tis-

tiſſima ſit ad medicinalem decoctionem.

* Quod longa mora fieri debeat decoctio ligni ſancti.

CAP. XIX.

LIgnũ ſanctũ demõſtrauimus habere materiã ſiccã, dẽſam & durã. Facilitas vero miſcibiliũ contingit ex humido, contra difficultas ex ſicco. vt Auer. ait. 1. de generatione. Ariſtotelesque tradit eodem loco, quodque corpus miſcibile fieri, redactum ad humidam ſubſtantiam. Quamobrem lignum oportet diu ac longa mora decoquatur, vt redigatur ad humiditatem: atque etiam vt commiſceatur aquæ decoctionis, vnaque forma liquoris fiat ex aqua & ligno, ab vtroque diuerſa. Nam quę miſcentur, corrumpunt inuicem intentiones, & proprias qualitates, vt ait Ariſtoteles ſecundo de generatione. Itaque per longam decoctionem lignum ſanctum, ſublata ſiccitate ac denſitate, humidum fiet, ac liquidum & rarum. Quibus qualitatibus, vt teſtatur Auerroes primo de generatione, facile quoduis corpus in ſubſtantiam aliti conuertitur.

Quomodo

*Quomodo præparetur lignum sanctum ad decoctionem.

CAP. XX.

Vt facilius in infusione macerari possit lignum sanctum, cultro radendum est, redigendumque in tenuissima ramenta. Hæc ligni ramenta in aquam infusionis merganturin mũdo vase. Debet autem vas ad vnum modum decoctionis vitreum esse, ad alterum modum fictile seu testaceum, vt ostendemus. Mora infusionis in frigidis morbis duodecim horarum sit ante decoctionem, vt melius misceatur, opereturque validius. In morbis calidis, aut breuis, aut nulla sit mora infusionis, ne nimis intẽse operetur, vt sigillatim suis locis exponemus.

*Quomodo decoquatur lignum sanctũ, & quot sint illius decoctiones.

CAP. XXI.

Decoquitur lignum sanctum, vno modo, posita infusionis aqua cũ ramentis ligni, vt diximus, in vitreo vase. Hoc autem vas vitreum cum infusione ponitur intra maius alterum vas

ęneum plenum aqua communi, medijs paleis intra vtrumque vas, ne vas vitreum frangatur. Feruente vero aqua communi in ęneo vase calefacto a subito igne, feruet etiam atque decoquitur infusio in vase vitreo calefacto a feruenti aqua communi. consueuimus, inquit Galenus octauo de ingenio, calefacere olea duplici instrumento, quia si aliter calefiant corrumpitur eorum virtus: sic & de ligno sancto dicendum est. Alter decoctionis modus est simplex, hoc est, vt decoctio fiat in vase fictili ab igne calefacto. Prior autem decoctio, in gemino vase est virtutis alteratiuę, ac refrigeratiue, aptior calidis morbis, & calidis complexionibus, hoc est, cholericis & sanguineis. Altera decoctio simplex in vase testaceo est calefactiuæ magis virtutis, frigidis morbis idonea, & frigidis complexionibus, phlegmaticis, & melancholicis. Quoniam vero superius diximus longa mora decoqui oportere lignum sanctum, id animaduertendum præcipimus, non omnibus morbis, & ęgrotis eiusdem morę decoctionem conuenire, sed alijs maioris moræ, alijs mino-

Hoc est 8. Methodi, de vnguentis in duplici vase calefaciendis.

ris. Quamobrem gradus conſtituendi ſunt in ipſa decoctione, vt verbi cauſa, primus gradus decoctionis ſit, quam decoctio remanet vnius libræ, ſecundus nouam vnciarum, tertius vnciarum ſex aut ſeptem, & ita deinceps. Decoctio autem non ſimplex, aut vnica fit, ſed duæ ac tres fiunt. Eademque ramenta ligni, facta prima decoctione, atque compreſſa & percolata, iterum ponuntur in aquam infuſionis, & fit ſecunda decoctio, atque iterum comprimuntur & colantur, tum tertio, ſi opus erit, ponuntur in aquam infuſionis, & fiat tertia decoctio. Prima vera decoctio dicitur ſyrupus ſeu prima aqua ligni. Secunda, ſecunda aqua: tertia autem, tertia aqua. Syrupus autem ſeu prima aqua ligni, magis eſt calefactiua, ad morbos apta & complexiones frigidas. Secunda aqua eſt alteratiua magis, & refrigeratiua, calidis complexionibus & morbis adhibenda. Initio autem autumni, & vltimo vere, tertio quoq; die, aut etiam altero, decoctio eſt cōficienda, quoniam calore anni celeriter corrumpitur. Hyeme vero ſat eſt, vt quarto quo-

que die vel quinto, aut sexto conficiatur. Ob frigus enim non ita facile putrescit. Quare hyeme libra integra fiat decoctionis, calidiore anni tempore semilibra. Atque hoc modo fit decoctio ligni sãcti.

*An in decoctione ligni sancti, alia decoquenda sint vna cum ipso ligno. CAP. XXII.

1 IN fine curationis, in complexionibus calidis, decoqui possunt cum ligno sancto frigidę herbę: vt cichorea, endiuia, buglossa hortensis, quam borraginem dicunt, alięque id genus. Id vero fit ad refrigerandam iecoris caliditatem, totiusq; sanguineæ habitudinis. Quod autem de fine curationis diximus, idem fieri potest, non tantum in actu præseruatiuo, sed etiam in curatiuo, præsertim in aliqua discrasia iecoris, atque in aliis, maxime quorum tibiæ pustulis vlcerantur, quibus sola subuenit ligni sancti medicina. In hac autem decoctione in qua herbæ admixtæ sunt, idem ritus seruandus est, & regula, de diæta, potione

potione & cęteris quæ ad curationem absolutam pertinent ligni sancti.

*Quod vario gradu & intensione decoctio facienda est ligni sancti. CAP. XXIII.

MOra decoquẽdi, atque gradus quos diximus decoctionis, diuersi esse debẽt, frigido anni tẽpore, & calido, cęteris paribus. Nam hyeme intensior debet fieri decoctio, & maiore gradu: vere atque autumno, minore gradu atque remissior. In tẽporibus item curationis, hoc est initio, incremẽtoq; statu, & declinatione, non idem seruetur modus decoctionis in paribus morbis & ęgrotis. In variis quoq; morbis, variis ętatibus, variis cõplexionibus, varius debet omnino esse gradus decoctionis, vt sigillatim inferius exponemus. Nihil vero refert, quod aiunt, gentes illas, apud quas nascitur lignum sanctum eodem semper modo ac sine vllo discrimine conficere ac sumere hanc potionem. Nam imperiti illi sunt artis medicinę, ac rationis, vel forte quoniam recens lignum decoquunt, salutaris est ea medicina, quo-

cunque alio modo conficiatur, vel quia in illis regionibus antidotaria medicina est lignum sanctum, vel quod incredibilius est, decoctionem conficiunt admodum tẽperatam, vt in omni tempore anni subueniat ęgrotis, omni ætati, omni morbo, omnique complexioni.

*Quibus horis syrupus ligni sancti sumendus sit. CAP. XXIIII.

Syrupus ligni sancti sumendus est ægrotantibus & mane; & vesperi. Ante prandium vero & ante cœnam sumatur, tanto temporis spacio, quanto opus est, vt concoqui possit, pro stomacho vel firmo vel imbecillo. Atque magnopere errarunt, qui præbendum syrupum arbitrati sunt post cibum secunda hora. Ea enim res aduersatur rationi totius medicinæ. Quare tempus concoctionis syrupi sit circiter quatuor horarum ante prandium & cœnam, plus minus, pro vt vires concoquendi, & syrupi quantitas exegerit. Si autem morbus in cerebro sit, tunc syrupus post cibum præbeatur, vt suis locis declarabimus.

Quod

*Quod non eadem semper quantitas & qualitas syrupi sumenda est.

CAP. XXV.

NOn eadem quantitati syrupus prę beri debet omnibus tēporibus curationis. Sed a paucitate incipiendum est, paulatimque quantitas augēda. Natura enim non fert repentinas mutationes, vt 3. Tech. pręcipit Galenus. Quare imbecillis ęgrotis prębeantur vncię tres syrupi mane, tantumdemque vesperi, in incremento, quatuor, in statu & declinatione sex. Aliquando vero prębeatur syrupus aut tantum mane aut tantum vesperi: si aut valde nauseans fuerit ęgrotus, aut stomacho nimis imbecillo, vt fieri nō possint omnes decoctiones necessarię. Itaque animaduertendus hic modus est ab iis qui curam gerunt ęgrotantis. Sed & ætatis ratio habenda est in quantitate potionis, & complexionis, & in vniuersum totius dispositionis cuiusque ægroti, vt modus quantitatis seruetur in vnoquoque. Hæc vero nos suis locis singula exponemus.

Quod autem de quantitate diximus potionis, idem omnino seruandum est de qualitate, hoc est de gradu & intensione decoctionis.

*Quid agendum sit stomacho nauseante. CAP. XXVI.

SI cui assidua nausea contigerit, non est propterea dimittẽda incepta curatio. Nam paulatim atque indies nausea minuetur, semperq; stomachus robustior fiet. Si autẽ eueniat nausea ex innata stomachi caliditate, tunc syrupum, & aquam, aut eorum alterum, vt morbus & ægroti despositio exegerit, ad frigiditatem oportet reuocare, vt minore gradu fiat, & remissior decoctio. Vt vero amaror ille frangatur, syrupi vel aquæ secundę, admisceri possunt, aut coriandri pręparati, aut saccharum rosaceum, aut aliud tale, quod & amarorem minuat, & cõueniat morbo, & ęgroto.

*Quod intermittenda est aliquando potio ligni sancti, aliquando etiam dimittenda. CAP. XXVII.

INitio curationis, in quibus morbis dolores sũt, augeri potius quã minui solẽt dolores

dolores ipſi, ob agitationem factam in humoribus, ex ligni operatione. Neque propterea eſt curatio intermittenda. Nam ſalus omnino futura eſt, procedente ſemper atque operante virtute medicinæ. Nam vt ait Auer. 4. metheor. effectus augetur ex operatione inquieta, ac ſæpe conualeſcit ægrotus non paruo tempore poſt curationem. Si autem aliquod accidens intra curationem acceſſerit, puta, febris, vel deſtillatio ſeu catarrhus, præberi poteſt pro ſyrupo aqua ſecunda alteratiua in hora cibi, aut intermittenda eſt ad tempus potio ligni ſancti, & ſublato accidenti, reſumenda. At ſi perſeuerauerit accidens illud, atque periculum timetur, dimittatur omnino curatio ligni ſancti. Cum vero inerit aliquod nocumentum internũ in ſpiritualibus vel nutritiuis, & aliæ tamen aderunt intentiones medendi, per ſyrupos, & electuaria, & alia ſimilia, tunc non eſt relinquenda potio ligni ſancti ſed præbenda cum aliis illis medicamentis, vt ſubueniatur maxime interiori nocumento, ita tamen vt quotidie, ſed ſemel tãtum ſumatur ſyrupus ligni, aut aqua ſecunda ſola in

Initio curationis dolores ſolẽt potius augeri quam minui.

potu, loco vini, quæ aqua vel intensæ decoctionis sit, vel remissæ, ad calefaciendum, vel alterandum, vt conueniet morbo & ægroto. Atque hunc nos modum curationis experti sæpe sumus fœlici rerum euentu.

*Quo pacto administretur medicina ligni sancti in morbo gallico.

CAP. XXVIII.

SI morbus gallicus recens fuerit, nec tres menses excesserit, sola humectatione opus est, & mundatione atque recreatione membrorum. Quod fit per potionem ligni sancti alteratiuam, & refrigeratiuam. Nam si in recenti morbo intentiorem decoctionem præberemus, & calefactiuam, quod fieri debet in veteri morbo, proculdubio recens ipse morbus deterior fieret, & augeretur. Calefactiua enim decoctio ligni, quæ, vt diximus, veteri conuenit morbo, sua virtute aperitiua, in morbo recenti auget dolores iuncturarum, vomicas excitat ossuosas, membra principalia inflammat, infectaque dimouet a naturali temperamento,

mento,ac totum corpus vexat grauiſſimis accidentibus. Quæ omnia contingunt ex intemperata decoctione ob nimiam illius intenſionem & caliditatem. Itaque diuerſa eſt ratio præbendę potionis ligni ſancti,in veteri morbo gallico, & recenti, vt ſuis locis ſigillatim exponemus. Quum vero in hoc morbo vlcera ſunt oris,aliorūve membrorum, dum curatio fit per lignum ſanctum , mederi vlceribus poſſumus interea vnctione cum mercurio & ligno ſancto.Et in oris quidem vlceribus ea vnctione ſeptem dies collum vnguendum eſt. In aliis vero membris circum ipſa tantum vlcera vngatur mane & veſperi. Si autē vnguenti caliditas officeret vlceribus,alia poterit vnctio adhiberi frigidior, alterans & exiccans , mundatis prius vlceribus. De his vero latius inferius, ac ſigillatim præcipiemus.

* Quæ poſt curationem ligni ſancti ſeruanda ſunt.

CAP. XXIX.

Eracta in quouis morbo curatione ligni ſancti,ad eum modum,qui eſt hactenus deſcriptus, primū illud ſeruan

dum est, ne aut habitet aut versetur curatus in frigido loco, nec vnquam omnino sentiat frigus. Nam ob raritatem pororũ corporis facile nouus aliquis morbus contingeret, qui esset curatu perquam difficilis, præsertim si frigidus esset morbus, aut in frigido anni tempore. Modus deinde seruetur in cibo & potu, saltem ad duos menses, vt carnes edantur facilis concoctionis, ac cætera quæ nihil omnino officiant. Quantitas vero cibi ea sit, vt illa minime grauetur stomachus imbecilis ex inedia quæ præcessit, atque vt bene concoctus cibus facile in substantiam aliti conuertatur. Si autem peracta curatione, inflammatio cognoscetur in iecore & in habitudine sanguinea, quod erratum in curatione fuerit, confecta decoctione nimis intensa, necesse est alterari iecur atque refrigerari syrupo aut aqua endiuiæ, aut re alia, quæ refrigerat, aut venam incidi, vt conueniet. Ad tuendam vero valetudinem ex quouis morbo, præsertim ex morbis cronicis, & qui vix euelli possunt, vt est podagra, poterit curatus procedente tempore quarto aut se-

xto

xto quoque die ſumere aquam ſecundam decoctionis ligni, vel ſyrupum, quod eſt multo vtilius. Quod ſi per legitimam ligni curationem quadraginta dierum, non receperit quis integram ſalutem, debebit poſt aliquot menſes, aut etiam annos repetere ipſam curationem, atque ſi opus fuerit, tertio aut quarto, de integro curari eadem ligni medicina eodemque ritu. Neque quicquam inde timendum eſt incolumitati: nam adeo eſt præclara hæc medicina & ſalutaris, vt ſi rite adminiſtretur, non modo non officiat ſæpius ſumpta, ſed membra quoq; omnia foueat, recreet, ac roboret, corpuſque per illam deducatur ad perfectam habitudinem, ac fere iuueneſcat.

Atque hæc nobis pertinere viſa ſũt ad communem generalemque rationem huius medicinę ligni ſancti. Poſt hæc de vniuerſis morbis, de ætatibus, de complexionibus ſigillatim atque ordine pręcipiemus. De ratione autem ipſorum morborum, nihil attinet hoc opere diſputare, de quibus plurimi atque

præ-

præclari authores tractauere, ſed in ſingulis morbis demonſtrabimus diligenter quo pacto curandi ſunt hac medicina. Iamque modum ponemus primo huius operis libro, ſi prius quaſi corollarium illi addemus, rationem diuerſæ operationis ligni ſancti.

*Quare diuerſæ contingunt operationes ex medicina ligni ſancti.

CAP. XXX.

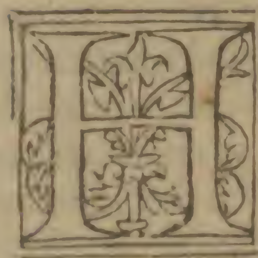
LIgnum ſanctum diximus eſſe naturæ atque complexionis calidæ in ſecundo gradu, ac ſiccę. Quamobrem non mirum eſt, ſi curentur illo morbi & ęgroti humidæ naturę ac frigidæ. Sed difficile illud videtur, quod nihil minus ſubueniat ſiccis calidiſque morbis & ægrotis. Quare autem id fiat nos ratione cognouimus, & vſu atque experimentis. Cauſa vero diuerſæ operationis, vt ſupra tetigimus, eſt varia confectio ipſius medicinæ. Remiſſior enim decoctio ligni ſancti facit vt ꝓpriæ ipſius qualitates remiſſæ transfundantur in aquã decoctionis, qualitates vero aquę minus tranſmutentur vigore ipſius ligni. Quo fit, vt ex vtroque compo-
ſita

ſita decoctio ad hunc morbũ remiſſa, multo minus habeat ex qualitatib. ligni, multo plus ex aquę qualitatibus. Ac propterea talis decoctio, ratione commixtionis non iam calida & ſicca eſt, ſed humidæ potius & frigidæ qualitatis: quia compoſita qualitate coniuncta cum propria virtute atque potentia naturali ipſius ligni, iure ac merito ea medicina morbos curat & ægrotos calidæ ac ſiccæ naturæ, humectatiuamque vim habet, & refrigeratiuam. Sed & ratione portionis ligni & aquę decoctionis, humidam induit decoctio, & frigidam qualitatem, dum pars modica ligni cum aquæ maxima parte coniungitur, vt exigua ligni quantitas intenſiua ſuperetur a quantitate aquæ niminm extenſiua, atque ita decoctio accedat magis ad aquæ qualitates. Itaque ſiccum quidem & calidum eſt id, quod decoquitur, ſed decoctio trahi arte poteſt propter aquam, in cõtrarias qualitates. Præcipua tamen cauſa, quod tam mira operatur hæc medicina, non tam qualitates ſunt, quam propria natura, vt diximus, & vis ipſius ligni, veri, ſancti & ſalutaris.

Liber

LIBER SECVNDVS DE LIGNO SANCTO.

PRAEFATIO.

OC Secundo volumine de singulis morbis vt dictum est, sumus tractaturi, curandis per ligni sancti medicinam. Cõstituimus vero propriam curationem in vnoquoque morbo, non solum quę ad morbum ipsum pertineat, sed quæ cuiq; cõueniat habitudini seu cõplexioni ex diuersis quatuor corporũ humoribus, sanguine, bili, seu cholera, pituita, seu phlegmate, atra bili, seu melancholia. quæ itẽ conueniat cuique ætati, quę firmo corpori, quæ imbecillo. Incipiemus autem ab eo capitis morbo, qui & molestissimus est, & curatu multo difficilimus.

*De cephalea seu hemicrania.

CEphalea, morbus, vt ait Celsus acutus ac pestilens, hemicrania etiam dicitur, quod frequentius certam partem capitis infestet, licet varijs locis, semper tamen qua caput capillo tegitur. Hic morbus varius est, ac multiplex malum.

Nos

Nos autem de dolore illo tractabimus, qui maxime vehemens est, & perniciosus, & qui vix curatur aliqua medicina. Eius mali & si multę causę sunt, potissima tamen est causa interna, vt dolor ex ipso corpore nascatur: siue ex solo capite oriatur malum, seu ex capite & ex alio membro, vt est lien seu splen, iecur seu hépar, stomachus, vulua, quę & matrix dicitur, & similia. E stomacho vero præcipue oritur is morbus, vt præcipit Auicen. prima tertij, cuius signum est, quod plerunque fit dolor in priore parte sincipitii. nam qui in margine ipsius sincipitii fit, hunc vulua maxime producit. In dextra autem parte capitis ex iecore transfunditur, ex liene in sinistra, vt docet Auicen. eodem loco. Quoniam vero ex causis morbi materialibus quæ cronicum facit morbum, seu diuturnum, est phlegma, aut melancholia, de hoc morbo cephaleę primum dicam, quum a phlegmate concitatur · siue is humor per se talis sit in corpore, ac (vt aiunt) radicaliter, siue talis sit in ratione alterius humoris, per vlteriorem combustionem vel Cap. 7.

reso-

resolutionem, seu etiam talis sit humor ab ineunte ętate, seu succedente tempore mutatus ob qualitatem regionis, vel propter sex res non naturales.

*Curatio cephaleę, phlegmate exiſtēte in causa, in iuuene cholerico vel sanguineo.

IMminuta primum causa morbi antecedente, humore videlicet phlegmatico, iuuenis eius complexionis, si imbecillus sit, hoc modo curetur, Cibetur tota curatione diæta resumptiua, ab initio & per totum incrementum curationis, tam in prandio quam in cœna, sumens tres vncias panis bis cocti, & tantūdem carnis elixę. In statu tres vncias panis, duas tantum carnis, post redeat ad tres carnis vncias in declinatione, ac demum quatuor etiam vncias esse poterit æger circa finem curationis, vt non subito, vel nimis minuatur cibus, vel nimis augeatur. Neque enim ex multa fame, vt Celsus ait, nimia satietas neque ex nimia satietate fames idonea est. Sumatur autem in potu mane & vesperi aqua ligni sancti alteratiua

ua, vt dicemus. Syrupus vero talis fiat. Ponatur in fictili seu testaceo vase, semilibra ex ramentis ligni, maneatque in infusione horas duodecim in aqua fontanę quindecim librarum, deinde ferueat infusio ad ignem carbonum, donec redeat decoctio ad libras octo: post coletur, ac reponatur in vitreo vase bene operto. Ex eo syrupo sumat ęgrotus tam mane, quam vesperi vncias quatuor ab initio curationis vsque ad statum. In statu autem & deinceps vncias sex. Sumatur vero syrupus calefactus. In potu talis fiat aqua secunda, ramenta ligni compressa post decoctionem syrupi ponantur in vitreo vase in aquam viginti librarum, hæc ferueat in gemino vase ad ignem lignorum, donec redeat ad quindecim libras. post hęc coletur, ac reponatur in vitreo vase bene operto.
Ex hac aqua bibat æger in prandio & in cœna quantum placuerit. Ea enim refrigerabit calidam iuuenis habitudinem. Si autem horreat bibẽs aquæ amarorem, tẽperetur amaror ipse admixtis aquæ coriandris, vt superius demonstrauimus. In robustiore vero iuuene idem seruetur

modus

modus curationis, prçterquam, quod audatius minui poterit quantitas cibi, augeri vero syrupi per totam curationem. In hoc enim fortior est calor vitalis, faciliusque ac melius fit concoctio.

*In iuuene phlegmatico, vel melancholico.

Cibetur is iuuenis, si imbecillus sit, dięta resũptiua, vt supra dictum est. Caro autẽ sit assa, non elixa, admoto crusto superiore. Si vero fuerit robustior, dięta vtatur regulari. Syrupus autẽ & aqua secũda vim habeãt calefactiuam, fiãtque in hũc modũ. Ponatur sæmilibra ex ramẽtis ligni in vase fictili, in aquę fontanę libras quindecim, maneatq; in infusione horas duodecĩ tum ferueat infusio, donec decoctio redigatur ad sex libras, post hęc coletur, seruetur que, vt docuimus, atque hic syrupus sumatur ab initio curationis, & per tot incrementum. In incremento vero vsque ad declinationem redigatur eadem decoctio ad quatuor libras. Secunda aqua in potu talis sit, compressa ligni ramenta post sy-

rupi

rupi decoctionem ponantur in aquæ fontanę libras viginti, ferueatque decoctio donec ad decem redeat libras, eaque, vt supra dictum est, vtatur in potu ęgrotus tota curatione in prandio & in cœna.

*In sene cholerico vel sanguineo.

HViusmodi senex si imbecillus sit, ac resolubilis, immunita prius causa morbi antecedēte, cibetur diæta resumptiua tota curatione, etiā cō contuso gallinę aut caponis, panis vero prębeatur bis coctus, vel bene coctus, quātū in iuuene constituimus eiusdem cūplexionis. Syrupus pro hoc sene talis fiat, semilibra ex ramentis ligni in aquę libras quatuordecim ponatur in vase testaceo, maneat in infusione, vt supra, ferue atque infusio ad ignem carbonum, donec ad septem libras redigatur decoctio. Ex hoc syrupo sumat æger tam mane quam vesperi ab initio vsque ad mediam curationem vncias quatuor, in reliqua curatione semilibram. Intra curationem vero deiectiones seu euacuationes, nō negligātur, vt mor-

bo conueniet & ęgroto. aqua secunda vtatur in potu, vt de phlegmatico iuuene dictum est tota curatione in prandio & in cœna.

*Curatio melancholia existente in causa in iuuene cholerico, vel sanguineo.

IMminuta primum causa morbi antecedente, cibetur talis iuuenis diæta resumptiua. Syrupus vero sic fiat, ab initio ad mediam curationem sit semilibra ligni, aquæ infusionis libræ quindecim, maneant ligni ramenta in infusione horas duodecim. ferueat infusio in balneo Mariæ, donec redigatur decoctio ad vndecim libras. Seruetur que vt supra in vitreo vase. Ex eo syrupo sumatur tam mane quã vesperi, semilibra. In secunda aqua, in potu sint aquæ libræ viginti, ferueatque infusio donec redigatur decoctio ad sexdecim libras, reponaturque ac sumatur, vt supra. A statu curationis vsque ad finem, syrupus fiat ex semilibra ramentorum ligni, & aquæ infusionis libris duodecim. maneat infusio, ferueat, & reponatur vt prior syrupus. Intentio tantum decoctionis maior

ior ſit, vt duodecim libræ redigātur ad ſeptem. In ſecunda aqua in potu eadem quoque ſeruentur, quæ in priore decoctione, niſi quod quindecim ſint libræ aquæ infuſionis, atq; decoctio redeat ad duodecim. Intra curationem vero non omittātur euacuationes neceſſariæ. Si autem paulo robuſtior iuuenis ſit, eadem ſeruentur in curatione, niſi quod minor aliquando, cibus ſumendus eſt.

*In iuuene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur talis ægrotus tota curatione diæta regulari. Pro ſyrupo ſit ſemilibra ligni, aquæ libræ decē, fiat infuſio vt ſupra. tū ferueat in fictili vaſe ad ignē carbonū, donec decoctio ad quīque redeat libras. Eo ſyrupo vtatur ægrot⁹ ab initio vſq; ad mediā curationē, ſemilibrā ſumēs mane acveſperi. Pro aqua ſecunda in potu ſint libræ quindecī aquæ redigaturque decoctio ad decē. Ab īcremēto autē vſque ad finē intētior ſit decoctio ſyrupi vt decem libræ infuſionis ad tres redigantur. Sumātur vero ex eo ſyrupo tam mane quā veſperi vnciæ. 8. In-

tensior item fiat secunda decoctio, vt decem aquæ libræ ad sex redeant. Si autem siticulosior sit ægrotus, secundaque aqua post syrupum non sufficiat in potu ex cōpressis ligni ramentis, fiat prima ligni decoctio in potu ad hunc modum, vncię tres ex ligni ramentis ponantur in infusione in vase fictili in libras quindecim aquæ, ferueatque infusio, donec decoctio ad decem redigatur libras, coleturque ac reponatur, vt sæpius dictum est. Atque hæc prima aqua remissioris decoctionis suppleat in potu defectum aquæ secundæ.

*In sene cholerico vel sanguineo.

SI is senex imbecillus sit, imminuto prius humore melancholico, cibetur diæta resumptiua, vt senex phlegmaticus. Syrupus pro eo per totam curationem fiat calefactiuus, ad hunc modum, ponatur ex ramentis ligni libra integra in vase fictili, in aquæ libras quatuordecim, fiat īfusio, vt supra, ferueatque quousque redigatur ad libras septem. Ex eo syrupo tam mane quam vesperi sumatur

tur ſemilibra. Pro aqua ſecunda in potu, ramenta primæ decoctionis cõpreſſa ponantur in vitreo vaſe in aquę libras viginti. Ferueat ipſa ſecunda infuſio in balneo Mariæ donec ad quindecim redeat libras. Si vero paulo ſit æger validior, cibetur interdum dięta regulari, augeaturque potio ſyrupi duab⁹ vncijs, vt octonas ſumat vncias per incrementum & ſtatum curationis.

*In ſene phlegmatico vel melancholico.

C Ibetur huiuſmodi ſenex tota curatione, diæta regulari, pane bis cocto & vua paſſa. Ad ſyrupum ſit libra integra ligni, aquę libræ ſedecim. fiat infuſio de more, ferueatque ad ignem carbonum, donec redeat decoctio ad ſeptem libras. Coletur de more ac ſeruetur. Ex eo ſyrupo ſumat ægrotus mane ac veſperi, ab initio curationis vſque ad incremẽtum, vncias quatuor, deinceps vſque ad finem, ſumat ſemilibram. Pro ſecunda decoctione in potu, ſint aquę librę viginti, redigaturque decoctio ad decem & octo. Si autem robuſtior ſenex fuerit, augeatur potio

ſyrupi duabus fere vnciis. Secundaque decoctio fiat paulo intenſior, vt redeat ad ſexdecim libras.

*De vigilia immodica.

Longa & immodica vigilia ex aliqua prouenit quatuor cauſarum hoc eſt, vel à nimia ſiccitate, vel ab intẽperato calore, vel a cholera rubea aut nigra, vel a phlegmate ſalſo. Prę cipue tamen in cauſa eſt ſiccitas cerebri, dũ vel a calido iecore, vel ex aliqua materia calida per ſe aut per accidens, calidi vapores exhalantur, ac cerebrum per ſe ſiccum magis exiccant. Primũ igitur in huius morbi curatione cauſa frangatur antecedens. Deinde ſingulæ complexiones & ætates curentur in hunc modum.

*Curatio vigiliæ, in iuuene cholerico vel ſanguineo.

Cibetur talis ægrotus carne pulli gelici cum frigidis herbis. Sumat vero in potu ſaltem duos mẽſes, aquã decoctiõis ligni ſancti, quæ talis fiat. Ex ramentis ligni ſint vnciæ tres per menſem, deinde quatuor vnciç alio in menſe

mẽſe, aquę libræ viginti, fiat infuſio, ac ferueat in balneo mariç, donec redeat decoctio ad quindecim libras. Hæc vero aqua in potu ſumpta, alterabit intemperiem, ſeu diſcraſiam membri dolorem immittentis. Corrigit enim atque inſtorat lapſa membra ex quacunque cauſa. Neque autem id cuiquam incredibile videatur, quod nos & alias experti ſumus, & pręcipue in clariſſimo viro Camillo Muſettula, quã quũ immenſa vigilia ex iecoris caliditate pene conſumpſiſſet, ſola potione hac ligni ſácti alterante, refrigerato iecore, ſublata vigilia eſt, ac perfectę ſaluti reſtitut⁹. quod illi quoque fuit ſummo miraculo.

*In iuuene phlegmatico vel melancholico.

C Ibetur huiuſmodi iuuenis, vt ſuperior, ſed parcius aliquãto. pro eo autem fiat talis ſyrupus. Sint ligni vnciæ quatuor, aquæ duodecim, ferueat infuſio in balneo mariæ, donec redeat decoctio ad vncias ſeptem. Ex hoc ſyrupo ſumat æger per totam curationem vncias ſex mane tantũ. Aqua ſecunda in potu fiat, vt in iuuene ſuperiore.

*In ſene cholerico vel ſanguineo.

Senex ſi huius complexionis fuerit ab ineunte ętate, imminuto prius humore noxio, ſi ſit in cauſa, cibetur diæta reſumptiua, fiantque pro eo ſyrupus & aqua ſecunda, quæ alterent illius complexionem, pro ſyrupo ſit ligni ſemilibra, aquę librę viginti. ferueat infuſio in balneo Mariæ donec ad quindecim libras decoctio redigatur. Inde ſumat ęgrotus mane ac veſperi ſemilibram tota curatione. Pro ſecunda decoctione ramenta ex priore decoctione preſſa ponãtur in aquę libras vigintiquinque, hęc ferueat in eodẽ balneo: donec ad viginti redeat libras. Quod ſi aqua ipſa ſecunda non ſufficiat ad potum ob ſitim nimiam ſenis, fiat aqua prima in potu, qualis deſcripta eſt in iuuene cholerico.

In ſene phlegmatico vel melancholico.

EAdem in hoc ſene ſeruentur, quę in ſuperiore. Nam licet complexio per ſe humidia ſit, humectandus tamen eſt ob morbum ſicciſſimum.

De

*De perturbatione intellectus, defectu & amissione memorię.

PErturbatio intellectus & defectus memorię non differunt, nisi per maiorem aut minorem vim causæ facientis morbum, & per diuersas capitis partes, & proprias sedes. Conueniunt vero ĩ materia & noxio humore, vnde oritur morbus. Atque de ea perturbatione intellectus hic pręcipimus, quę sine febre est quũ ex phlegmate putrido fit, vel ex cholera. Speciesque illas notamus huius morbi, in quibus communitas est in causa morbi pluribus membris principalibus, in quibus, præcipua sunt iecur & cerebrum. Et iecoris quidem caliditate fit morbus, dum comburit humores, ac cinericios reddit, gignitque choleram nigram, ex qua morbus hic nascitur. Sed & cerebrum solum nonnunquam est in causa, ob sui intemperiem seu discrasiam. Nam eius frigiditate augetur phlegma. Sępe etiam, vt diximus, vtrumque membrum est in causa, & plerumque alia membra, ex nimia frigiditate aut humiditate, quę solent morbum af-

afferre, vt prima tertij tradit Auic. In quacunque autem specie huius morbi maxime conuenit curatio ligni sancti, quoniam tenui opus est materia in nutrimento, ob virtutem ligni nutritiuā, & in hoc morbo valde noxia est repletio ex cibo & potu, maximeque aduersatur sensui animæ interiori. Auic. ibidem pręcipiente. Sed & ob id vtilissima est ligni sancti medicina, quod exiccat, & tenuat sanguinem, & temperate calefacit. Atque ita sensus interior purgatur & instauratur, vt eodem loco pręcipit Auicenna. Primum autem omnium in huius morbi curatione imminuatur causa antecedens noxius humor.

*Curatio perturbationis intellectus & amissionis memoriæ, phlegmate existente in causa, in iuuene cholerico vel sāguineo.

HViusmodi iuuenis cibetur tota curatione diæta resūptiua, si imbecillus sit. Syrup9 pro eo fiat ex ligni semilibra, aquę libris octo. Ferueat infusio in vase fictili ad ignem carbonū, donec redigatur decoctio ad quatuor

tuor libras. Hoc vtatur ægrotus ab initio vſque ad mediam curationem, quatuor ſu meos vncias mane ac veſperi. In ſecunda decoctione, in potu ſint aquę libræ duode cim, redeatque decoctio ad ſeptem. Reliquo tempore curationis ſyrupus fiat ex eadem ligni & aquæ menſura, ſed intenſior ſit decoctio, vt ad tres tantum redeat libras, ſumatque inde ægrotus mane ac veſperi ſemilibram Secunda decoctio in potu fiat ex decem libris aquę, atque ad ſeptẽ redigatur. Si autem validior ſit iuuenis, eadem ſeruentur, niſi quod minuenda cibi quantitas eſt, augenda ſyrupi.

*In iuuene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur huiuſmodi iuuenis, ſi imbecillus ſit, diæta reſumptiua vſq; ad mediã curationẽ, deinceps vtatur diæta regulari vſq; ad finẽ, niſi deficientibus viribus, ad reſumptiuã ſit aliquãdo redeundum. Pro eo in tota curatione fiat ſyrupus ex libra integra ligni, aquę libris decem, ferueatque infuſio in fictili vaſe ad ignẽ carbonũ donec ad quĩq; libras redeat decoctio. Inde ſumat ęgrotus

mane

mane ac vesperi initio curationis vncias tres, in incremento quatuor, reliquo tempore semilibram. Secunda decoctio in potu fiat ex aquę libris duodecim, quę ad decem redeant feruendo.

*In sene cholerico vel consanguineo.

CIbetur senex hic tota curatione si sit imbecillus, dięta resumptiua fiatque pro eo syrupus ex libra integra ligni, duodecim aquę, ferueat infusio in vase testaceo ad ignem carbonum, donec ad libras septem redigatur. Hoc senex vtatur vsque ad mediam curationem, sumens mane ac vesperi vncias quaternas. Secunda decoctio in potu ex duodecim aquę libris feruendo redeat ad decem. A statu, & deinceps, syrupus fiat ex vna libra ligni, decem aquæ, redigaturque decoctio ad libras quinque. Sumatque inde ægrotus, tam mane quam vespere semilibram. Secunda decoctio in potu ex libris duodecim redigatur ad octo. Si autem robustior sit senex, cibus est pro illius viribus minuendus.

*In sene phlegmatico vel melancholico.

HViusmodi senex cibandus est, vt vires, aut imbecillitas exegerint, diæta vel regulari vel resumptiua, vel alternis. Pro eo syrupus tota curatione fiat ex libra integra ligni, aquæ libris decem, redigaturque decoctio ad quatuor libras, feruẽdo ad ignẽ carbonum in fictili vase. Inde sumat æger mane ac vesperi vsque ad mediam curationem vncias quatuor, deinceps vsque ad finem semilibram. Secunda decoctio in potu fiat ex aquę libris decem, ad septemque redigatur. Si autẽ senis vires maiores sint, vti poterit tota curatione diæta regulari, & ampliori syrupi potione.

*Melancholia existente in causa, in iuuene cholerico vel sanguineo.

SI imbecillus sit talis iuuenis, vtatur diæta resumptiua per totam curationem, fiatque pro eo syrupus ex ligni semilibra, & aquæ libris octo, ferueat infusio in vase fictili, donec redigatur decoctio ad sex libras. Inde sumat ægrotus ab initio vsque ad mediam curationem, vncias quatuor tam mane quam

ve-

vesperi reliquo tempore semilibram. Secunda decoctio in potu fiat ex libris aquę sexdecim, ferueatque in balneo marię quousque ad 12. redigatur. validiori vero iuueni tenuior prębendus est cibus.

*In iuuene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur is iuuenis dięta regulari tota curatione. Si autem sit imbecilior, in statu curationis & deinceps dięta vti poterit resumptiua. Syrupus pro eo vsque ad mediam curationem fiat ex ligni semilibra, aquę libris duodecim, ferueatque infusio in vase fictili, redigaturque ad sex libras. Inde sumat æger mane ac vesperi semilibram. Secunda decoctio fit ex libris quindecim aquę, ferueat in balneo marię, redeatque ad libras duodecim. In statu & deinceps pro syrupo sit libra integra ligni, decem aquę, redigaturque decoctio ad quinque libras, feruens in vase testaceo, semilibrãq; sumat æger vtraq; potione tã matutina quã vespertina. In secunda decoctione sint libræ sexdecim aquę, redeantque feruendo in balneo marię ad tredecim libras.

In

*In sene cholerico vel sanguineo.

DIęta resumptiua cibetur hic senex tota curatione, fiatque pro eo syrupus ex ligni semilibra, libris aquæ decem, redigaturque ad libras quinque decoctio, feruens in fictili vase. Sumantur vtraque potione vsque ad statum vnciæ quatuor, in statu & deinceps vnciæ sex. Ad secūdam decoctionem in potu libræ quindecim aquæ feruētes in balneo mariæ, ad decem redigantur. Si autem sit robustior senex, intensior fiat vtraque decoctio, ex vna scilicet libra.

*In sene phlegmatico vel melancholico.

IVxta, vel vires, vel imbecilitatem fiat ab hoc sene diæta regularis aut resumptiua. Syrupus pro eo fiat per totam curationem ex vna libra ligni, decē aquæ feruēs in vase fictili, decoctio redeat ad sex libras. Inde sumat senex vtraque potione semilibram, si vis hepatis concoctiua id tolerat. Secunda decoctio fiat ex libris sexdecim aquæ, redigaturque ad duodecim. Si autem secunda decoctio non sufficiat ad sitim senis & iuuenis, fiat prima decoctio in potu in balneo mariæ

ex

ex ligni vnciis tribus, aquæ libris quindecim, quæ ad decem redigantur.

*De melancholia.

MElãcholię morbus multiplex est. Nos tamen de ea tractamus, qua existimatiua vis & cogitatiua perturbatur propter melancholicũ humoré noxiũ, fitq; adustione alicuius ex quatuor humoribus, ob imbecilitatem splenis, aut propter iecoris adustionem, vel alterius membri præcipui vel propter communem adustionem. Eamque melancholiam curamus ligno sancto, quæ non penitus confirmata est & obsoleta, sed quę vix curatur alii medicinis. Hoc igitur pacto quisquis eo morbo affectus est, præparetur ad curationem ligni sancti, vt trahatur in habitudinem contrariam causæ morbum facientis. Cibetur æger diæta & cibo apto ad eius morbi curationem, vt medici consueuerunt. Detur autem in prandio & in cœna loco vini per duos menses aqua ligni sancti: quæ talis fiat, ramentorum ligni vnciæ tres, aquæ libræ quindecim, ferueat infusio in balneo marię, donec ad decem libras redeat decoctio

coctio post hæc curetur morbus iuxta singulas côplexiones & ętates, ad hũc modũ.

*Curatio melancholię in iuuene cholerico vel sanguineo.

C Ibetur is iuuenis tota curatione diæta resumptiua, alterata ad humidum, oleribus frigidis, vt decet. modus autem sibi sit iuxta vires, item pro côplexione & adustione membrorum, quæ indigẽt alimento. Pro eo syrupus fiat de more ad hunc modum: sit ligni semilibra, aquæ libræ decem, feruęat infusio in balneo mariæ, atque ad libras quinque decoctio redigatur. inde sumat æger ab initio curationis vsque ad statum vtraque potione tam mane quam vesperi semilibram in statu, & deinceps vncias octo. Decoctio secunda in potu fiat ex aquæ libris vigintiquatuor, quæ in eodem balneo feruentes redeant ad viginti.

*In iuuene phlegmatico vel melancholico.

E Adem seruetur curatio in hac côplexione iuuenis, quæ in superiore. Hic enim morbus omnino ex

 ad-

adustione gignitur, nec admodum diuersus est in diuersis cōplexionibus, nisi crassitudine aut tenuitate hūoris noxii. Quāobrem quo terrestrior fuerit materia morbi, eo diuturnior erit hæc curatio seruāda, quod minus apta sit humectationi & resolutioni & euacuationi.

*In sene cholerico vel sanguineo.

CIbetur senex huiusmodi resumptiua diæta humectante, vt dictum est, sed tenuiore cibo, quam iuuenis. facilius enim fert senex inediam, quam iuuenis. Pro eo syrupus fiat per totam curationem ex ligni vnciis octo, aquæ libris quindecim, infusioque feruens in balneo mariç ad libras octo redigatur. Inde sumat æger tam mane quam vesperi semilibram, minus vero si adsit stomachi aut iecoris imbecillitas. Aqua secunda in potu fiat ex libris aquç viginti, quç in eodem balneo feruentes redeant ad tredecim.

*In sene phlegmatico vel melancholico, eadem seruanda de vertigine.

MVltæ quidem sunt causæ vertiginis primitiuæ, atque ex humoribus,

sed

ſed nos eatenus de vertigine tractamus, quatenus fit ex vi corrupta meditationis ſeu imaginationis, ob aliquam cauſam fixam in membro quopiam nobili: veluti eſt caliditas hepatis diſſoluens, aut imbecillitas ſtomachi euaporans, aut etiam totius cerebri euaporatio, aut alia quæpiam intemperies ac diſcraſia in membris ipſis nobilioribus. Et qui hunc morbum patitur, videntur ei locus in quo ipſe eſt, reſque omnes in gyrum verti ac labi, atque alia quædam ſimilia. Quæ ſæpe contingunt ſtudioſis, & vtentibus coitu immodico. Quicunque igitur hoc morbo curandus eſt, pręparetur ſaltem per duos menſes, antequam incipiat ſumere ſyrupum ligni ſancti. Vtaturque dięta reſumptiua, ea quantitate, quę conueniat complexioni & viribus corporis, abſtineatque ab omni cibo, qui in malum chilum conuertitur. Vtatur vero in potu ſemper tam pręparationis tempore, quam curationis, aqua ligni ſancti, nec vnquam bibat aquam aliam aut vinum, pręſertim phlegmaticus vel melancholicus. Aqua in potu pro ſanguineo iuuene vel

cholerico fiat ex ligni vncijs quatuor, quæ maneant in infusione diem ac noctem in aquæ libris quindecim, ferueatque infusio in balneo mariæ donec redeat decoctio ad libras decem. Pro phlegmatico vero iuuene vel melencholico aqua in potu fiat ex ligni semilibra, aquę libris sedecim, ferueatque infusio in fictili vase ad ignem carbonum, donec ad libras duodecim redigatur. In sene eadem seruentur, nisi quod & in cibo, & in quãtitate ligni atque aquę ad decoctionem, & in ipsius decoctionis gradu, est habenda ratio virium complexioni, & ætatis. Si autem hoc pacto vertigo non tollitur, adhibeatur eadẽ curatio, quæ descripta est in melancholia.

*De epilepsia.

Epilepsia, qui morbus latine dicitur comitialis, si & nõ simplex est, nos tamen de ea morbi specie tractamus, quæ a nonnullis vera epilepsia dicitur, & quæ gignitur a phlegmate. Quãquam & melencholica est nonnunquam in causa. Ex vtrouis igitur humore producatur

ducatur morbus, ac siue propter cerebri, seu propter alterius membri præcipui intemperiem, dummodo cõtingat ex interna causa materiali ac permanente, sitque id malum diuturnius nec tolli potuerit alia medicina, curatio fiat per lignum sanctum ad modum quam describimus. Ac primum locus in quo ęger curatur, hoc est cubiculum, sit temperate calidum, ab omni strepitu semotum, nec minus illustre. Sudor prouocetur, sed in capite copiosius, quam in reliquo corpore. Seruetur vero modus diligenter, pro ęgroti dispositione, tam in cibo quam in potione ligni, ne inter curandum aut febricula incidiat, aut destillatio, aut aliud quoduis accidens aduersum. Nam si rite fiat curatio per lignum sanctum, morbus facile curatur ac tollitur, quod nobis curantibus sæpius contingit. Sed illud pro miraculo habendum est, & est tamen verissimum quod monialis quædam nobilis ex ordine diui Francisci, in viridi ętate annorum triginta, sanguinęe complexionis, morbum hunc comitialem passa sex annos, quum a me curata esset hac medici-

na & hoc ritu, diebus vigintiquinque, nec amplius pristinæ salutis prorsus redstita est, nec vnquam postea sensit epilepsiam. Sed & alios innumeros curaui desperatæ salutis. Curatio autem fiat in hunc modum.

Curatio epilepsiæ in iuuene sanguineo vel cholerico.

VTatur hic ęger, si non sit imbecillus, diæta regulari ab initio vsque ad mediã curationẽ, deinceps vtatur dięta resũptiua. & si opus fuerit, etiã regulari, vsque ad finẽ. Syrupus pro eo vsq; ad mediã curationẽ fiat ex ligni semilibra, aquæ libris duodecim, ferueatque infusio in fictili vase ad ignem carbonũ donec ad sex redeat libras, vsque ad augmentum, inde vsque ad statũ ad quatuor tantum libras redigatur. A statu vsque ad finem syrupus fiat alteratiuus hoc pacto: ligni semilibra in aquæ libris decem, maneat in infusione duodecim horas, feruensque infusio in balneo mariæ redeat ad sex libras. Per totam vero curationem

nem ſumatur vtraque potione ſemilibra ſyrupi. Aqua ſecunda in potu tota curatione fiat ex aquæ libris viginti, redigaturque ad quindecim feruens in balneo mariæ.
Si autem non ſufficiet in potu hæc ſecunda decoctio, prima fiat aqua in potu ex tribus vnciis ligni, aquæ libris viginti, quę in eodem balneo ad ſedecim redigantur.
In ſene autem eiuſdem complexionis, eadem ſunt ſeruanda, niſi quod & ſyrupus, & aqua in vaſe fictili decocta poterunt audacius pręberi, propter phlegmatis exceſſum in ea ætate.

*In iuuene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur iuuenis huiuſmodi, ſi robuſtior ſit, diæta regulari tota curatione. Syrupus fiat vſque ad mediam curationē ex libra integra ligni, libris aquæ decē & octo, duodecim horas fiat infuſio, Poſt hęc feruēdo redeat decoctio ad ſeptēlibras, poſt mediā curationē, fiat ſirupꝰ ex vna cū dimidia libra ligni, libris aquę ſedecim. infuſio vt ſuperior ferueat in fictili vaſe ad ignē carbonū donec ad libras quinque redigatur. In vtraque

potione sumat ęger semilibram syrupi. Secunda decoctio in potu fiat in fictili vase ex libris aquæ viginti, ac feruendo redeat ad decem. Eadem vero in sene seruanda sunt, nisi quod senex, licet facilius inediam sustineat, propter ętatis tamen imbecillitatē subleuari poterit diæta resumptiua.

*In pueris a quarto ętatis anno vsque ad quartum decimum.

A ætate pueri cibentur tota curatione diæta resumptiua, maiore enim indigent alimento. Caro tamen assa præbeatur, non elixa. Quoniam vero difficilis est puerorū curatio, ac vix induci possunt ad sumendas medicas potiones, si nullo pacto poterit pręberi puero ęgro syrupus, curandus est sola aqua decoctionis ligni sancti sumpta in potu. Ea vero decoctio in potu puero cholerico vel sanguineo talis fiat, sint ramentorum ligni vnciæ tres, aquæ librę sedecim, ferueat infusio in gemino vase, donec ad libras redeat duodecim. In phlegmatico autem vel melancholico puero sint ligni vncię quatuor

or, aquæ libræ ſedecim. ferueat decoctio in vaſe fictili ad ignem carbonum, donec ad libras duodecim redigatur. Si autē puer facilis fuerit, vt ſumat potionem, pro cholerico quidem puero ſyrupus fiat ex ligni vncijs quatuor, aquæ libris decem. ferueat infuſio in gemino vaſe, ſeu balneo mariç, donec ad ſex libras redigatur. Sumatque inde puer tam mane quam veſperi initio curationis vncias duas, in incremento tres, deinceps vſque ad finem vncias quatuor. Aqua ſecunda in potu fiat tota curatione ex aquç libris quindecim, quç feruentes in eodem balneo redeant ad decem.
Pro phlegmatico ſyrupus fiat vſque ad mediam curationem ex vncijs quatuor ligni, aquç libris duodecim, redeatque decoctio ad ſeptem libras feruens in fictili vaſç, ſumāturque vtraq; potione vnciç tres. Aqua ſecūda in potu ex ſedecim libris redeat ad duodecim. A media curatione vſque ad finem ſyrupi decoctio ex libris duodecim redeat ad quinque, ſumanturque vtraque potione vnciç quatuor. Aqua ſecunda in potu ex ſedecim libris ad nouem redigatur. Si autem vtranque ſyrupi potionem
puer

puer abhorreat, alteram saltem sumat quotidie. Ac si amaror sit nimis molestus, leniatur amaror ipse, vt supra docuimus, coriādris saccharo cōditis, vel saccharo tabarzet.

*In lactentibus infantibus.

FRequentior est in hac ætate comitialis morbus, multis de causis, ac maxime propter humiditatē. Curatio vero infantis tota est in ipsius nutrice constituenda; Vt cum affectum fuerit nutricis corpus potione ligni sancti. affecto etiam lacte atque alterato, quo vescitur infans, alteretur illius corpusculum lacte sic medicato, atq; curetur. Cibetur itaque nutrix diæta resumptiua, ea tamē quātitate, qua tam ipsa, quam infans possit sustentari, & quę recte cōcoquatur. Syrupum sumat nutrix mane ac vesperi, sumatque semper in potu aquam secūdam. Qualitas vero & quantitas syrupi, item qualitas secundæ sint pro nutricis ætate atque complexione, vt dictum est.

*De paralysi.

MOrbus, quem Greci paralysim dicũt, latine dici poteſt diſſolutio, quũ mēbra corporis, amiſſo naturali vigore diſſoluũtur. Id vero quũ in toto corpore cõtingit, Grȩci appellãt apoplexiã, quũ in parte, ac certo mēbro, hemiplexiam. Cõſuetudo tamen obtinuit, quod Celſus refert, vt quocunque modo ea diſſolutio paralyſis appelletur. Nam non eſt in morbo ipſo alia differentia, quam ex pauco, aut multo humore noxio, vnde vel vnus cerebri ventriculus, vel omnes ſimul lædantur. Plurimum vero in cauſa eſt phlegma viſcorum, nec nimis craſſum, quo meatus 'neruorum oppillantur, ſpirituſque vitales præcluduntur, ne permeent membra. Quapropter laſſeſcentibus neruis membra hebetantur, cum priuatione ſenſus, & motus voluntarii. Stupor autem & tremor ſunt præuiæ diſpoſitiones ad morbũ ipſum, atq; ſtuporẽ debilitas facit in mēbro, 'ſubtracta virtute ſpiritus vitalis, tremorẽ vero eadem virtus corrupta,

&

& tanquam prefocata, atque ab ipsa cerebri origine præclusa. Huic malo quanto citius fieri poterit, succurrendum est ligni sancti medicina. Atque si minus prima curatione tollitur morbus, curatio ipsa iterum est, ac etiam tertio & sepius repetenda. Neque omittenda hęc medicina est, quanuis color in paralitico membro mutatus sit, quę res maximam (vt nostri authores tradunt) ostendit difficultatem curationis. Fiat autem curatio in hunc modum. Disponatur ęger per dies triginta ad curationem, priusquam incipiat potionem sumere syrupi, vt aqua ligni sancti vtatur in potu, loco vini, quę ex semilibra fiat ligni, libris aquę triginta, decoctioque ad viginti redigatur feruens in fictili vase. Membrum lęsum hoc pacto foueatur. fiat tale balneum: sumantur cortices radicum althęę, acori, vlmi, brionię, cucumeris asinini, singulorum manipulos sex. Capita liliorum alborum numero decē, seminis lini, fœni gręci, vtriusque vnā libram, baccarum lauri semilibram, chamęmeli, mellilotí, vtriusque manipulos quatuor, intestinorum arietis pinguium
&

& purgatorum libras decem : feruеant hæc omnia in aqua fontana, fiatque calidum balneum quotidie peracta concoctione ante cœnam. Ex quo balneo suffimentum fiat diligenter paralytico membro. post suffimentum vngatur membrum hac vnctione. Sumantur altheæ vnciæ quatuor, olei sisamini, amygdalarum dulcium, liliorum alborum & cæruleorum, ex singulis semilibram, misceantur hæc omnia, fiatque vnctio, qua actu calida vngatur membrum læsum. deinde inuoluatur cannabina stuppa, fasciaque de more vinciatur. post hæc sumat æger aliquod electuarium resumptiuum, vt est electuarium ex gemmis cum aromatibus, aut talem aliquam cibum, cum quo bibat nonnihil ex ligni decoctiõe in potu. Postquam vero æger ad hunc modum per triginta dies paratus fuerit ad legitimam curationem ligni sancti, curatio ipsa hoc pacto instituatur.

*In iuuene cholerico vel sanguineo.

CIbetur hic iuuenis tota curatione diæta regulari, Syrupusque pro eo fiat

vsque

vſque ad mediam curationem, ex libra vna ramentorum ligni, aquæ ſedecim libris, redeatque decoctio ad libras ſex, feruens in fictili vaſe. Sumatque inde ægrotus vtraque potione ſemilibram. Aqua ſecunda in potu ex viginti libris feruens in fictili vaſe redeat ad duodecim. In ſtatu & deinceps fiat ſyrupus itidem ex vna libra ligni & ſedecim aquę, fiatque infuſio per horas duodecim. ferueatque in vaſe fictili, donec ad libras quatuor decoctio redigatur, inde ſumantur tam mane quam veſperi vnciæ octo vſque ad declinationem, deinde ſemilibra. Secunda decoctio in potu fiat ex libris aquę decem & octo, quæ feruendo redeant ad nouem. Si autem circa finem curationis refrigerandus fuerit ægrotus ob nimiam caliditatem decoctionis ligni ſancti, fiat ſecunda decoctio ex viginti libris aquæ, quæ ad ſedecim redeant feruentes in gemino vaſe. Atque hoc pacto puella quædam a me curata eſt ex morbo diuturno: a tertio videlicet ætatis anno vſque ad duodecimum, mutato colore corporis, membriſque diſſolutis, ab inferiori

feriori furcula vsque ad imos pedes.

*In iuuene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur talis quoque iuuenis diæta regulari tota curatione. Syrupus pro eo fiat vsque ad declinationẽ ex libra vna ligni, sedecĩ aquę fiat infusio per horas duodecĩ, ferueatq; in vase fictili, donec ad libras quĩq; redigatur. Inde semilibra sumatur vtraque potione. Secunda decoctio in potu fiat ex aquæ libris viginti, quæ feruendo redeant ad decem. In declinatione vsque ad finem syrupus fiat ex vna libra ligni, aquæ quindecim, feruensque redeat decoctio ad septẽ libras. sumaturque itidem vtraque potione semilibra. Ad secundam decoctionẽ in potu libræ viginti aque feruendo redigantur ad quatuordecim. Atque hic syrupus & aqua in declinatione curationis tẽperabunt caliditatem, qua corpus affectum fuerit priore syrupo calefactiuo, & aqua secũda, quibus domanda erat vis morbi.

*In senibus eadem seruanda sunt.

POst curationem vero aliquot diebus, ne curatus recidat in morbũ, cibus quidem communis sumẽdus est, sed qui nihil noxius sit, & quãtus facile concoqui possit: potus vero sit ex ligni decoctione, quæ talis fiat: sit semilibra ramentorum ligni, libræ aquæ viginti quinque, ferueant vna in fictili vase donec ad viginti libras decoctio redigatur.

*De spasmo seu contractione.

DE ea contractione tractamus, quæ ex noxio humore fit, siue in vno mẽbro fiat, siue ĩ plurib⁹, & quę em prosthtotonus dicatur, opisthotonus, vel tetanus. talemque morbum phlegma sæpius gignit crassius illo ex quo fit paralysis. Itaque de spasmo nunc tractamus, non vt ex siccitate cõtigit, aut inanitate, propter vigilias, aut morbũ diuturnũ, sed vt ex noxia gignitur materia, & qui est difficilis curationis. In talis igitur morbi curatiõe priusquã sumi ĩcipiat potio ligni sãcti, purgãdus est æger, tollẽdaq; aut minuẽda causa morbi antecedens, hoc est noxius humor phlegmatis

phlegmatis crassioris, cibo quoque atque aliis obseruationibus disponendum corpus ęgroti ad legitimam ligni sancti curationē. In ipso autem curationis initio contracta membra idoneo cataplasmate fouēda sunt, quod bis quotidie actu calidum apponendum est. Ipsum autem cataplasma fiat in hunc modū, libra vna ligni sancti in puluerem redigatur, incernaturque, tum ferueat in aqua communi in vase fictili duas horas, deinde addantur ex corticibus radicum althææ pręparatis, acori, brioniæ, enulę campanę, singulorum manipulos tres, rursusque ferueant vna hęc omnia cum ligno sancto. post hec tondantur in mortario lapideo, atque in formam deducantur cataplasmatis. Hac autem curatione nos vsi sumus optimo successu, præsertim in Ioanne Cordubensi milite, ab eaque clarissima vrbe, parentes nostri originem trahunt, qui diutino spasmo afflictus fuerat toto corpore, pręsertim in octo musculis ventris inferioris, ac sępe a peritissimis medicis curatus, nihil profecerat, imo in paralysin incurrerat & epilepsiam. Is itaque per nos curatione ligni sancti

G prę-

præuia, quam diximus, diſpoſitione, & decima curationis die leuatus cruciatu eſt atque dolore, vigeſima vero prorſus eſt morbo liberatus, reditusque perfectæ incolumitati. Hæc autem legitima curatio eſt per ligni ſancti potionem.

*In iuuene cholerico vel ſanguineo.

HIc æger, ſi imbecilus fuerit, reſumptiua vtatur diæta tota curatione. pro eo vſque ad mediam curationem ſyrupus fiat ex ligni ſemilibra, aquæ libris duodecim quę ad nouem redigantur, feruentes in fictili vaſe. Inde ſumatur vtraque potione ſemilibra. ſecunda decoctio in potu ex tredecim aquę libris redeat ad nouem, feruens in balneo mariæ. In ſtatu & deinceps fiat ſyrupus ex libra vna ligni, aquæ ſedecim, quę in vaſe fictili redeant ad ſeptem. Semilibraque item ſumatur vtraq; potione. Aqua ſecunda in potu ferueat in gemino vaſe, atq; ex viginti libris ad quindecim redigatur.

*In iuuene phlegmatico vel melancholico.

Cibetur

Cibetur is æger tota curatione diæta regulari. Pro quo vſque ad mediam curationem fiat ſyrupus ex vna libra ligni aquæ ſedecim, fiatque infuſio per horas duodecim, ferueatque in vaſe fictili ad ignem carbonũ, donec ad ſex libras redigatur. Sumatque ſemilibram æger tam matutina potione, quam veſpertina. Secunda decoctio in potu fiat in gemino vaſe, redigaturque e viginti libris ad decem. In ſtatu, & deinceps ſyrupus fiat ex libra vna ligni, ſedecim aquæ: fiatque infuſio, vt ſuperior, ferueatque in vaſe fictili, donec ad quatuor tantum libras redeat decoctio. Inde ſumat æger vtraque potione, ſi robuſtior fuerit, octo vncias, ſi minus robuſtus, ſex, quatuor vero ſi nimis imbecillus. Aqua ſecunda in potu ex viginti libris feruẽdo redeat ad octo. In ſenibus eadem ſeruanda, niſi qua propter exceſſum phlegmatis in ea ætate, audacius fieri poterit intenſioris decoctionis ſyrupus & aqua ſecunda. Hęc autem ſpaſmi curatio ſeruanda etiam eſt in tortura oris, cæteriſque morbis, in quibus ineſt contractio.

*De fluxu nimio lachrymarum.

DE lachrymarum fluxu tracta-
mus contingenti non natiuo, de eo
tamen qui diuturnior est, nec facile
curatur. isque humor, vel e medio
cranio, vt ait Auicēna, tertia tertii,
vel extra cranium scateat, ac per oculos fū-
datur. De cancro autem, aut duritię cuius-
uis apostematis oculorum tunc tractabi-
mus, quū de apostemate in vniuersum disse
remus. Fluxus igitur lachrymarum, hoc ri
tu curandus est per ligum sanctum.

*In cholerico iuuene vel sanguineo.

C Ibetur hic ęger tota curatione
diæta regulari. Syrupus pro eo
fiat initio curationis ex ligni se-
milibra, aquæ libris decem, quæ in vase fi-
ctili feruendo ad sex redigantur. in incre-
mento & statu fiat syrupus ex semilibra iti
dem ligni, duodecim libris aquę, fiatque
infusio per horas duodecim, tum ferueat
in fictili vase donec ad quatuor libras re-
deat decoctio. In declinatione fiat syru-
pus vt initio curationis. Sumatur vero per
totam curationem semilibra vtraque po-
tione

tione. Secunda decoctio in potu ex libris quindecim in eodem vase fictili feruendo redeat ad decem.

*In phlegmatico vel melancholico.

EAdem seruetur diæta in hoc ægroto: Syrupus vero fiat pro eo tota curatione ex libra vna ligni, aquę sedecim, redeatque decoctio ad libras quatuor feruens in fictili vase. Inde sumantur in vtraque potione vsque ad mediam curationem vnciç quatuor, deinceps vsque ad finem semilibra. Aqua secunda in potu ex libris viginti, feruens in eodem vase redeat ad decem. Atque hoc pacto nos inter cæteros curauimus filium viri magnifici Raphaelis Vitalis, ex veteri morbo fluxus lachrymarum cum graui ophthalmia, nec postea recidit vnquam iuuenis in morbum, sed permãsit absolute incolumis. In senibus idem seruandus est ritus curationis, habitatum ętatis ratione, vt sępius admonuimus.

*De aurium morbo, auditu videlicet obtuso.

OBtusus grauisque auditus & si multiplex est, de illius tamen generis

morbo hic tractamus, qui ex frigido humore contingit, siue neruo interiore auditus affecto, seu ipsa tantum aure. Is igitur morbus si iam inueterauit, nec aliç illi subuenerint remedia, imminuto prius humore noxio, & causa ipsius morbi, hoc ritu curetur per lignum sanctum. Cholericus iuuenis vel sanguineus cibetur initio curationis diæta regulari. A statu autem vsque ad finem diæta, sit resumptiua. Ab initio vsque ad augmentum fiat pro eo syrupus ex ligni semilibra, aquç libris decé. ferueat infusio in fictili vase, donec ad libras quinque redeat decoctio. Aqua secunda in potu, ex duodecim libris ad nouem redigatur. Ab incremento ad finem curationis fiat syrupus ex semilibra ligni, decemque libris aquæ, sed ad tres tantum libras redeat decoctio. Aqua secunda ex libris duodecim ad sex redeat.
Ex syrupo sumatur semilibra, tam manç quam vesperi tota curatione. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis regulari diæta vtatur tota curatione; syrupus pro eo vsque ad declinationem fiat ex libra vna ligni, aquæ duodecim, redeatque

decoctio

decoctio ad libras quinque. Semilibraque inde ſumatur vtraque potione. In declinatione, atque vſque ad finem curationis, in ſyrupo ſit vna quoque libra ligni, ac nouem aquæ, redigaturque decoctio in fictili vaſe ad tres libras, atque vtraq; potione ſumatur vna libra. Aqua in potu fiat ex libris aquæ duodecim, quę decoctę redeāt ad decem. In ſene ſunt eadem ſeruanda, niſi quod adhiberi potius debet diæta reſumptiua.

*De naſi morbis, polypo, videlicet alijſque vlceribus.

I

POlypus eſt vomica in naſo, ſeu apoſtema, quod craſſius eſt atque carnoſum. Oritur ſæpius ex hæmorrhoidibus, deſinitque in cancrum. Quapropter facilius hæmorrhoides curantur, quam polypus, cancer polypo difficilius. In cauſa eſt polipo pituita & atrabilis ex morbi calore corrupta, reſoluto tenui humore, craſſoq; cōcreto in materiam carnoſam. Diminuto igitur ante legitimā curationē humore noxio, amoueatur a perito chirurgo quātū fieri poterit materia illa

carnosa, vel ferro, vt a me complures curati sunt, vel cauterio, vel alio quouis instrumento artis aut remedio, ita vt causa côiuncta penitus deleatur, morbusque non recidat, membrumque suscipiens foueatur curetur emittens. Post hęc ligni sancti curatio adhibeatur. Cholericus iuuenis vel sanguineus diæta regulari cibetur tota curatione. syrupus fiat ex octo vnciis ligni, aquæ libris decem, redeatque decoctio ad quatuor libras. Inde sumatur vtraque potione vsque ad mediam curationem semilibra, reliqua curatione sumantur vnciç octo. Aqua in potu ex duodecim fiat aquæ libris, quæ ad octo redigantur decoctæ. Si autem robustior fuerit ęger, poterit in syrupi decoctione apponi libra integra ligni. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis regulari quoque diæta vtatur tota curatione. Syrupus fiat ex aquæ libris quindecim, ligni vero vsque ad mediam curationem libra vna & semis, deinceps libra tantum, redigaturque decoctio in fictili vase ad libras quinque. Aqua in potu in eodem fictili vase decocta, ex viginti libris redeat ad quatuordecim. Senibus cibo

bo vtendum eſt ampliore, propter ætatem imbecillem, remiſſiore ligni decoctione. Notandum autem, quod eodem ſyrupo licet polypum ipſum vel vlceroſum vel ſine vlcere fomentare vel lauare, vel aliquo inſtrumento artis decoctionem quoquo modo iniicere atque apponere. Incredibilem enim pręſtat opem decoctio ipſa extra apposita, diregendo, mundando, ſolidando vlcera vomicaſque.

*De linguę ſpaſmo & ranula.

LInguæ ſpaſmus & ranula polypi eodem ritu curandi ſunt. Ranulæ vero ſi ad cancrum vergit, diligenti manus operatione ſubueniendum eſt, & ligni ſancti potione.

*De gingiuarum imbecillitate, de fluxu humoris, de vlceribus, ac dentium commotione.

G Ingiuarũ imbecillitas & emollitio, vlceraque, fluxuſque humoris, atque commotio dentium, cauſam habere ſolẽt a membris principa-

libus affectis. vt ex calidiore cerebro humores nimios attrahente, refundenteque gingiuis, quibus humoribus noxiis illę corrumpuntur. ex adusto etiam iecore stomachoque affecto, humores corrumpente, qui permaneant ad ipsas gingiuas. Causa igitur cognita morbi, si alia remedia nõ subuenerint, imminuta prius ac fracta ipsa morbi causa, ligni sancti curatio adhibeatur, ad hunc modum. Cholericus iuuenis aut sanguineus, diæta cibetur resumptiua, sed tenui, quantum complexio patitur, tota curatione. Syrupus pro eo fiat vsque ad mediam curationem ex libra vna ligni, aquæ duodecim, redeatque decoctio feruens in fictili vase ad sex libras, reliqua curatione fiat cum vna libra ligni, quindecim aquæ, ac redeat decoctio ad quatuor libras. Atque in vtraque potione sumatur libra semis. Aqua in potu ex libris viginti decocta redeat ad quindecim. Phlegmaticus vel Melancholicus iuuenis cibetur diæta regulari vsque ad mediam curationem, deinceps resumptiua. Syrupus pro illo fiat tota curatione ex libra vna ligni, duodecim aquæ,

aquę, fiatque, infusio per horas duodecim, inde feruens in fictili vase ad quatuor libras decoctio redigatur. In secunda decoctione libræ aquæ vigintiquinque, ad quindecim redeant in eodem vase feruentes. In senibus idem seruandus est ritus, habita, vt toties diximus, ætatis ratione. Adhibeatur pręterea gingiuis frequens. lotio, atque omnibus horis, vel ex decoctione ligni, vel alio quouis humore medicato ad morbum pertinente. Percoctus autem aut bis coctis panis, propter putres gingiuas marcerandus est vel iure pulli vel aqua syrupi.

*De pectoris morbo asthmate, hoc est difficili anhelitu.

ASthma, hoc est difficilis respiratio atque anhelitus, non simplex est morbus, atque in. 4. species distribuitur: omnibus tamē eadem potest causa cōtingere humoris noxii. Atque in senibus quidē non est fortasse morbi materia dissolubilis. Quū tū ex viscoso humore fact⁹ ē asthmati morb⁹, licet

peruetus ſit, ſi non profuerunt aliæ medicinæ, tenuata prius morbi materia, & imminuta, ligni ſancti curatio adhibeatur. In ligni autem decoctione admiſceri licet palmarum fructus, quos dactylos dicunt, hyſſopus aliaque ſimplicia, vtilia morbo. Eademque facienda curatio eſt in veteri tuſſi, apoſtemate, ceteriſque pectoris morbis aſthmati ſimilibus. Ante legitimam vero ligni curationem, ęger hoc pacto præparetur, vt duos circiter menſes vtatur quidem conſueto cibo, ſed talis, qui & facile concoquatur, nec excitet morbum. In potu autem, loco vini ſumatur ligni decoctio, quæ talis fiat. Sint vnciæ tres ligni, aquæ libræ viginti, fiat infuſio per diem & noctem, inde ferueat in vaſe fictili ad ignem carbonum horam vnam, tum ponatur in decoctione hyſſopi manipulus vnus, dactylorum libra ſemis. poſt hęc rurſus ferueat, donec ad quindecim libras redeat decoctio: legitima vero curatio talis fiat. Cholericus iuuenis vel ſanguineus cibandus eſt vſque ad mediam curationem diæta regulari, deinceps reſumptiua. In ſy-
rupo

rupo fit libra vna ligni, aquæ duodecim, hyſſopi & dactylorum quantum oportebit, fiat decoctio in fictili vaſe, redigaturque ad ſex libras vſque ad mediam curationem: deinceps ad libras redeat quinque. Sumanturque vtraque potione vnciæ quatuor. Aqua ſecunda ex libris viginti ad quindecim redigatur. Phlegmaticus iuuenis vel melancholicus vtatur tota curatione diæta regulari. Syrupus fiat ex libra vna ligni, aquæ viginti, redeatque decoctio feruens in fictili vaſe ad libras decem. poſt hæc apponatur in decoctione hyſſopi & dactylorum, quantum ſat fuerit, agarici vero dragmæ duę. tum feruere pergat decoctio, donec ad ſeptem libras redigatur. Ex eo ſyrupo ſumatur tam mane quam veſperi ſemilibra vſque ad augmentum, deinceps vſque ad finem curationis vnciæ octo. Aqua ſecunda in potu ex vigintiquinque libris redeat ad decem & octo appoſitis in decoctione dactylis, aut tale aliquid pectori vtile. Eadem vero in ſenibus ſeruanda ſunt, habita ætatis ratione. Ac licet non poſſit in ea ætate ſalus reſtitui ab eo

morbo non tamen deserendi sunt senes vel decrepiti. Continendus enim est curatione in senibus morbus, ne augeatur.

*De phthisi, hoc est tabe.

ET si tabes, letalis morbus, qui phthisis Græco nomine dicitur, nullam habet spem certam ab arte medica, non tamen est omnino illius curatio desperanda, præsertim initio morbi, atque vsque ad statum: nec propter incertam spem curationis, destituendus est æger ope medicinæ, vt certissime pereat, vt Galenus præcipit in methodo in libro de ingenio sanitatis. In recenti igitur morbo, atque per incrementum, seruari præcipimus legitimam curationem, quę ab artis authoribus tradita est. Ligni vero sancti medicinam cōtendimus esse huic morbo salutarem, cum præstet hoc lignum simplicibus vniuersis, quibus medicina vtitur, vt priore libro docuimus, atque ex omnibus qualitatibus, aduersusque omnes operari potest, ob variam ipsius medicinę confectionem, multiplicique sua

ſua ac ſalutifera virtute, modis omnibus male affecto corporis ſubuenire. Calida enim vi & ſicca viſcoſas materias incidit, ne pulmonem corrumpant, vlcera vero ipſius pulmonis exiccat, purgat, integrumque pulmonem reddit. frigida vi & ſicca ſolidat, ac fluxum ſanguinis, ſi quis eſt, reſtringuit. frigida & humida vi humectatis atque refrigeratis, febrem oſſium frangit, humidum quoque vitale reficit ac fouet. Itaque quoniã huic morbo varia eſt adhibenda medicina, variique neceſſarii ſunt effectus, vt Auicen. præcipit prima quarti de hectica curatione, nulla poteſt alia medicina curari tam commode phthiſis ipſa quam ligno ſancto, in quo diuerſæ virtutes & operationes, maximeque ſalubres. Quoniam vero multa ſunt hecticæ communia cum phthiſi, eadem erit curatio ſeruanda in vtroque morbo, vbi eadem erit ratio vtriuſque, vt eo tantum differant, quo excedens & exceſſum, Autore Iſaac ſecundo libro de febribus. Et quũ eadẽ cauſa eſt hecticæ, quæ phthiſis, vt idem autor tradit. 3. libro. Quum igitur hectica febris nõ habet

bet aliam rationem aphthisi, sed illius est potius accidens quoddam, idem seruãdus est modus in curatione. Illo tamen imprimis præcepto seruato Auicēnæ prima quarti, vt si causa hecticæ fuerit apostema, aut lęsum aliter aliquod membrum, in eo primum curatio adhibeatur, causaque auferatur morbi, & origo. Pręterea eadem instituatur curatio in hectiqua & in phthisi, ad hunc modum. Ante legitimã ligni curationem duos circiter menses, prębenda ęgro sunt electuaria iuxta artem, vel syrupus, vt morbus exegerit. In potu autem, loco vini sumatur ab ęgroto decoctio ligni, quę talis fiat. Ponantur in aqua hordei purgati vncię tres ex ramentis ligni: ibique permaneant quatuor horas, deinde proiecta aqua ipsa hordei in qua fuerat lignum, in alteram rursus hordei aquam ponantur ipsa ligni ramenta, sintque aquę sedecim librę, ferueatque infusio hęc in gemino vase, donec ad libras vndecim redigatur. Post hęc ad legitimam curationem aptius erit egri corpus tam diu affectum, assumpta huius ligni Sancti decoctione. Cholericus

iuuenis

iuuenis vel ſanguineus cibetur diæta reſumptiua, addito etiam contuſo pullo, vel iure pulli conſumpti: pro ægri corporis imbecillitate ſyrupus huiuſmodi fiat. R amentorum ligni vnciæ quatuor, aquæ hordei purgati ſint libræ decem. fiat infuſio per duos dies & noctes, poſtea ferueat in gemino vaſe, donec ad libras ſeptem redigatur. inde ſumatur in potione libra ſemis. Si autem intentio magis ad vires ſit, quam ad morbum, vna tantum ſit quotidie potio ſyrupi, vt largius poſſit ęger cibari, meliuſque concoquere. Si magis ad morbum eſt intentio, duæ ſumantur ex more ſyrupi potiones, mane ac veſperi. Quod ſi electuarium præberi viſum fuerit reſumptiuum hora ſyrupi, vel ſyrupi potio minuatur, vel ſpacium tribuatur concoctioni. Si vero ſyrupum ipſum quis, & curatiuum eſſe voluerit, & reſumptiuum, apponendum eſt in decoctione pectus gallinæ vel caponis. Tunc aqua in potu fiat ſecunda ligni decoctione ad hunc modum. Sint vnciæ tres ligni, aquæ hordei libræ viginti. ferueat infuſio, donec ad quinde-

cim libras redigatur. Atque hæc fiant vsq; ad incrementum curationis. Deinceps vsque ad finem. syrupus fiat ex ligni libra vna, aquæ hordei libris duodecim. fiatque infusio per diem & noctem. deinde ferueat in vitreo vase, donec redeat decoctio ad libras quinque ac si pectus caponis in decoctione positũ est, aqua in potu fiat ex quatuor vncijs ligni, aquę hordei libris viginti, ferueat infusio donec ad tredecim redeat libras. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis cibetur vt superior. Syrupus fiat ex ligni semilibra, aquę libris duodecim. ferueatq; infusio in fictili vase donec ad quinque libras redigatur. inde sumatur vtraque potione libra semis. Aqua in potu fiat secunda decoctione de more, in vitreo vase, sintque aquæ librę quindecim, quæ feruendo redeant ad 10. De senibus hoc loco, pręsertim decrepitis, nihil pręcipimus, quoniam perraro in eis curatio contingit.

∴

De

*De faſtidio cibi.

FAſtidij cauſas tradit Auic.fen decima tertia tertij canonis, tum malam cõplexionem frigidam, frangentem duas virtutes, ſenſitiuã & attractiuã, tum magis phlegma plurimũ viſcoſum, hęrens in ſtomachi orificio, quæ ſedes eſt appetitus cibi, quemadmodum infundo ipſius ſtomachi fit cõcoctio, quod eodem loco pręcipit Auicenna. Quamobrem quod de faſtidio cibi præcipitur, ad languidam quoque concoctionem eſt referendum. Siue ex cerebro id eueniat, ſeu ex hepate ad frigidum inclinãte, ſeu ex alio membro atra bile affecto, cauſaue alia quacunque. Cum igitur morbi cauſa fixa fuerit, nec alia profuerint remedia, ad ligni ſancti eſt medicinam confugiendum. Præparetur vero ęger ante legitimam ligni curationem ſaltem diebus triginta, quo tempore cibo vtatur reſumptiuo, ſed eo tenui, & qui nihil officiat. Vinũ autem non bibat, nec aliud quã ligni decoctionem, quæ talis fiat. Ramẽtorum ligni vncię quatuor ſint, libræ quindecim aquæ, redeatque decoctio ad libras duodecim. Poſt hęc legitima

curatio ineatur. Cholericus iuuenis vel sanguineus vtatur vsque ad incrementum curationis diæta regulari, deinceps vsque ad finem, resumptiua. Syrupus tota curatione fiat ex ligni semilibra, aquę libris octo, redigaturque decoctio feruens in fictili vase ad quatuor libras, atque libra semis sumatur vtraque potione. Aqua in potu ex libris quindecim redeat ad nouem. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis cibetur tota curatione diæta regulari. In syrupo sint octo vnciæ ligni, aquæ libræ duodecim fiat infusio per diem & noctem, tum ferueat in fictili vase donec ad libras quinque redigatur, sumaturque libra semis tota curatione mane ac vesperi. Aqua in potu ex libris quindecim redeat ad decem. In senibus eadem seruanda sunt habita ætatis ratione.

*De fœtido spiritu.

EAdem fiat curatio, quę de fastidio cibi tradita est, in ægro phlegmatico.

*De stomachi apostematibus.

DE eo apostemate stomachi hic præcipimus, quod fixam habet causam, nec facile curatur. Huiusmodi vero apostemata frigida; diuersa fiunt & loco & situ. Causam vero tradit Auicen. fen decimatertia tertij tractatus phlegma esse, vel atram bilem in stomacho paulatim congestam. Alijs igitur non iuuantibus medicinis, ligni sancti curatio adhibeatur. Itaque cibetur æger tota curatione dieta regulari. Pro eo syrupus fiat ex libra vna ligni, aquę duodecim, redigaturque decoctio in fictili vase ad sex libras. inde sumatur vtraque potione semilibra vsque ad finem curationis. Aqua in potu ex libris decē & octo redeat ad duodecim. In frigida vero cōplexione & ætate, syrupi decoctio ad quatuor tātum libras redeat ex duodecim.

De iecoris seu hepatis morbis.

De carnoso ac duro apostemate.

VAlde difficile est in vno quouis simplici proprietates inueniri, quę affecto iecori necessariæ sunt, vt in decimaquarta præcipit Auicenna. Sic ipsas enumerando, videlicet, amaritudinem, stiptici-

tatem, odorem, maturationem, lenificationem, mundificationem, penetrationis velocitatem, ſuauitatem & his ſimilia. Quas omnes proprietates, ac multo plures virtutes habet lignum hoc ſanctum & ſalutiferum. Quapropter in iecoris morbis, præſertim apoſtemate duro & letifero, hac maxime opus eſt medicina. Subueniendum vero huic malo quamprimum eſt. Quoniam, vt eodem loco tradit Auicenna, cum inualuerit morbus, non prodeſt medicina. Verum & ſi maxime induerit ipſum apoſtema, non tamen eſt ſalus deſperanda ex ligni medicina tam ſalutari, in quo virtus eſt tenuatiua, & abſterſiua, cæteræque quas eodem loco Auicenna oſtendit, quę ſpem certam faciunt ſalutis. In pręparando ęgro ad iecoris curationem per quacunque medicinam, illud obſeruandum eſt, quod eodem loco precipit Auicenna, vt maxime animaduertatur complexio in iecore, quod curatur, ne ita refrigeres, vt ad hydropiſim deducas, aut ita calefacias, vt maxime areſcat. Quum igitu

tur durum est & carnosum hepatis apostema, siue ab antecedente altero apostemate profectum sit, seu per se inceperit, causamque habeat coniunctam, fixam, auferrique difficilem, quod per signa cognosces, quæ ab eodem traduntur authore Auicenna, ligni sancti curatio fiat ad hunc modum. Cholericus iuuenis vel sanguineus cibandus est diæta resumptiua tota curatione, cum contuso etiam caponis, gallinæue pectore, seu iure pulli consumpti. Syrupus pro eo tota curatione fiat ex octo vncijs ligni, aquæ libris duodecim, quæ in fictili vase feruentes ad sex libras redigantur, sintque vnciæ quatuor in potione mane ac vesperi. quod si alia sunt adhibenda remedia, vna fit tantum quotidie potio syrupi. Aqua in potu fiat in vitreo vase, atque ex libris quindecim redeat ad duodecim.

Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis vt superior cibetur. Pro eo syrupus fiat tota curatione ex libra vna ligni, aquæ duodecim, fiatque infusio per horas duodecim, inde ferueat in vase fictili donec ad libras quatuor redigatur. Sumaturq; in po-

tione libra ſemis. bis die, aut ſemel, vt in ſuperiore. Aqua in potu ex viginti libris in eodem vaſe feruens redeat ad ſedecim. Si autem leuius æger curandus videatur, in potu tantum, loco vini ſumat ligni decoctionem, quæ talis fiat. Sint ramentorum ligni vnciæ quatuor, aquę libræ viginti, quę ferueant in fictili vaſe, donec ad quindecim libras decoctio redigatur. At ſi ſyrupus ſumatur, poterunt in ipſius decoctione admiſceri herbæ iecori vtiles, calidę ſeu frigidæ, pro morbi & complexionis ratione.

*De hydropiſi ſeu aqua inter cutem.

AQua inter cutem græce hydropiſis eſt, cuius genera & cauſas late tradit Auic. fen quartadecima. Eius nos morbi reliqua genera curauimus ligno ſancto, pręter tympanitem. Quum vero habet morbus ipſe fixam cauſam perdifficilem recipit curationem. Atque propterea, opus eſt ligni medicina. Cholericus vel ſanguineus iuuenis reſumptiua diæta vtatur tota curatione. Syrupus

rupus in fictili vase fiat initio curationis vsque ad statum ex ligni semilibra, aquæ libris quindecim, decoctioque ad sex libras redigatur. In vtraque potione sit semilibra. Aqua in potu ex libris viginti redeat ad duodecim. Reliqua curatione fiat syrupus ex octo vnciis ligni, libris aquæ duodecim, fiat infusio per horas duodecim, ferueatque in fictili vase, ac redeat ad quatuor libras, sumaturque semilibra vtraque potione. Pro aqua in potu ex sedecim libris redeat decoctio ad octo. Phlegmaticus iuuenis vel melancholicus regulari dięta cibandus est tota curatione, nisi vires defecerint. Syrupus in vase fictili fiat ex libra vna ligni, decem aquæ, factaque infusione per horas duodecim ferueat, donec ad quatuor libras deueniat. Sintque in vtraque potione vnciæ quatuor vsque ad mediam curationem, deinceps vsque ad finem semilibra. Pro aqua in potu ex viginti libris decoctio in eodem vase facta redeat ad duodecim. Atque in hoc etiam morbo admisceri herbæ possunt in syrupi decoctione apte ad morbum cum vi-

ni

ni pręparatione, vt in 4. libro dilucidabo, cum hydropicus a visione aquę, nedum a potu ipsius, quantum possibile est prohibendus, vt Auicenna pręcipit fen. 14. tertii. Eadem vero adhiberi curatio potest regio morbo seu arquato vel ictèrico, item splenis apostematibus, vt nos multos cognouimus esse curatos.

* De morbis renum. De vesicę ac renum vlceribus.

VEsicę ac renũ vlcera, que causam habent ab humore aliquo noxio corrodente, incidente, aut exulcerante, aliamue similem causam, eadem fere ratione curari possunt. Quum is vero morbus inueterauit, non suscipit curationem, nisi cum ingenti molestia, vt proprio capite tradit Auicenna. Hac tamen curatione ligni sancti spes maxima est salutis, vt sępius nos experimento cognouimus. Quédãq; vidimus decrepitum senem octo genariũ, qui viginti annos vlcera passus fuerat in substantia renum, cum dolore vehementi, medicina ligni saluti restitutum atque omnino incolumé, Iuuenis igitur cho

lericus vel ſanguineus vtatur tota curatione dięta regulari, talique ſyrupo. Ex libra vna ligni, quindecim aquę, fiat infuſio cõmunis per horas duodecim, feruensque in fictili vaſe ad libras quinque deueniat. Sitque in vtraque potione ſemilibra. Aqua ſecunda ex viginti libris redeat ad quindecim, feruens in balneo; marię. Phlegmaticus quoque vel melancholicus iuuenis regulari diæta cibendus eſt. Syrupus vt ſuperior fiat, ſed ad quatuor tantũ libras redeat decoctio. Aqua ſecũda ex libris viginti quinque redeat ad quĩdecim in fictili vaſe. Eademque fiat curatio in ſene. Illud vero animaduertendum eſt, quod ad omnem intentionem curandi vlcera veſicæ, maxime etiam prodeſt extrinſecus prima ligni decoctio, iniecta intra veſicam aliquo artis commodo inſtrumento.

*De vuluæ morbis, ſeu matricis,
De fluxu ex matrice.

QVum ſunt in mulieris corpore ſuperuacanei humores, ac noxii, præter menſtruos, ad matricẽ omnes defluũt, tãquã ad corporis ſẽtina. Itaq; fluxus

fluxus fit nimius ex matrice. Eius morbi & causas & qualitates Auicenna docet fen vigesima prima. Id malum conceptionem omnino prohibet, & præterea est ipsi mulieri perniciosum. Quamobrem cum alia remedia non profuerint, curatio adhibeatur per lignum sanctum ad hunc modum. Mulier fluxum est matrice patiens propter iecoris caliditatem, cibetur vsque ad statum curationis diæta regulari, deinceps resumptiua. Pro ea syrupus tota curatione fiat ex libra vna ligni, quindecim aquæ, fiatque decoctio in vase fictili, redeatque ad libras septem, sitque semilibra in vtraque potione vsque ad statum, deinceps vnciæ octo. Aqua secunda in potu ex libris viginti redeat in eodem vase ad duodecim. Mulier vero fluxum patiens propter frigiditatem iecoris aut alterius membri, cibetur tota curatione diæta regulari, nisi vires defecerint. In syrupo sit libra ligni, libræ sedecim aquæ, fiatque communis infusio per horas duodecim, tum feruens in fictili vase ad sex libras redigatur. Sumaturque libra semis tota curatione mane ac vesperi. A-
qua

qua in potu ex viginti libris in eodem vase redeat ad viginti.

*De sterilitate.

STerilitas causæ traduntur ab Auicenna fen vigesimaprima. Cognita igitur causa, priusquam ad ligni decoctionem veniatur, purganda est sæpius mulier, noxiaque materia, & causa morbi tollenda, aut quammaxime poterit minuenda. post hæc decem aut quindecim dies vtatur balneis mulier, deinde cibetur duos circiter menses communi cibo, sed qui non officiat. In potu autem hac omnino vtatur ligni decoctione loco vini, ligni sancti semilibra, aquæ sint libræ vigintiquinque. fiat communis infusio, tum feruens in vase fictili ad libras decem & septem redigatur. Ad hunc modum disposito mulieris corpore, legitima fiat curatio per syrupum, quæ descripta est superius in fluxu ex matrice, si læsio matricis causa sit vt mulier non concipiat. At si caliditas iecoris est præcipue in causa, curatio adhibeatur iuuenis choleri-

ci

ci iecoris apostemate laborantis.

* De cancro in matrice.

MAtricis cancer ab adusta melancholia ortũ habet, vt docet Auic. tertia quarti, qui omnẽ describit eius morbi rationem. Is morbus ęgre curatur recens, cõfirmatus autẽ vix retineri potest, ne augeatur. Quapropter cum cætera non profuerint remedia, cõfugiendum est ad ligni sancti medicinam. Cholera igitur adusta existente in causa morbi, cibetur mulier dięta resumptiua tota curatione. Concoquanturque carnes cum frigidis herbis, vt cibus refrigeretur. Syrupus tota curatione fiat ex semilibra ligni, aquæ libris duodecim. fiat infusio per diem & noctem, tum ferueat in fictili vase, redeatque ad libras quinque. Sitque libra semis in vtraque potione. Aqua in potu ex quindecim libris, redeat ad decem in vitreo vase. In phlegmatica vero mulieris complexione secundum naturam, intensior fit decoctio syrupi, vt ad tres tantum libras redigatur. Phlegmate vero vel melancholia adusta existente in

in causa vtatur mulier diæta regulari tota curatione, nisi nimia imbecilitas obstet, Syrupus in fictili vase fiat ex libra vna ligni, duodecim aquæ. fiat infusio per horas duodecim, redeatq; decoctio ad quatuor libras. Sumaturque libra semis tota curatione, mane ac vesperi. Aqua in potu ex libris viginti redeat ad decem. Eadem vero decoctio prima syrupi, in matricem sępius iniicienda est actu calida, vt extergatur cãcer, dematurque aliquid de causa cõiuncta. Atque hæc extrinsecus appositio decoctionis mirifice prodest. Eadem vero curatio seruanda est in cancro mammillę, vel in quocunque mẽbro cãcer fuerit tã mulieris quã viri. Ipsa autem curatio non semel adhibenda est in morbo hoc tenacissimo & teterrimo, sed sępius est, si opus fuerit, repetenda.

*De vlceribus cęteris matricis.

Reliqua matricis vlcera curatione sanentur vlcerũ renum, & vesicæ. Si autem vomicas habeant, sintque, vt aiunt, fistulosa, curatio adhibeatur cãcri ĩ matrice. Qualia ego curauĩ

Neapo-

Neapoli ĩ Polyxena vxore nobilis militis Calderonis quæ fistulosa vlcera patiebatur, & magnum cancrum in matrice instar oui gallinacei, ob nimium fluxum, ac propter præcedentem abortum.

.. intestinũ legendũ ẽ, vt primum genus sit Enterocele, quę latinis ramex seu hernia intestinorũ dicitur.

✶De hernia.

PLura sunt herniæ genera descripta ab Auicẽna, fen vigesimasecunda tertij tractatus. itemq; a Celso libro septimo. Duo vero genera sunt magis pernitiosa quum .. omentum descendit in scrotum : quam herniam appellant intestinalem : alterum genus est, quod Græco nomine .·. cirsocœle dicitur, a plerisq; latinorum ramex, quoniam ramex fit in testibus. alij zirbalem dicunt, Arabico nomine. In his tamen ipsis herniæ generibus pene desperatis, curatos cognouimus complures ligni sancti medicina, senes quoq; atq; decrepitos, eosque etiam veteri morbo gallico laborantes. Itaque his duobus generibus herniæ hoc pacto curetur in ægro naturę calidioris. Cibetur tota curatione dięt i regula ri. Sit in syrupo libra vna ligni sancti, sede-

.·. Aepiplocele legendum ẽ, quę hernia zirbalis dicitur, Arabico noĩe. Nã omẽtũ quod greci epiploon vocãt, arabice zirbus dicitur. Cirscocele ãt hernia ẽ varicosa, cui⁹ paulo post meĩt.

cim aquæ.fiat communis infuſio, tum feruens in fictili vaſe ad ſex libras redigatur, ſumaturque mane ac veſperi ſemilibra tota curatione. Aqua in potu ex viginti libris redeat ad duodecim. in ægro frigidioris cómplexionis eadem fiat curatio, præterquam quod ſyrupi decoctio ad quatuor tantum deueniat libras. In reliquis herniæ generib⁹, carnoſa,aquoſa,varicauſa,eadem curatio fiat, quę ſuperius in cancro deſcripta eſt. Ac propterèa extrinſecus apponendum eſt amplaſtrum ex ligno ſancto,quod magnopere prodeſt. duobusque id modis inſtituimus. Vnum emplaſtrum tale fiat. libra vna pulueris ligni ſancti tenuiſſime cribrati,ponatur in aqua fontana,quę ferueat in vaſe fictili duas horas, deinde addatur corticum radicum althææ, acori, brioniæ, cucumeris aſinini, ſingulorum ſemilibra. rurſusque ferueat decoctio, qua perfecta, dum remouetur ab igne, addantur vnciæ tres hermodactylorum pulueris tenuiſſimi, conficiaturque ex arte emplaſtrum in mortario,nihil que ex aqua abiiciatur. Alterum emplaſtrum. Adde ſuperiori deſcriptioni, amoniaci, bdellii, ſagapini,

ſingulorum vnciam vnam cum dimidia, mucilaginis althææ, fœnigræci, ſeminum lini ſingulorum vnciæ tres. fiatque ex arte emplaſtrum ad formā cataplaſmatis. Prius autem in curatiōe apponatur emplaſtrum iuxta priorem deſcriptionem. deinde hoc alterum vehementius, in carnoſa præcipue hernia.

De elephantia & varicibus.

DIfficilis eſt curationis vterq; morbus elephantiæ, ſeu lepræ, & varicum, longoque tempore parum proficitur, authore Auanzoar. Itaque ligni ſancti opus eſt medicina, quæ aut abſolute auferat morbū. aut præſeruet. Curatio autem fiat eadem quæ fit in cancro matricis.

De doloribus iuncturarum.
De podagra, iſchyadica & ſimilibus.

EAdem fere ratio curationis eſt in podagra, iſchyadica, reliquiſque morbis grauibus iuncturarum. Horum nos curationem ligno ſancto inſtituimus, non modo ratione ipſa

sa suadente, sed quod frequenti cognouimus, experimēto fœliciter succedere ligni sancti curationem. Hoc autem loco superuacuum putauimus, genera & causas & materias podagrę, ischyadicę, arthriticęque describere, quę diligentissime a Galeno principe tractata & præcepta sunt. Item ab Auic. fen. 22. & ab aliis illustribus authoribus artis medicinæ. Neque vero mutari quicquam præcipimus his morbis curandis de ipsorum authorum pręceptione, sed seruanda potius diligentissime illorum precepta. Itaque ante legitimā ligni sancti curationē, materia morbi & causa minuenda est, iuxta morbi & ęgroti qualitatem. Atque purgato ęgro, & recte disposito, auulsa, quantum fieri potuit morbi causa, & noxio humore, legitima curatio ineatur ad hunc modum.

Cholericus iuuenis vel sanguineus vtatur dięta regulari vsque ad mediam curationem, deinceps resumptiua. Syrupus initio fiat ex ligni semilibra, aquę libris decem, redeatque decoctio ferueens in fictili vase ad libras quatuor.

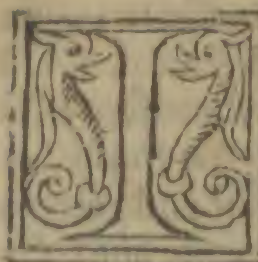
Sumaturque semilibra vtraque potione.

Aqua in potu ex libris quindecim redeat ad nouem, feruens in eodem vase. In incremento syrupus fiat ex vna libra ligni, quindecim aquæ, redeatque decoctio ad libras quinque. Aqua in potu ex libris viginti redeat ad decem. Reliqua curatione pro syrupo fit libra vna ligni & semis, aquę libræ sedecim, factaque infusione communi redeat decoctio ad quatuor libras. Aqua secunda ex libris vigintiquinque ad decem redigatur. Phlegmaticus vero iuuenis vel melancholicus, resumptiua dięta cibetur tota curatione. Syrupus fiat vsque ad statũ ex libra vna ligni, sedecim aquę, fiatque communis infusio, deinde feruens in vase fictili redeat ad sex libras. Atque in vtraq; potione sumatur semilibra. Aqua in potu ex libris decem & octo redeat ad duodecim. Reliqua curatione in syrupo fit libra & semis ligni, quindecim aquæ, infusioque feruens in eodẽ vase ad libras redeat quinque. sintque in vtraque potiõe vnciæ octo. Aqua in potu ex libris vigintiquinque ad quatuordecim redigatur. Circa finem vero curationis, si adfuerit in doloribus humor noxius, vt causa coniuncta, emplastrũ apponendum

apponendum est ligni sancti affecto membro,quemadmodum est in hernia demonstratũ,prius,& posterius. Prius autem emplastrum sit sine hermodactylis. Initio autem curationis,non sunt adhibenda emplastra,quoniam magis attraherent, augerẽtque morbi causam cõiunctam. Atque hoc ritu curata est a me Illustrissima domina Dorothea Gonsaga Bitoni Marchiona ab Ischyadica,cum nulla ei ante remedia alia profuissent. Peracta vero curatione legitima dierum quadraginta, ęger vescatur solido cibo, sed qui nihil illi possit officere: loco autem vini, duos aut tres menses bibat ligni sancti decoctionẽ, quę talis fiat. Sint vnciæ ligni quatuor in calida complexione,sex in frigida,librę aquę.25.fiat decoctio in fictili vase,atque ad.10.& septem libras redigatur. Quod si tam pertinax morbus non auferetur vnica ligni sancti curatione,bis,ter,ac sæpius est curatio eadem repetenda.

*De frigidis apostematibus.

*De strumulis seu scrophulis puerorum.

N frigidius apostematibus vt cætera omittamus, in causa ponimus duram pituitam & crassam, tanquam morbi radicem, quã quam ex humore oriantur melancholico, vt Auic. tradit tertia quarti de nodis, & secunda primi, vbi tria distinguit genera, durities, glandulas, & cancrum. Necessaria autem est euacuatio, & diæta. vomitusque præcipue confert. In purgatione vero, necesse est crassum phlegma educi, vt tertia quarti docet Auicen. Aegro igitur bene affecto & purgato, curatio ineatur ligni sancti ad hunc modũ. Cibetur puer solito cibo, sed eo quã aptissime & optimo, parciusque quam pro consuetudine. In potu autem sumat ligni sancti decoctionem, nec aliud quicquã bibat per duos mẽses, quę fiat huiusmodi, In puero cholerico vel sanguineo, sint ramentorũ ligni vnciæ tres, aquę libræ vigintiquinque, redeatque decoctio ad sedecim libras feruens in fictili vase. In phlegmatico puero vel melancholico, sit ligni semilibra, aquæ libræ triginta, redeatque decoctio ad

viginti

viginti. Atque hoc pacto a me curatus eſt Neapoli puer ſeptennis Lucius Piſcicellus. Si autem in ętate prouectiore permãſerint ſcrophulæ, aut recenter contingant, huiuſmodi fiat curatio. Cholericus iuuenis vel ſanguineus vtatur dięta regulari tota curatione. Syrupus fiat vſque ad ſtatum curationis ex ligni ſemilibra, aquæ libris duodecim, redeatque decoctio ad libras quinque, feruẽs in fictili vaſe. Semilibraque ſumatur vtraque potione. Aqua in potu ex libris quindecim redeat ad. 9. A ſtatu & deinceps decoctio ſyrupi redeat ad libras quatuor: phlegmaticus vel melãcholicus iuuenis diæta regulari cibandus eſt vſque ad ſtatum, deinceps reſumptiua. Syrupus tota curatione fiat ex libra vna ligni, duodecim aquæ, fiatque communis infuſio: tum feruens in vaſe fictili ad libras quinque redigatur, ſumaturque ſemilibra vtraque potione. Si autem ſcrophulæ ſint cancroſæ, atque multiplices, & collectæ in modum racemi, ægerque ex toto ſit melancholicæ complexionis, adhibenda cura eſt cancri in matrice. Præter ligni ſancti curationem apponenda hoc loco videtur noſtra vnctio,

quam ſalutarem ſæpius experti ſumus in ſcrophulis curandis. Ea vnctio fit ad hunc modum: Sumatur axungiæ gallinę, anatis, anſeris, vrſi, taxionis marmontani, aſini,, & muli, ſingulorum vncia vna, olei ſiſamini, amygdalarum dulcium, liliorum alborum ex ſingulis vncia vna, radicum althææ, acoti, brionię, fœnigræci, ſeminis lini, ſingulorum vncia vna, argenti viui vnciæ tres deſtillati, vt inferius dicemus de morbo gallico, & extincti in mortario lapideo, guttatim impoſita vrſi axũgia, tundente ligneo pilo atque agitãte aſſidue, donec veſtigium non appareat ipſius argẽti viui. Deinde reliqua, quæ diximus ſimplicia, ponantur in mortario, vnaque omnia piſtillo agitata optime commiſceantur, redeantque in formã vnctionis, qua ęger tertio quoque die aut quarto vngatur ad ignem ante cœnam.

∴

De

DE MORBO GALLICO

LIBER TERTIVS.

E morbo quem gallicũ appellãt, neminẽ ex antiquis ſcriptorib⁹ aliquid in ſpecie atoma ſcripſiſſe cõperio. In genere vero nõnullos ex veteribus recẽtiores autumãt aliquid tetigiſſe cõiectura quadã, non quod res ita ſe habeat. Nẽpe Celſus de elephantia, Suetonius de vita Cęſarũ, Hippocrates tertia particula Aphoriſmorum, atque Gal. Ioannes Alexandrinus cõmentator. 2. Epidemiarum, & libro primo Epidemiarũ, de Feſto qui ſe interfecit, & Gal. de cholera nigra, neſcio quid de hoc morbo referre videntur. Sed crucient ſe iuniores vſque dum libet in interpretãda nominis ſignificatiõe ac verbi vim quatenus pro eis facit, interpretẽtur: nemo tamen ſpeciale capitulum de huius morbi genere ædi-tum demõſtrabit. Quamobrem quoniam

optimus

optimus terminus eſt, quem ſubſtantialem vocant, vt ait ſapiens in primo tech. De morbo gallico dicturi, aliis definitionibus reiectis, ipſum quid inquiramus cum Ariſto. præcepto. 2. Poſteriorum. Morbus Gallicus mala eſt epidemialis diſpoſitio totius corporis & humorum eius, vnde ſymptomata mala ſequuntur. quorum quodlibet per ſe natum eſt morbi genus exiſtere: ſin autem & quid, & propter quid definias: Morbus gallicus eſt multiplex morbi genus, quum mala qualitas contagione per coitus, vel aliqua ſiderum cauſa inficit pudibunda, quibus infectis viciantur venæ capillares, deinceps magnę venę, atque arterię, necnon & hepar ipſum, & reliqua principalia membra. Quibus ita male affectis demum cęterę totius corporis partes a tali morbo lęſionem ſuſcipiunt, vel quouis alio modo contagionis, vt patet exemplo, in definitione febris peſtilentialis (liceat enim nobis aliorum ſententias exempli gratia admittere) quę febris contagioſa eſt ex putrefactiua ebullitione in altero quatuor humorum cordi propinquorum

quorum principaliter & ſecundum plurimum contingens. Cuius cauſa immediata ſeu coniuncta eſt vapor putridis attractus ab aere corrupto & quaſi venenato. hac de cauſa huiuſmodi morbi difficulter curantur, Difficile enim eſt medicamen inuenire, quod tot tamque diuerſa humani corporis membra ſanare & inſtaurare poſſe videatur. Et merito dico diuerſa, ob diuerſam complexionem, diuerſum ſitum, craſſitudinem, tenuitatem, duriciem, mollitiem, & poſitionem, ac etiam ob innumeras alias differentias. Quis enim in tot diuerſitatibus vicem ſupplere poterit, quin in medio curſu prorſus non deficiat: ſiue hic morbus contingat ob incurſum ſiderum, ſeu planetarum, ſiue ab India, quam dicunt nouam originem ducat, cum in ea regione nemo fere ſit, quin aliquando illum morbum paſſus ſit, vt referunt qui illinc peregre rediere, vt hac ratione aliqui morbum Indicum vocent. Quapropter diſcraſiam hepatis & maſſæ ſanguinçe malam qualitatem & cõtagioſam, ſiderum influxu contingere putandum

eſt

est. Quæ causę & si primitiuæ & antecedentes sunt, tamen diuersimode componuntur, & operantur pro diuersitate conditionis & complexionis indiuidualis. Nam si maxima totius corporis repletio adest, & sanguinis & cholerę dominium cum pororum amplitudine, sine dubio pustulis totum corpus inficietur. Et tunc a prędominante denominationem accipiet. At si melancholicus fuerit æger cum meatuum angustia, & humoris grossi tenacis, & sicci dominio, rara aut nulla apparebit pustula: quę res melancholiæ dominium arguit, ita de cæteris dicendum est. Quare non vnus humor tantum, vt aliqui retulere, essentialiter peccat in hac dira ægritudine, sed diuersi pro diuersitate complexionis & conditionis indiuidualis.
Quare non mirandum est, si nunc raræ, nunc innumeræ pustulę: nunc vnum symptoma, nunc plurima appareant. Habes ex his causas huius morbi, & varias ipsarum commixtiones. non igitur in aduentu huius morbi vnicum semper motum signorum siue affectuum expectes
vt

vt iuniores sentiunt, interdum enim plurimis cum pustulis, interdum sine vel cum vnica tantum talis morbis initium sumit: aliquando in pectine, vel in mento, vel in fronte, vel in capite, vel quauis alia parte corporis. aliquando cum doloribus immediate, vel post paucos menses apparet, aliquando dolores exuscitat, vel longum post tempus ipsos ciet: interdum nec pustulæ in principio morbi, nec dolores apparent, nec aliquod aliud signum, sed macies & pallor quidam totum fere corpus occupat, ob pororum obstructionem, vel ob aliam causam præseruantem, & post multos annos tuberositates ossuosæ, ac acerrimi dolores, aliaque his similia symptomata oboriuntur, quæ omnia per sua signa demonstratiua dignoscuntur, quum de vnoquoque accidente speciale capitulum faciemus. Tunc enim quid sit illud accidens, & quibus cognoscendum sit signis, indicabimus, ac eius curam. sed vt singulas ægritudines a tali morbo genitas ordine curemus, eiusque essentiam simul cognoscere valeamus. ponamus Socratem

tem infici tali morbo, taliaque symptomata pati, videlicet vlcera virgę, pustulas iuncturarum ac capitis dolores, aliorumque membrorum apostemata ossuosa, diuersa vlcerum genera, oris scilicet aliorumque membrorum, manuum & pedum serpiginosas fixuras, ac alias passiones a capite ad pedes sibi similes. hunc igitur Socratem si cholericę inuenies vel sanguineæ complexionis, ad causæ remotionem prius deuenias, cum pręcepto Galeni dicentis: Vnum commune pręceptum habere oportet: efficientem vnamquanque causam abscindere, deinde & eam quę facta est discrasiam. fieri enim non potest vt morbus remoueatur, causa ipsius permanente, inquit Auicenna quarta primi. phlegbotomandus igitur est æger in principio morbi. quod si fieri difficile est, propter impediens aliquod digeratur & euacuetur pro morbi exigentia. Et quia communi omnium sententia, & præcipue Galeni primo regiminis acutorum, humores raro simplices corrupti inueniuntur, sed commixti vt

plurimum

plurimum. hinc eſt quod pharmaca adhibenda ſunt compoſita. Quare huiuſmodi cholerici humoris aduſtione, tale Socrati digeſtium præbeas, ne vacua (quod dicitur) manu in caſu propoſitio procedere videamur. Recipe ſyrup. de ſucco borraginis vnciam vnam, ſyr. de ſucco fumiterræ vnciam ſemis, aquæ fumiterræ vncias tres, digeſtaque materia, vt decet, tali minuenda eſt leniriuo. Recipe caſſiæ nouiter extractæ vnciam vnam, diacatholici Arnardi drachmas. 6. ſacchari violati vel mannæ vncias duas, aquæ fumiterræ, decoctionis myrobalanorum & tamarindorum, vel quo malueris, quantum ſufficit. fiat potio vel bolus cum ſaccharo, qua diminuta materia denuo digeratur & euacuetur. Nam vt Hippocrates aſſerit ſecunda Aphoriſmorum, ægritudines quæ ex repletionibus fiunt, euacuatio ſanat, cuius ſyrupus ſit, Recipe ſyrup. de ſucco cichoreæ vnciam vnam, ſyrupi lupulorum vnciam ſemis, aquæ cichoreę vncias. 3. miſce & euacuetur cum ſyrupo compoſito Auguſtini Sueſſani dicto, poſito a Guido-

ne de Cauliaco cap. de lepra, cuius forma talis eſt. R. myrobalanorum omnium, ſingulorum vncias tres, rheumpontici, foliorum ſene, epithimi, ſingulorum vnciam vnam, polypodij quercini recentis libram vnam, foliorum fumiterræ, & lupulorum recentium, ſingulorum libram vnam, & ſemis, iue arthriticæ recentis vnciam vnam, & ſemis, glycyrrhizæ mundæ drachmas quatuor, florum borraginis, florum bugloſſæ, & violarum, ſingulorum vnciam ſemis. omnium fiat decoctio & colatura vſque ad libras duas, in qua miſceatur ſucci fumiterrę & lupulorum recentium, ſingulorum libra vna, ſacchari optimi quantum ſufficit. fiat ſyrupus ſecundum artem & aromatizetur, & cum muſci & ambræ pauco, ligatorum in panno lineo raro ſuſpenſorum in dicto ſyrupo, cuius doſis eſt vnciarum quatuor vſque ad quinque cum aqua lupulorum. aliqui addunt vnciam vnam vel duas confectionis amech, vel electuarii de ſucco roſarum pro humoris & morbi exigentia. Vel cum ſyrupo noſtro expertiſſimo. Recipe ſucci

fucci borriginis, fucci rofarum rubearum, fingulorum libram vnam, myrobalanorum citrinorum, chedulorum, & indorum, & in dictis fuccis infuforum per diem, fingulorum vncias duas cum dimidia. Exinde leniter bulliant & colentur. Deinde accipe polypodii quercini recentis libram vnam, radicis acori vnciam vnam, feminis fœniculi dragmas duas, fecundum artem fiat decoctio in aqua fontis, de cuius colatura & præfata infufione cum fufficientia facchari tabarzet fiat fyrupus.

*De Socratis curatione virgæ vlcera patientis.

FActa diminutione caufæ antecedentis. ad caufam ipfam coniunctam deuenias, & primum ad vlcera priapi, quæ cum fuerint in principio & ficcam membri læfi complexionem intueri volueris, vt præcipit Auicen. quarta quarti, hac medicina vtaris ex defcriptione noftra. Recipe tutię præparatę cum vino albo, viridis ęris bene combufti, fingulorum

dragmas duas , aquę plantaginis vncias duas , ferueant vna vnico feruore, & ea vtaris aqua cum fuerit intentio mundandi pariter & consolidandi : nam si consolandi intentio fuerit tantum , tunc thutiæ drachmarum duarum sit dosis, & viridis æris drachma semis . nec aliud in huius morbi cura medicamen adhibere tentes . Est enim bezoarticum medicamen omnium vlcerum quę in virga fiunt. Et ego tibi propono medicamina magis approbata in arte & mea praxi . Quod si mundandi tantum intentio sit , supra dicta aqua sic fiat . Recipe viridis ęris bene combusti drachmas 3.thutię pręparate cum vino albo drachmam vnam , vini albi aromatici vnciam semis , aquę plantaginis vnciam vnam & semis , ferueant simul vnico feruore. Et in administratione aquę vas seu aquam ipsam agites , pro maximo secreto . Si autem vlcera ad corrosionem , ac latentem fraudem tendere videbuntur, cum Aegyptiaco mundentur totius communitatis . Quod si in mundando huiusmodi vlcera inobedientia fuerint , hanc

in mea praxi vſitatem mixtionem conficias. Recipe ſublimati grana quinque, vnguenti albi camphorati drachmas tres, opij grana duo, miſce, ac ita bene confecto tantumdem Aegyptiaci prædicti addatur: & eo in vlcere ſordido, corroſiuo, ac fraudulento vtaris, nam mirum in modum operabitur. Deinde facta vlceris mundatione, ad aquam prædictam mundantem, & pro tuæ intentionis curatiuæ exigentia, redeas. Quod ſi frequens prædictæ aquæ adminiſtratio eſt in cauſa, vt membra male affecta, & vlcera nullam denique ſuſcipiant leuationem, tunc puluis ex deſcriptione noſtra nobilis, & in noſtra longa praxi expertiſſimus, inſpergatur. Recipe thutiæ præparatæ cum aqua plantaginis, antimonij, plumbi vſti, lithargyrij aurei, ceruſæ, ſingulorum drachmas quatuor, in puluerem quã minutiſſime redigantur, & decies in aqua roſarum præparentur, ac in vmbra exiccentur. deinde adde ſanguinis draconis electi, aloes hepaticæ ſingulorum drachmas.2. & ſemis, cariei ligni drach.3. conficiantur ſimul minutiſſime in formam al-

cohol & eo vtaris puluere recentibus & antiquis vlceribus consolidandis, ac ad quaucunque virgæ excoriationem, mirabiles enim effectus videbis. nec ignoramus quidem quin puluis minus efficax sit, quam illud quod ex eis est cum oleis & ceratis, nam necessitas producens ad olea, hinc est quod materiæ siccæ & propriæ quæ sunt, vt merdasengi, non submergantur vsque ad profundum, neque penetrant in poros, vt inquit Auicenna vbi supra. quod si volueris aliquod experiri in cicatrizando vlcera priapi, etsi in tali membro neruoso vnctuosa abhorream, tamen ob prædictam Auicen. rationem vnguentum hoc expertus sum, & in magnatibus quotidie vtor in hyeme. Recipe olei antiqui centum annorum vel circa libram vnam, cerusæ cribellatæ vncias tres cum dimidia, ceræ citrinæ .q.s. ferueant lento igne semper agitando, donec ad fuscedinem & colorem corticis castaneæ maturę deueniat: ac eo vnguento vtaris, cum non solum vlcera virgę, sed etiam quorumcunque membrorum consolidare volueris. Est enim

enim principum medicamen. & animaduertas quod velamine & proprie clausura ipsius mentulæ tumefacta existente, si eius inuersatio acquiri non potest, ac sui ineptitudo ad alia medicamina te deuenire cogit, lotionem hanc intrinsecus mundificantem adhibeas. Recipe hordei pugillum vnum, plantaginis manipulum vnum, absynthij manipulum semis, balaustiarum contusarum numero tres, ferueant in aqua pluuiali & vino albo, & colaturæ adde viridis æris bene combusti drachmas tres, rhodomellis vncias tres, misce & fiat lotio, & cum oriculario sæpius lauetur actu calido. Et si extra mala complexio ac duricies aliqua phlegmonodes affuerint, hac lotione membrum foueatur. Recipe folia maluarum cum radicibus suis, plantaginis, violarum, singulorum manipulos tres. ferueant in aqua fontana, & actu calida membrum epithimetur, deinde cum eisdem herbis calidis cataplasmetur. facta autem resolutione & mundificatione causæ coniunctæ, tali lotione ipsius vlcera consolidabis in declinatio-

ne, Recipe nucum cupreſſi, balauſtiarum, ſingulorum numero ſex, roſarum, myrtorum, ſingulorum pugillum vnum. feruеant in vino rubeo & aqua plantaginis, parteis æquales. In quorum colatura & ſufficientia libræ vnius diſſolue thutię prępаratę cum vino albo vnciam ſemis, viridis æris bene combuſti drachmam vnam cum dimidia, miſce, & cum oriculario adminiſtretur, & peciæ cum prędicto vnguento fuſco ponantur intus, more experti chirurgi. Quod ſi durities aliqua gummoſa adeſſit in mentula, fueritque inepta, reſolutioni, tale apponas emplaſtrum. Recipe emplaſtri diachilon minoris vncias.3. axungię vrſi drachmas tres, mucilaginis althææ, fœnigræci, & ſeminis lini, ſingulorum vnciam ſemis, conficiantur lento igne ad formam emplaſtri, ſecundum artem, & ſi durities non reſoluitur, fiat hoc aliud. Recipe emplaſtri diachilon maioris cum gummi, & minoris, ſingulorum vncias tres, axungię vrſi, mucilaginis, fœnigræci, & ſeminis lini, & radicum althææ, ſingulorum vnciam, conficiantur ſimul lento igne ad formam emplaſtri ſecundum

artem

artem. Quod si mentulę inuersatio demum acquiri non potest, tunc ad incisionem secundum longitudinem virgæ deuenias, incisioque in sinistro latere fiat ob venarum carentiam: & vlcus cures more aliorum vlcerum, digerendo scilicet, mundificando, & cõsolidando, pro morbi exigentia. Ne obliuiscaris tamen digestionis materiei & eius eradicationis: reminiscaris etiam regimen in sex rebus non naturalibus, quod gratia breuitatis omitto, quum de eo abunde alij dixerint.

*De curatione Socratis morbi gallici pustulas patientis.

Postquam vniuersalia non oblitus es, vt valeas particularia operari, pustulis frequenter corpus inficitur, quę diuersę pro diuersitate humoris peccantis existunt. Nam quę cholericę sunt citrinę ac magis extrinsecę apparent: & quanto calidior & adustior cholera fuerit, tanto nigrior, & magis fusca ac crustosa eorum superficies apparebit.

rebit. Sin autem ſanguineæ ſunt, quodammodo ſanioſę, & in toto eorum circuitu vel in aliqua parte tantum rubicundæ vidētur, ac ſi phlegmaticæ ſint, haurachinæ, ſubalbidæ, & profundæ, membrumque quadam cum tenacitate amplectuntur. Si melancholicæ, cum duritiæ quadam & tenſione in membro fixa profundantur, & liuiditate quadam aſſociantur carnoſa & calloſa, qua atra bilis dignoſcitur manifeſte, qua mediante puſtulæ tardæ difficiliſque curationis efficiuntur. hac de cauſas inter iſtas puſtulas quidam ſunt gradus: nam melancholicæ difficilius quam phlegmaticæ ſanantur: & phlegmaticæ difficilius quam cholericæ, & ſic de alijs dicendum eſt, etiamſi ex pluribus humoribus compoſitæ videantur. Et quia huiuſmodi puſtulæ interdum facile, interdum difficulter curantur, ac etiam frequenter recidiuam petunt, quum in facie apparent. tunc ne fœdis cicatricibus facies deturpetur, ſingulas puſtulas ſingulis remedijs exiccare tutiſſime poteris, tum quia vniuerſalia præceſſere, tum ob prædictas rationes bis in die

illas

illas madefacito cum aqua nostræ descriptionis. Recipe sumach, fructus tamarisci, thuris, mastices, singulorum drachmam vnam, tartari vini rubei drachmas duas cum dimidia, cerusæ drachmas duas, sublimati puluerizati grana tria, vel loco ipsius sublimati ponatur aluminis drachma semis, atque plantaginis, & rosarum, singulorum vnciam vnam cum dimidia, succi limonum maiorum vnciam vnam, bulliant simul lento igne in vase vitreo ad vnius quartæ partis consumptionem, & clarificetur, & coletur, & ea vtaris aqua audacter, vniuersas enim pustulas in quocumque membro existentes exiccabit, & curabit. Si vero hæc aqua non sufficiat pustulis curandis, citiusque te expedire volueris, ob ægrotantis morositatem, condimentum ex nostra descriptione adhibeas. Recipe albumen vnius oui recentis, agitetur deinde, adde sublimati in puluerem redacti grana tria, agitentur iterum simul donec vnguenti formam susceperint, tum pustulas illinito biduo vel ad summum triduo & curabuntur & cum in declinatione fuerint, hoc oleo inun-

inungantur, tum pustulę, tum partes circunstantes. nam maculas fœdas in membro fieri prohibebit. Etsi quę sunt in cute destruet, ita vt nullum earum in cute vestigium remaneat. Recipe tartari combusti, & in puluerem redacti, libras duas: ponatur in panno lineo, suspendaturque in loco humido subterraneo. suppositoque vase in quod decidant guttę destillantes ex ipso panno lineo, & oleum in vase vitreo seruato, bisque in die maculas ac vestigia a pustulis derelicta illinias: necnon & ipsas pustulas, quæ quoties recidiuantur, toties eisdem remedijs curentur. Quod si vtilius videbitur vt pustulæ extra cutem pellentur, humoresque ad cutem ipsam attrahere cupis, vescatur ęger assidue herba stellari satis nota, vel in ferculis, vel ex ea succum bibat, vel crudam manducet cum aceto passulato, vel quouis alio modo, semper aliquibus euacuationibus intermedijs. Quod si copiam varietatemque medicinarum abhorreat, talem prębeas infusionem vsitatam, & a cōmuni medicorum schola approbatam. Recipe quatuor florum cordialium, sęnę, florum

rum fumiterrę, singulorum pugillum semis, polypodij quercini conquassati drachmam vnam. infundantur in aqua lactis libræ vnius, succi cichoreæ, lupulorum & fumiterrę purificatorũ, singulorũ vnciam semis, vel ferueant simul, & dosis sit semilibra in mane semel vel bis in hebdomada.

*De curatione Socratis oris vlcera patientis.

VLcera oris quæ per sua dignosces signa, difficillimæ curationis existunt, vt refert Galenus, quia locus calidus est & humidus, putredinique paratus & corrosioni: tum etiam quia loci ineptitudo medicaminum coherentiam prohibet & ob saliuæ commixtionem vlcera profundiora fiunt: quæ cum fixam habeant caussam, eorumque corrosionem ac deambulationem cum duritie, & liuiditate baurachina, siue melãcholica, conspicies, his vtaris vniuersalibus pilulis, scilicet fumiterrę, aggregatiuis, fœtidis, & similibus, exempli gratia: Recipe pilularum fumiterræ drachmam vnam, pilularum aggregatiua-

uarum ex inuentione nostra drachmam semis . formentur pilulæ septem cum confectione hamech , & deaurentur , & post duas horas assumptionis pilularum accipiatur apozema . Recipe diabuglossati , vel mannæ electæ vncias duas , aquæ ordei vel buglossæ quantum sufficit , dissoluantur , & fiat potio. Quod si causæ coniunctæ mala complexio calida cum duritie viget , tunc venæ sub lingua incidendæ sunt. Mala autem complexio calida duritiesque illa remittenda & resoluenda tali gargarismo . Recipe quatuor florum cordialium , hordei singulorum pugillum vnum , sebestem, iuiubarum , singulorum numero decem, passularum enucleatarum vnciam vnam. ferueant in aqua pluuiali , & aqua plantaginis partes æquales , in quarum colatura & sufficientia libræ vnius cum dimidia , dissolue pulpæ cassiæ nouiter extractæ per setam drachmas duas cum dimidia, rhodomellis saccharini, diamoron singulorum vncias duas , misce, & fiat gargarismus . Facta digestione causæ coniunctæ , ac remota mala complexione

plexione aliqua ex parte, ad fortiora mundificantia deuenias. Recipe fru-ctus tamaricis cupulorum gladium, ro-sarum incompletarum cum suis ramis, myrtorum, singulorum drachmas qua-tuor, hordei pugillum vnum, teneri-tatum rubi, & oliuarum, singulorum ma-nipulum vnum cum dimidio, feruefiant in aqua pluuiali & vino albo aromati-co, in quorum colatura & sufficientia li-brarum 2. dissolue aceti scyllitici vnciam vnam, oximellis scyllitici vnciam vnam cum dimidia, rhodomellis vncias du-as, misce, & fiat gargarismus, quę si in mundificando minime sufficiunt, in-uolue cotum in cuspide instrumenti ar-gentei vel lignei, & dictum cotum i-ta inuolutum madefac in aqua nostra di-cta in Capitulo de Socrate patiente pu-stulas morbi gallici, bis vel ter in die o-ris vlcera tangendo. Tali nanque aquę administratione tute ac celeriter vlce-ra mundificabis. In declinatione autem vlcerum oris talem adhibeas gargaris-mum exiccantem ac consolidantem, & membrum suscipiens confortantem. Re-

cipe

cipe ſumach vnciam vnam cum dimidia, nucum cupreſſi viridium, balauſtiarum Arabicarum conquaſſatarum, ſingulorum numero quinque, aluminis drachmam ſemis, roſarum, myrthorum, ſingulorum pugillum vnum, bulliant in vino rubeo aromatico & aqua pluuiali vel aqua plantaginis, partes ęquales, in quorum colatura & ſufficientia librarum duarum diſſolue diacarydion. Syrupi myrtorum, ſingulorum vncias duas cum dimidia, miſce & fiat gargariſmus. Si vero puluerem aliquem in vlcus cum cannulo inijcere velis, hunc per me probatum puluerem mundificãtem adhibeas. Recipe aluminis ſaccharini drachmam vnam, ſanguinis draconis drachmas duas balauſtiarum drachmas quatuor, in puluerem minutiſſime redigantur, & miſce.

*De caſu pilorum.

q Voniam ab hoc morbo alienum non eſt, ſępe pilorum caſus inducere, corporaque humana moleſtiſſime deturpare, cõſentaneum pro cõ-

muni

muni omnium ſalute fore cenſui, membris ab huiuſmodi morbo male affectis, ab eorumque pilis denudatis aliqua pręſentanea medicamenta adhibere, hanc videlicet infra ſcriptam decoctionem. Recipe ſęnę manipulum vnum, radicis lapatij acuti vnciam vnam, floram roriſmarini manipulum vnum cum dimidio. omnium ſimul fiat decoctio. Aqua etiam decoctionis fœnigreci calida actu adhibita & embrochata, necnon & lixiuium cum eodem fœnogręco decoctum mirifice conferunt. Pinguedo item ſerpentis. vel talpę, lęproſos illos ſuccos lenit & curat, capillorumque caſum prohibet, & delapſorum ortum accelerat. vel vinum nigrum cum aloe decoctum idem operatur. Medicamen inſuper capillorum caſum prohibens euulſoſque regenerans. Recipe ladani, ſucci myrtillorum ſingulorum vnciam vnam, papaueris nigri, ſpicę nardi, capillorum veneris, ſingulorum manipulum vnum, cyperi, corticis Pini, ſeminis apii, ſingulorum ſemiunciam, olei ſiſamini, olei myrtini, ſingulorum libram vnā, terantur & ferueant
in

in duplici vaſe & colentur & colatura vſui reſeruetur. Aliud idem obtinens. recipe abſynthii viridis manipulum vnum, corticum auellanarum vſtarum vncias duas, cum oleo myrtino ferueant & colentur, locuſque a pilis denudatus actu calido inungatur. Neque pretermittatur regimē diete ticum & pharmacenticum aut phlegbotomia pro noxii humoris exigētia. Syrupuſque noſter de polipodio prædictus mirifice confert frequenter ſumptus.

*De fiſſuris ſerpiginoſis manuum & pedum.

SErpiginoſæ manuum ac pedum fiſſuræ, quæ a baurachina pituita vel aduſta cholera frequenter ortum habent, ob fortem hepatis, aliorūque mēbrorū virtutē expulſiuā, hepatis ipſius mala cōplexione prius alterata, ac pro noxii humoris exigentia, digeſtione euacuationeque adhibita, cum noſtro præcipue ſyrupo de polypodio dicto in capitulo primo, necnon optimo regimine diætetico, fiſſuras & calloſas ſquamas tali decoctione bis in die madefacies. Recip. radicum althææ præpara-

paratarum, maluarum cum radicibus suis, foliorum violarum, singulorum manipulum vnum, cum capite arietis & seui arietini semilibra: ferueant secundum artem: & colatura vtaris modo prædicto. Post vero dictam balneationem, cum panno valde aspero tandiu fissuræ fricentur, donec sanguis excaturiat. hoc autem peracto, singulas fissuras cum aqua dicta in capitulo de Socrate patiente pustulas, madefacito, eundem scilicet modum applicationis aquæ obseruando: sic enim digestionem ac mundificationem per mensem perficies. In declinatione autem, tali lauacro fissuras ipsas lauabis. Recipe stipitum caulium veterum manipulos duos, auripigmenti subtiliter cribati vncias duas, pinguedinis equi semilibram: ferueant in aqua fontis secundum artem. Post autem egressionem a balneo, tali pustulæ linimento inungantur. Recipe olei sesamini semilibram, vel olei amygdalarum dulcium, polypodij quercini recentis & conquassati vncias duas cum dimidia: ferueant secundum artem, & colentur. Deinde recipe lithargyrij au-

rei, antimonii, plumbi vsti, cerusæ, rhutiæ præparatæ cum vino albo, singulorum semiunciam, succi radicis lapatii acuti, succi chelidoniæ, singulorum vnciam vnam cum prędicto oleo in mortario plumbeo ad formam vnguenti redigantur. Quod si dicto vnguento sublimati grana quinque vel sex addantur, tutissime curabit, fissurasque penitus delebit. Et quoniam huiusmodi fissuræ paratam habent recidiuam quoties recidiuantur, toties cura hæc & vniuersalis & particularis reiteretur, donec ad optimam valetudinem ægrotus reducatur.

De curatione Socratis prædicta symptomata recentis morbi Gallici patientis, quæ curationem non suscipiunt a prædictis medicinis.

QVum vero vlcera oris, & mentulæ seu pustulæ, a præfatis medicinis alleuiationem non suscipiunt, cum morbus recēs existat, imo in deterius

terius indies labuntur, & capitis aliorumque membrorum dolor aduenerit, tunc ad curam ligni ſancti confugias, Cholericus iuuenis vel ſanguineus, cibetur initio curationis diæta regulari.a ſtatu autem vſque ad finem diæta ſit reſumptiua: ab initio vſque ad augmentum, fiat pro eo ſyrupus ex ligni ſemilibra, aquæ libris decem: ferueat infuſio in fictili vaſe, donec ad libras quinque redeat decoctio. Aqua ſecunda in potu ex duodecim libris ad octo redigatur. Et ſola huius aquæ ſecundæ potatione curaui puellam ab hoc prauo morbo cruciatam, ætatis duorum annorum in priſtinam ſalutem reſtitutam. Ab incremento ad finem curationis, fiat ſirupus ex libra vna ligni, duodecimque libris aquæ, redeatque decoctio ad octo. Aqua ſecunda in potu ex quindecim ad nouem redeat. Ex ſyrupo ſumatur ſemilibra, tam mane quam veſperi, tota curatione. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis regulari diæta vtatur tota curatione. Pro eo ſyrupus fiat vſque ad ſtatum ex vna libra ligni, & duode-

cim aquæ , redeatque decoctio ad libras quinque. Aqua secunda in potu fiat ex libris aquæ quindecim, quæ decoctæ, redeant ad decem. In statu autem vsque ad finem curationis, in syrupo sit vna quoque libra ligni, decoctioque in fictili vase feruens, ad.3. tantum libras redigatur. Aqua item secunda fiat ex libris aquæ quindecim , quæ decoctæ redeant ad decem. Quod si Socrates calidæ vel frigidæ complexionis, in declinatione curæ aliqua hepatis vel alterius membri , supercalefactione male affectus fuerit, tunc ei syrupus & aqua secunda ad frigidum alterentur , scilicet augendo dosim aquæ, & ligni diminuendo. Vt de Socrate calidæ vel frigidæ complexionis dico ætate iuuentutis , ita etiam & de sene , nisi quod propter debilem digestiuam & dosim syrupi minuere , & resumptiuam diætam prębere, audacius poteris. Hoc etiam animaduertendum est , quod in curatione prædictorum accidentium, per lignum sanctum , tali mercuriali vnguento vti potes in curandis vlceribus virgæ . hac serie : facta prius curatione & mundifi-

catione vlcerum, mentulam ipſam, inguina ac pecten inungito actu calido. nec non & in vlceribus oris, colum vna cum ſpatulis, ſepties de tertio in tertium diem. Et cum gingiuarum excoriatio ac copioſus ſaliuæ fluxus affuerit & ſi in tertio die hoc contingat, ab ipſa vnctione deſiſtere debes. Prædictique vnguenti forma talis eſt. Recipe olei chamæmelini, anethini, laurini, liliorum cœleſtium, & roſati, ſingulorum vncias duas, terebintinæ venetæ vnciam vnam, axungiæ porcinæ ſine ſale clarificatæ libram ſemis, lythargyrij aurei, ceruſę, ſubtiliſſime puluerizatarum, ſingulorum vncias duas: ferueant ſimul vnico feruore: & in remouendo ab igne adde cineris vitis, thuris, maſtiches, ſingulorum ſemi vnciam. Conficiantur omnia ſimul ad formam vnguenti, deinde accipe argenti viui purificati ex noſtra deſcriptione, & extincti in mortario lapideo cum terebinthina vel oleo roſaceo, donec nullum extet veſtigium, vncias tres, ſtyracis liquidæ vnciam vnam, hoc autem peracto, ipſum vnguentum in dicto mortario po-

natur, & tandiu agitetur donec omnia bene conficiantur, & eo vtaris more artis: vel cum ceræ quantitate ad formam ceroti redigatur, eoque vtaris more artis.

.·.Galenus de hydrargyro sic scribit. hydrargyrus non est ex sponte nascẽtibus medicatis, sed ex ijs quę prępatãtur, velut psimythiũ, ęrugo psoricum, lithargyros Nullũ aũt eius feci periculũ, neque quod interimat si deuoretur neque vbi foris admota sit.

*Quæ sit argenti viui complexio.

NAturam huius metalli perscrutaturus, non paruas apud antiquos reperio diuersitates. Quidam nanque authorum antiquissimi, frigidum & humidum argentum viuum esse asserunt, alij autem calidum & siccum .·. Galenus nanque, nono de simplici medicina, nullam de eo refert habere experientiam, nisi occidentis, si extra apponatur vel bibatur, fortitum tamen lythargyrium. Auicenna præterea secundo canone, capite proprio, frigidum inquit & humidum esse in secundo gradu. Albertus tamen Magnus libro tertio meteororum refert, quod processus ex materia a generatione mixtorum est, quod vapor commixtus humido aqueo, quod in se subtile terreum habet, resoluitur & ingrossatur in ipso, & de substãtia

tia ſpirituali fit corpus groſſum,& fit quaſi aqua, ſicut eſt argentum viuum: in illo enim humidum aqueum eſt, & quæ ſequuntur. Inſuper Guilielmus Placentinus, frigidum & humidnm cum cæteris argentum viuum eſſe aſſeuerat, libro quarto. Hermen Alchimiſtarum primum de eo ſcripſiſſe referunt antiqui, ipſumque frigidum & humidum reponere. Arnaldus de Villa noua in roſario philoſophorum, refert argentum viuum compoſitum eſſe ex terra alba, ſulphurea, cum aqua clara. Platearius ſimiliter capite de argento viuo: in quibuſdam tamen libris ſubdit, reperitur quod frigidum eſt in quarto gradu. ex effectu quidem eius tale eſſe probatur, quia eſt valde actualiter frigidum. Iuber argentum viuum, inquit, manifeſtum quod mercurius appellatur: antiquorum vſu eſt aqua viſcoſa in viſceribus terræ, ſubſtantiæ ſubtilis, albæ, tinctæ per calorem temperatiſſimum, vnita tali vnione per minima, quouſque humidum contemperatur a ſicco. & ſiccum item ab humido: ideoque facile ſuperficiem planam fugit, propter ſui aquo-

ſam humiditatem, qui quidem authores his fundantur medus. & primo a denominatione argenti viui. ὑδράργυρος enim dicitur Græce ab ὕδωρ, quod eſt aqua, & ἄργυρον, quod eſt argentum: quaſi aqua argenti. ſecundo per eius ſubſtantiam ponderoſam, quę frigiditati magis quam caliditati teſtatur, tertio. quia in adminiſtratione vnguenti ex eo calor naturalis reuocatus ad interiora membrorum ob vnguenti narcoticam vim, fortis factus eſt ad ſenſibiliter vel inſenſibiliter reſoluendum, ad maturandum, vel ad aliquam materiam congelandum, quæ deinde paratam recidiuam habet, vt luce clarius patet in actu practico. Præterea actualis eius frigiditas ipſum eſſe frigidum demonſtrat, per quam materiæ de circunferentiis ad centrum repelluntur. Ergo eius natura narcotica eſt, vt per eius effectus indicatur. per paralyſim & tremorem. qui quidem calor vnitus ac vigoratus, ſi per aliquam regionem non excerneret, mēbrum multitudine materiei, proculdubio ſuffocaret. Quod calidũ ſit metallũ iſtud, Ariſto. 4. meteor. teſtatur: In-
coagu-

coagulabilia autem, inquit, quæcunque aut humiditate aquosa carent, aut non aquæ sunt, sed plus calidi & terræ: puta mel & mustum, aut plus aeris, sicut oleum & argentum viuum. Galenus nanque quarto de simplicium medicamentorum facultatibus, ad hæc, inquit, arseni cum ὑδράργυρος, & id genus, crassarum sunt partium ac potestate calida. Isaac autem Israelita in secundo suæ practicæ de medicinis in quarto gradu refert, argentum viuum calidissimum est, & humidissimum in quarto gradu. Et item Constantinus de virtutibus simplicium medicinarum, argentũ viuum de his quæ in quarto gradu calida sunt, enunciat. Rasis autem vltimo Continentis tractatu primo cum Paulo Aegyneta, refert calidum esse ac corrosiuum. Platearius, calidum, inquit, & humidum est in quarto gradu. cap. de argento viuo. Aliabus, acutum & comburens est argentum viuum, inquit, hac enim ratione moti sunt veteres authores, vt Conciliator differentia 151. quod corridit & mordicat, calidum est argentum viuum est huiusmodi, igitur & cetera. Præterea dissoluit, incidit

&

& penetrat. Hæc autem caliditatem testantur per se primo: iure igitur calidum argentum viuum esse putarunt veteres. Accedit, quod humores subtiliat atque calefacit, illosque mobiles redditos, sua acuitate expellit, nunc per os facile sputum habẽtibus, nũc per secessum mollem habentibus aluum. Et si difficillimum sit hos conciliare authores, cum doctorum discordantia difficultatem arguat, quod vel ex parte rei, vel ex parte nostri modi congnoscendi (vt philosophus inquit) contingit: est enim hæc difficultas veluti pelagus· verum pro nunc in re tam ardua, vna cum Conciliatore dicamus, quod argentum viuum dupliciter potest considerari penes eius substãtiam duplicem, differentem: quarum vna quidem aquea est, altera vero terrea sulphureaque. Quantum igitur ad partem terream, sulphuream, calidum dicitur & siccum, qua sublimatione eius humidum resoluitur & sic rite sentiunt qui calidum argentum viuum posuerunt. Quantum autem ad eius substantiam aquosam, quæ sicut eius materia existit, quæ statim calido

lido concitato, ob imperfectam eius cum terreſtri ſulphureo mixtionem, in fumos euaporat, morbos inducit frigidos. Hæc pro nunc in tanta controuerſia ſufficiant: nam alias, Deo dante, conabimur dicato opere veritatem magis inueſtigare.

*Nunquid cinaprum idem ſit quod argentum viuum, vt quidam exiſtimant.

QVoniam aliqui aberrare poſſunt, vt quidam parum eruditus manifeſte errauit, dicens cinaprum argentum viuum non eſſe, fortaſſe ignorans ex quibus conficiatur ſimplicibus: idoneum itaque putaui in medium veritatem adducere, & enucleare, atque vt cæteri veritatem agnoſcant. Et quia in libro Seruitoris patet zinziſur, id eſt, cinaprum ex argenti viui & ſulphuris partibus æqualibus fieri: quod argentum viuum ex vero ſulphure non vrente fit, vt Arnaldus de Villa noua in roſario

rosario philosophorum refert, ibidemque, inquit. Manifestum igitur est, quod argentum viuum in se sulphur suum bonum ac fixum continet, quo coagulatur. Et cum omne simile adaugeat, illud dicendum puto, ob talem sulphuris commixtionem argenti viui, non mutari formam intrinsecam, imo eam fortius acui: quia sulphur, quoquo modo præparetur per artificium, semper comburit & comburitur, omnique in opere nigredinem præstat. Quare denigratur argentum viuum per talem sublimationem, non tamen eius forma mutatur. Et quod argenti viui forma non deleatur, nota quæ Arnaldus enunciat: Argentum viuum est solum, quod ignem superat, & ab igne non superatur, sed in eo gaudens, amice quiescit: est nanque fortissimæ compositionis & naturæ vniformis, quia non separatur in partes, vt nullatenus se diuidi permittat: quia aut cum tota sui substantia in igne permanet, aut cum tota ipsa ab igne recedit, quoniam in sua densitate, ac adustionis carentia, sui diuisionem non patitur, quæ per sulphureitatem,

intellige

intellige tu combustibilem, quam non habet, perficitur. Et Albertus Magnus 4. meteororum refert, ὑδράργυρον, id est, argentum viuum, incoagulabile esse, magis tamen oleum. Siccatur tamen per multam sulphuris adustionem, & mixtionem cum ipso factam, ipsum omnino non adurentis, nisi cum corylo aduratur, vt experientia docuit Albertum Magnum.

Quamobrem dicendum puto, quod cum cinaprum constet ex argento viuo & sulphure, sulphur autem asseruet potius, quam vt deleat argentum viuum: erit in cinapro argentum viuum actu, & in propria forma, licet aspectum eius sulphuris infectio occultet. Nullam igitur esse inter illa intrinsecam & formalem distinctionem asseritur. Nec refert si aduersarius adduceret Albertum Magnum quarto meteor. innuentem: Nota autem, quod si ydrargyros ita per calidum exiccetur, postea per calidum non soluetur. Et ideo hæc exiccatio potius est corruptio argenti viui, quam coagulatio. Exiccatur enim tunc terrestre quod in ipso est, & ad lateris naturam deducit, & ideo

& ideo calumnia de prædicto exemplo adducta, loco non habet, scilicet quod coagulata quando soluuntur, & soluta quando coagulantur, in eadam specie manent, sicut æs coagulatum & liquidum in vna, est specie, ὑδράργυρος, autem prædicto modo constans, non manet specie vna, neque in eisdem componentibus. Et nota ly, non manet specie vna: illud autem totum, quantum ad Alchimistas dicitur, non quantum ad medicam artem attinet: quia paulo supra in hoc eodem capitulo, si bene ponderas, dictum fuit, in operibus autem alchimicis, & ea quæ sequuntur.

*De malis affectibus & subsidiis argenti viui.

QVoniam argenti viui nocumentum, vt plurimum iuuamento est maius. Exordiendum igitur est, quæ de eius nocumento antiqui sentiunt. Galenus quidem vbi supra dixit, quod si exita apponatur vel bibatur, occidit. & Auicen. vbi supra refert, quod frigidita-

te & grauitate sua paralysim, tremoréque inducit, membraque recta permanent & inflexibilia: auditui obest, oris fœtorem parit, visum obtenebrat, & cum sublimatum est, interficit. quæ sublimatio procinapro intelligi potest in suo genere, vt intelligitur de albificatione argenti viui cum calchanto, vt a Seruitore ponitur, & tandem extinctum sua grauitate interficit. Ipsum enim quod sibi obuiat, sua grauitate corrodit. Vltimum tamen dictum animaduertas, quia tam extra quam intus intelligi debet: quod a Dioscoride apertius declaratur. Si enim in igne ponatur, destruetur, & fumum faciet, qui omnibus animalibus pessimus est. In hominibus autem sensus & voluntarium motum destruit: ex quo surditas, paralysis, tremor, vel epilepsia, & per consequens mors sequitur: cui fumo quicunque proximus fiet, mox neruorum & lacertorum, omniumque membrorum, quæ per motum voluntarium sunt composita, relaxationem sentiet, vnde plerique in paralysim, tremorem, surditatem, animatæque actionis corrup-

rup-

ruptionem incidunt, necnon & pessimum colorem ac putridum os, cerebrique siccitatem habent. Hęc Isaac vbi supra. Et nota ly cui fumo quicunque proximus erit, quia de cinapro intelligitur. Quod si quis obiiceret: cur a cinapro accidentia inducta sæuiora sunt accidentibus ab argento viuo, in sputo scilicet & oris vlceratione, atque ventris solutione, si per te subtiliatur, & acuitur argenti viui virtus per sulphuris admixtionem? Ad quod dico, cum Galeno nono de simplici medicina, quod cinaprum in se aliquid stypticitatis habet, per quam materierum excreatio atque exitus prohibentur, qua mediante stypticitate sæuius est medicamen. Quod fit, cum duplex sit in argento viuo superfluitas, vna quidem in ipsius profunditate inclusa in principio suæ admixtionis superueniens: altera vero, extra naturam suæ naturæ, & corruptibilis: quarum ista non absque labore tollitur, altera vero nullo artificis ingenio tolli potest. Quare sulphureitas eius adustibilis ignis calcinatione tollitur, atque a corporibus deletur: & illud ideo, quia argentum viuum

uum reſiſtit, & illud quod ſui natura eſt, ab aduſtione defendit. Hæc Arnaldus de Villa noua in ſuo roſario philoſophorum: qui mali affectus a Guilielmo Placentino libro quarto deſcribuntur. Plynius autem libro tricefimotertio, vomica liquoris æterni argentum viuum appellatur: omnium rerum venenũ eſt. Et Auicenna fen. 7. quarti canonis: Elonga, inquit illud in quo ponitur argentum viuum extinctum, quantum poteris a partibus ſtomachi & membrorum nobilium. quare non abſque in gẽti timore propinatur. Platearius præterea capite proprio: fumus, inquit, argenti viui aſtãtibus obeſt, quia neruos remolliando, paralyſim operatur.
Serapio autem de ſimplici medicina: Fumus vero eius, inquit, eſt valde nociuus: nam frequens eius vſus neruos deſtruit, paralyſim inducit, ſenſum aufert, & motum corrumpit. Quibus ſane patet, aſſiduus argenti viui fumus quantum obeſt.
Quod autem argentum viuum bezoarticum ſit medicamen in prauum hunc morbum gallicum, eiusque mortifera accidentia, moderni his rationibus. eorum in

famiam tegere nituntur, nec alium habent modum aliquid perficiendi, nisi argentum viuum tam in oculto, quam in manifesto fraudulenter adhibere, dicentes, Quod etsi argenti viui nocumenta longe plura sint quam dicendi copia, tamen eo vtimur, tanquam omnium intentionum curatiuarum vltima: ad vltimas enim ægritudines, vltimæ intentiones curatiuæ sunt potentes, vt Hippocrates primo aphorismorum. 7. quod Galenus nono & decimo Therapeutices vberius declarauit: Aegritudo, inquit, quæ non habet præter vnam viam ad salutem, licet cuilibet ægrotanti ardua sit & difficilis, tamē ipso in vito, oportet quod per illam in omnibus etiam casibus transeat. Multoties enim medicus rebus contra naturam patientis particulæ vtitur, vt bonam valetudinem inducat. Vtitur nanque actuali cauterio ac potentiali, crebrisque incisionibus & similibus, pharmaco etiam venenoso & solutiuo: ergo & argento viuo vtendum est. quod fugias quantum potes, crede mihi. Quod si coactus a natura entis, secus fieri non potest, illud adhibeas, vt sæpius per multos annos

exercui,

exercui ſicut vnctiones, ſuffumigia & ſimilia, quæ ſunt fugienda, ligno ſancto ſubueniente. Hęc de verbo ad verbum de mente antiquorum, de natura argenti viui, atque de cinapro, necnon & de bonis & malis eorum affectibus volui dixiſſe.

*De mundatione argenti viui, vt minorem membris inferat læſionem.

VNaquæque profecto medicina, & quæ ſordida præſertim eſt & feculenta, acuitateque non carens, ab extranea, ſi qua in ea eſt, qualitate, penitus mundari debet. Ab argento igitur viuo omnem ſulphureitatem omnemque plumbeam terreitatem auferri, ipſumque ab omni imperfectione, præparatione quadam expoliari fas eſſe iudico, vt validiorem ab ipſo ſubtiliationem ac penetrationem in curandis morbis expectemus, minorique ipſius doſi eos commodius curare valeamus. Hęc autem mũdatio dupliciter, ſublimatiõe. f. aut aceti lauacro fieri poteſt. Nõ

enim eodem modo argentum viuum sublimatur, vt ab Alchimistis fieri solet: sed solum ac impermixtum argentum viuum in vase vitreo reponatur, bocciaque desuper tortuosa remittatur: obturatisque fissuris luto sapientię, lentoque igne calefaciendo, partes ipsius subtiles, veluti fumus volando diuidentur, lateribusque boccię remittentur. Deposito deinde vase ad igne, iuncturæ ipsæ aperiantur, eaque argenti viui pars, boccię lateribus coadhærens, diligenter remoueatur, vsuique reseruetur. Id autem ego matellis vitreis, vt de boccia dictum est, effeci. Mundificatur autem & secundo argentum viuum per aceti lauacrum, vt Geber libro tertio. in patella scilicet vitrea vel lapidea fundatur, acetoque fortissimo cooperiatur, atque lento igne calefiat, digitisque tamdiu agitando, donec in partes diuidatur minutissimas, acetumque euaporatione consumatur: deinde toties cum aceto abluatur, donec terreitatis vestigium non appareat, ac in cœlestem colorem deueniat. Huiusmodi enim argentum viuum eligas: nam mea quidem sententia, vnica istius argenti viui vncia ita deputari

deputari, alterius non purati duabus æquiualet vnciis.

* De artum dolore morbi Gallici inueterati.

Dolor, qui tristis est sensatio, vt Galenus de interioribus secūdo facta ab aliquo soluente continuum: qui siue morbus sit materialiter, id est, quandā fixionem habens, & permanentiam, suscipiens, siue formaliter accidentis nomen sibi vendicet, in alteratione omnimoda existit, ad quem scilicet sequatur torpor, stupor, dormitatio, congelatioue. Quæ omnia in speciebus omnibus doloris Gallici morbi côperta esse vidimus: cuius causa medice loquendo, duplex est, Cum Gal. secundo regiminis acutorum, subita scilicet complexionis alteratio & solutio continui. Cum igitur is morbus iam inueterauit, nec alia illi remedia subuenerint, & auulsa quantum fieri potuit causa morbi & noxio humore, ligni sancti curatio adhibeatur ad hunc modum. Cholericus iuuenis vel sanguineus cibetur tota cu- Cap. 2.

ratione diæta regulari. Pro eo ſyrupus fiat
Ordinatio aquę. tota curatione ex ligni libra vna, aquæ libris duodecim, fiat infuſio per diem naturalem, ferueatque in fictili vaſę donec ad libras quĩq; redeat decoctio, ex qua ſumatur ſemilibra tam mane quã veſperi. Aqua ſecunda in potu ex viginti libris aquę ad decem redigatur. Phlegmaticus vel melancholicus iuuenis dięta regulari vtatur tota curatione. Pro eo ſyrupus fiat ex libra vna cũ dimidia ligni, aquę quatuordecim: fiat infuſio, redeatque decoctio ad libras quinque, ſumaturque vtraque potione ſemilibra tota curatione. Aqua in potu fiat ex libris aquę vigintiquinque: quæ decoctę, redeant ad quindecim. In ſene eadem ſeruanda ſunt, prętérquam diæta reſumptiua cibari debet. Extrinſecus tamen in declinatione curę, membra male affecta hoc vnguento linienda ſunt: quod mirum in modum confert. Recipe ſtœchados Arabicæ
Gerotum. ſaluiæ, yuæ arthriticæ, betonicæ, perforatę, chamædryos, ſingulorum manipulum vnum cum dimidio, radicis acori vnciam vnam: ferueant in vino albo aromatico ſecundum artem, & colaturę adde vermium

terreſtrium

terrestrium lotorum cum viuo albo libram semis, styracis calamitę contusi vncias tres axūgiæ porci depuratę & sine sale libram vnam, olei laurini, olei anethini, mastichini, olei thuris, spicę, olei antiqui centum annorum, singulorum vncias tres cum dimidia: olei rosati, butyri recenti, singulorum vncias quatuor: thuris vncias duas, euphorbii vnciam semis. ferueant lento igne ad vini consumptionem: deinde adde terebinthinę venetæ, olei obietis, singulorum vncias duas, lithargyrii aurei subtiliter cribrati librā semis, styracis liquidæ vncias duas, theriacæ antiquissimæ vnciam vnam, cineris vitis vnciam semis, minii, vncias duas & semis, argenti viui volati vt capituli descriptio exposcit, & extincti cū oleo rosaceo in mortario lapideo vncias duas, conficiantur que ex arte, & fiat vnguentum.

*De sclirosis tumoribus.

D Vrities quæ ex materia cōtingit melancholica vel aliūde, aliquando in carne tātū, aliquādo in osse

tantum existit, vel ex his composita. Quæ
ossuosa est & difficilior, ventositas spinę in
potẽtia denominatur, prout sub forma per
manet apostematis, cuius finis est ossis cor-
ruptio: quæ tripliciter fieri contingit, vt tri
plex est dimensio. Alia nanque ossis cor-
ruptio superficialis tantum, alia profunda
tantum, & quædam superficialis est & pro-
funda simul. Cuius additio vnã ossis par-
Tract. 4. Cap. 9. tem post aliam corrumpit, vt Auicẽna quar
ta quarti. Cuius signum est, quod resolutis
partibus subtilibus circumferentiarum os-
sis alterati, asperitas in tactu, & inęqualitas
scopulosa sentitur, cute sana existente ac
suam continuitatem seruante. Necnon &
dolor pungitiuus adest in compressione
cum digito, propter ossis asperitatis mor-
dicationem. Cum igitur durities ista inue-
terauerit, nec alia illi subuenerint remedia
diminuto prius humore noxio & causa ip-
sius morbi, curetur per lignum sanctum, vt
de artuum dolore morbi Gallici inuetera-
ti dictum est, linianturque tuberositates per
quindecim dies vnguento dicto in capite
de strumulis seu scrophulis puerorum.

De

*De alguatui curatione.

EAdem eſt ratio curationis alguatui, prout eſt ſeparatio contiguitatis oſſis integra, ſecundum locum, & non ſecundum ſitum, a ſuo naturali loco deſcendendo ſecũdum longitudinem membri, vt de ſclirofis tumoribus dicitur.

*De vlceribus corroſiuis, ſordidis, fraudulentis, & oſſis corruptione, morbi Gallici inueterati.

DE ea propria ſolutione cõtinui carnoſa & ſanioſa ĩtelligo, prout morbus cõpoſitus dicitur, in qua vna vel plures diſpoſitiones exiſtunt, quę vlcerũ cõſolidationem impediũt: cuius cõpoſitio ſiue a cauſa ſit, ſiue ab accidẽte, vel a morbo præcedente, diſcurrendo per ſingulas ſpecies vlcerum eſſentiales vel accidẽtales, quantum fieri poterit, amoueatur a perito chirurgo cauſa illa coniuncta cauterio actuali vel potentiali, pro corroſionis vel corruptionis exigẽtia, vel quouis alio inſtrumẽto, artis diminuto ſemper prius humore noxio, ligni ſancti

curatio

curatio adhibeatur, vt de artuum dolore morbi gallici inueterati dictum est. & vt vlcerata membra curationem suscipiāt certiorem, foueantur liniantur que vnguento dicto cap. septimo huius tertii libri. Quod si ossis corruptio appareat, abradatur vsque ad ossa sana, opportunis instrumentis raspatoriis. Nec te terreant dicta insciorum, dicētium cum principe, Melius est vt non festinetur in extractione ossium violenta. & quę sequuntur. Verba inquam Auic. intelligi debent de illa praua extractione & violenta ossium vulneris, dilacerando scilicet neruos & venas, & ossis maiorem partem sanam quam corruptam dissipando, quę incongrua dicitur operatio. Quare melius est cum Auic. vbi supra, corruptionis ossis curatio, quæ est eius fricatio, & ipsius destructio, aut eius abscissio & ipsius serratura. Pręstantiorque modus fricatio cum raspatorio dicitur: qua ablata, per lignum sanctum curetur curatione prędicta vlcerum vniuersalibus & particularibus.

De

*De vini exhibitione a neotericis nuper comperta. CAP.I.

Vm ſcientiæ atque artes per additionẽ augeãtur, ac quotidie vtiliſſimarum re rũ inuẽtione perfectiores fiant, ad idque iudicium & ſtudium hominis plurimum valeat, propterea multum operę curęque ponendũ eſt, quo ea inueſtigari poſſint quę læſis corporibus aliqua ex parte profutura ſint. Eiuſmodi eſt lignũ quod vocant ſanctũ cuius viribus indagandis in fiſtimus, huicque rei omni ſtudio operam damus, quãuis eius vires lõge plures ſint, quã quiſquam dicendo ſcribendoque conſequi poſſit, Et quoniã experimentũ ſi ratione cõprobetur, ad veram rerum ipſarũ cognitionẽ nos ducit, non inutile fore exiſtimauimus, ſi cum vini adminiſtratiõe, ligni quoque decoctionẽ miſcebim⁹. Compertũ eſt enim multoties, penetrationẽ efficatius fieri, ac vinum non modo ligni huius, ſed multorum quoque medicamentorum, tanquam vehiculum eſſe. Quamobrem ope-

ręprecium dixi in calce huius opuſculi pertractare, vtrum vinum an aqua humanis corporibus magis conferat: tum ſi quis ex veteribus medicis in alicuius morbi curatione, vino in quo ſimplicia aliqua ſint decocta, vſus fuerit. præterea vtrum vinum aquæ anteponendum ſit: necnon quod vinum ſit eligendum: atque alia eius generis, quæ a præſenti materia non fuerint aliena.

*Quod curandis morbis vinum cõferat,& ab antiquis vſitatum ſit. CAP. II.

MEdicinę quę tardę ſunt operationis, ſi in vinum infundantur, vigorem ſumunt, acuunturque. Neque ab re ſapiens Abinzoar dixit, nec cibum, nec medicinam vino vnquam priuari debere. Meſue etiam pro meliori præparatione rheubarbarum molliendum iuſſit. Ingenium, inquit, medici ſit vt ſapor medicinę in cibariorum guſtum conuertatur: tunc enim natura auidius medicinam amplexabitur: cuiuſmodi eſt vinum. Quapropter non temere recentiorum nõnulli ęgrotis multifariam vinum iu quo ſimplex aliquod ſit

decoctum,

decoctum, propinant. Nam ſicuti Auicenna. 2. canone, vinum ex hyperico confectum, perforatum vocant, vel ex chamedry artuum paſſionibus conferre aſſerit: ſic nonnulli etiam noſtrorum temporum docti viri vinum prębent, interdum ex ſaluia, vel ex enulla, vel ex bugloſſa, vel quod ex roſis, ex ebulis, ex gramine, ex caryophyllis, ex abſinthio conficitur, aliaque eius generis quamplurima, quę laxandi vim habeant.

*Nunquid vinum an aqua magis conferat: & quibus ægrotantibus præbendum ſit.

CAP. III.

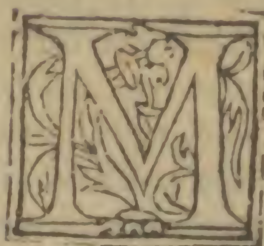
Nam vinum cumprimis ſimile eſt, calorique innato maxime conuenit in adminiſtrandis nutrimentis naturæ hominum: aquam vero corpus nō tolerat, niſi valde ſanguineum, vt Auicenna tertia primi. Præterea quis neget vinum ſua penetratione, ſpiritumque viuificatione confortatiuum eſſe? frigiditas enim & ſiccitas ſpiritibus eos debilitando aduerſantur. Vini vero caliditas corroborando non mediocre ipſis affert auxilium

xilium. Ad transmittandas autem rerum in eo incorporatarum virtutes, per singula membra cum quadam naturæ delectatione & apprehensione, nec sine vehementi fortitudine qualitates actiuas earum medicinarum quæ in vino exqualificantur, ad resolutionem pręparat, quum sua subtilitate partes adeat longinquas, aquam secum trahens ad membra refrigeratione pariterque humectatione indigentia: & receptiuum est omnis infusionis bonarũ qualitatum in rectificatione vt plurimum malarum, cum per eius essentiam ad spiritum habeat conuerti, magisque penetratiuum sit ac spiritibus proportionatum. Qua de re vbi virtutis imbecillitas, appetitusque deiectio affuerint, ægreque ventriculus concoquat, vinum eligendum est. Insuper si ægrotans phlegmaticæ sit complexionis, humorque pituitosus vel melancholicus sit, vel si inueteratam morbus radicem habeat, in his omnibus vinum vtile admodum est. Quod si cholericæ ac sanguineæ cõplexionis calidique hepatis fuerit, atque etiam sanguis vel succus biliosus fortisque

habitudinis ſit,in tempore præſertim cali-
do,tunc aquæ decoctum,lignũq; ſimplici-
ter exhibitum , mirũ in modum proderit.

*Quod in ligni ſancti decoctione cum vino miſcenda ſint alia ſimplicia.

CAP. IIII.

Edicæ artis peritis omnibus patet, ſingulis mẽbris ſuũ eſſe appropriatũ ac determinatũ pharmacũ: cũque ab eiuſmodi morbi prauitate quãplura membra lędantur ac vitium contrahant , credibile quidem erit ſolam ac impermixtam ligni ſancti decoctionem tot membrorum læſiones adimere non poſſe . Quare vt ligni ſancti virtus ad huiuſmodi mẽbra dirigatur , medicinæ mẽbra infecta reſpicientes cõmiſcendę ſunt,vt ligni ſancti virtus ipſarũ medicinarũ ſuffragio,validius ſalubriuſque ſuas imprimat vires, dirigendo ſcilicet,mundificando,reſoluendo, cõfortando& deſiccando vt decet morbum.

*Quid vinum eligendum ſit.

CAP. V.

Cum

CVm diuersæ operationis sit vinũ, diuersarũque qualitatũ: infrigidata enĩ corpora senũ & iuuenũ calefacit, calefactaque infrigidat, exiccata humectat, & humectata exiccat: eiusmodi eligẽdũ erit, quale mox dicã. Anni vni⁹ vinũ, frigidũ est & humidum. Vetus vero, quod a quarto in septimum transcendit annum, calidum & siccum in tertio reponitur gradu. Inter hæc autem medium calidum est & siccum temperate: & huiusmodi quidem vinum cholerã nigrã sua calefactione & humectatione temperat, & præsertim si secundum non excedat annum. Resistit etiam melancholicis a tota specie, calefactisque non obest. Vinũ, inquit Auicenna, album & subtile calefactis confert: capitis enim dolorem nõ efficit. Id præterea vinum cholera abundantibus rubea, melius est, eo quod choleram rubeam vrinam prouocando expellit: & humidis, eo quod humiditates maturat, Huiusmodi etiam vinum non modo naturalem calorem confortando iuuat, verum etiam turbidi sanguinis claritatem reducit. Quamobrem album & subtile eligatur

gatur

gatur, ætate quidem medium, colore vero purum ac lucidum, odore vero ſuaue, in guſtu non aquoſum omnino, nec aliquam vehementem oſtendens qualitatem ſtypticam vel amaram vel dulcem. Quod ſi morbus frigidus eſt & antiquus, corpusque frigidum ac oppilationibus male affectum, & maiori penetratione ac inciſione indigens, tunc vetus vinum eligatur.

4 De vini præparatione, & regulis in ea obſeruandis. Cap. vi.

EAdem quoque ratione vini præparatio canonice conficienda eſt, vt de decoctionis exhibitione diximus: eamque in omnibus ſeriem obſeruabis, vnum enĩ pharmacũ omnibus nequaquã conuenire poteſt. Qua de re cũ vini decoctionem præbere inſtitues, decoctionis ligni ſancti aquam, illiusque morbi curationem & capitulum a capite ad pedes inuenies, ac illius aquę & ligni graduationem quam ibi deſcripſimus exequere.

in fine coctura opportunas medicinas arteq; decoctas, ac pro illius morbi & mēbri lesi exigentia adhibebis, vt exēplariter illas diuisim connumerabo in secunda consideratione. Hoc autem peracto, in vase fictili vitreato ligni abrasi libram pones, ibique vini albi clari libras decem inijcies, quibus mixtis decoctionem prædictam pro morbi & indiuidualis complexionis exigentia, partibus æqualib. cum vini quantitate calidam vt ab igne defers adijcies, factaque mixtura nec aliter ferueant, sed per diem naturalem infusio fiat, & colaturam v sui reserua in curatione, pro syrupo scilicet mane & vesperi, & pro potu in prādio & in cœna. remissa enim decoctionis caliditas, ipsorumque ligni & aquæ, iam temperata graduatio igneas vini, si quæ sunt qualitates extinguet, ne humanis calidę cō plexionis corporibus obsit. & vt lucidior tyronibus doctrina sit, sequentes ponuntur considerationes.

Consideratio prima est, quod in vin assumptione, in qualibet decoctione corticis ligni sancti subtiliter cribellati, qua tuor adhibeatur vnciæ, ac simul cum li

gr

gni ſancti doſi adnotata ferueat, vt capituli deſcriptio expoſcit.

Secunda. Quod ſi hepatis vitium in cauſa morbi ſit calidum, ſimplicia eius caliditatem adimentia eliges, endiuiam ſcilicet, cichoream, fumunterrę, ſantalos omnes, & id genus eligēdos, eaque in fine coctur æ ſemper appones: & ſi aliqua obeſſet oppilatio, aperitiua eodem modo adhibeantur.

Si autem cerebri læſio frigiditatiſque mala affectio adſit, ſtæchas arabica, vel nō arabica, betonica, & huiuſmodi calida frigidaq; pro morbi exigentia apponantur.

Quod ſi iuncturę dolore, vel aliqua hebetētur duritie, vna arthritica, radix acori, ſtæcados ac perforata adhibeantur.

Si vero præcordia male affecta ſint, bugloſſa, borago, ipſarumque radices, enula campana, ſcabioſa, & id genus in fine coctur æ ſunt admiſcendæ decoquendæque, deinde ipſa decoctio in vino prædicto iniiciatur.

Tertia. In qualibet vini præparatione, in Morbo quolibet Gallico, præſertim curando ob ſui antiquam contagionem

cardui benedicti manipulus, cum reliquis simplicibus membra confortantibus infe-cta, addatur.

Quarta. In vnaquaq; ipsius vini admi nistratione supradictę decoctionis eadem fit dosis cum vini quantitate.

Quinta. Quod in ipsius vini exhibi-tiōe morbi nō vniformiter in eodē tēporis spatio curantur: quidam enim quindecim aut vinginti dierum spacium exigunt, non-nulli quadraginta inclusiue, multi etiā spa-tium hoc transcendunt. Huiusmodi autem diuersitas contingit iuxta morborum qua-litates: multum enim interest, vtrum mor-bus calidus vel frigidus sit, antiquus vel re-cens. Parique modo consideranda sunt ea corpora quę mediocriter se habent.

Sexta. Quod in hac vini assumptione tempus purum ac temperatum est eligen-dum. Ver quidem optimum erit: huicque proximus est autumnus. Aestas enim nimis calefacit. Hyems nullam admittit penetra tionem. minor itaque operatio & in æsta-te & hyeme expectatur.

Septima. Quod diæta semper vtatur resumptiua, cum vini caliditas innatum ex

citet

citet calorem, eiusque digeſtio celerior ac penetratio velocior efficiatur, humiditatibusque reſiſtat, nec aliter cibum appetes: iſto nanque curationis modo carne veſceris mane & veſperi.

Octaua. Quod ſi æri æger exponatur, incommodum aliquod non ſubſequitur, vt in decocti aſſumptione contingit, cum vini præſentia vnicuique putrefactioni extrinſecæ reſiſtere videatur, cuius prę ſidio ſudandi moleſtiam perpeti non cogeris, ad peragendaque negotia tutius libentiusque te commites.

Nona. Si hora cibi & potus æger huiuſmodi vinum abhorreat, ob medicinarum diuerſarum commixtionem, ſic confectā decoctionem, alias ſyrupum, per lambycchum æreum diſtilla, diſtillatioque cũ vino albo partibus æqualibus commiſceatur, vſuique hora cibi & potus reſeruetur. Si vero pauper ac egens fuerit æger, aquam ſecundam pro capituli deſcriptione abſque alijs medicinis adminiſtres, eamque vino partibus æqualibus commiſcebis. Et hoc quidem vinum æger ab aliis penitus, liquoribus ſe abſtinē-

do,hora cibi,& potus bibat.

Decima ſuppoſitio eſt. Si vero cholericus vel ſanguineus fuerit æger,& ob eius ventriculi imbecilitatem huiuſmodi vinũ exibendũ eſt, in vna tantum parte vini quinq; decoctionis ligni ſancti partes cõmiſceantur,idemque fiat in morbo gallico recenti.

Vndecima. Quod in principio exhibitionis vini mẽbra dolore tuberculis nodoſitatibusque affecta,præcipue vini prædicti decoctiõe, epithymãda ſunt aſſidue: ſin autem epithymatio non conferat, in ſtatu curæ dolores lenire, membraq; male affecta noſtræ deſcriptionis vnguento inungere poteris,in capitulo de artuum doloribus enarrato. Vlcera quoque vnguento mercuriali curare tutiſſime poteris,vt de prauis vlceribus dictum fuit.

Duodecima. Quod in vini aſſumptione humor qualibet hebdomada,vt expedit morbo & ægrotanti minorandus eſt, biſque die ſyrupum capiat, mane ſcilicet ſemilibrã,calidũ,tãtũdẽq; veſperi quatuor horas ante cibum,eademque hora in lecto quieſcat,ſudoremque obſeruet,vt ſupra de

decoctione

decoctione dictum fuit.

Decimatertia. Quod si in vini exhibitione aluum ducere volueris, in decoctione cum aliis medicinis damascena pruna decem numero iniiciãtur vna cum folliculorum senæ ac polypodii quercini, singulorum semiuncia: quæ omnia morbi præsertim gallici curationi penitus non aduersantur. Colocynthidem autem, agaricum ac dacrydium & id genus non commisceas, vt ignari ab omnique veritate deuii cum magno ægrotantium periculo faciunt.

XIIII. suppositio est. Quod si in declinatione curæ Socratis præsertim sanguineę complexionis, hepar ob vini exhibitionem nimis calefactum esset, ipsius hepatis venę vel hemorrhoidum incisio fiat,

Decimaquinta. Quod si aliquando morbus vnica decoctionis vinique exhibitione curationem non suscipit, huius quidem causa est, quoniam nonnullæ sunt medicinę calidę, quarum caliditas ab alicuius ægritudinis frigiditate minoratur, quare penitus in eam non agit: & quandoque cum in aliqua infrigidatione administratur, leuiorem illa inducit cale-

factionem. Et quoniã in debiliori iam expertum est prius, processioque secundum gradus paulatim facta fuit, medicinę virtus cognita est: quare frequens vini atque decoctionis reiteratio fiat, donec praua morbi qualitas adimatur, ac a medicina morbus superetur. Nec dubites si huiusmodi medicina interdum refrigerare, nunc vero calefacere oporteat, cum ista inter se ad inuicem contrarientur: medicina enim, inquit Auincenna, in duobus contrariis experta, alteri eorum per se, alteri vero per accidens confert, vel alicuius eorum complexioni contraria non existit.

Et ne aliquid contingat erroris, exemplum habes practicum. Si enim Socrates capitis artuumque dolore affectus fuerit, & vlceribus insuper maleficis atque ossis corruptione, nodosisque tuberculis crucietur, siue dolore ischiadico vel podagrico, eradicata causa antecedente vt conuenit morbo, prauaque vlcerum dispositione semota atque ossis corruptione, hac serie ad ipsius vini decoctionem accedendum est: In vase scilicet fictilis ligni abrasi libram vnam cum dimidia, ac eiusdem corticis

subtiliter

ſubtiliter cribellati quatuor vncias, ac aquę libras duodecim apponito. Lentoque igne ferueant ad quatuor librarum conſumptionem. Exinde vero betonicam, yuam arthriticã, carduum benedictum, ſtæchados, hypericon, ſingulorum manipulum, radicis acori vnciam ſemis adhibebis, ferueantque ad vnius libræ aquæ conſumptionem. Deinde in fictili vaſe ac nouo iniiciantur, in quo ligni abraſi libra, vinique albi optimi libras 7. factaque mixtura vaſe obturato per diem infundantur. Et facta colatura per lineum pannum ſtrictum, patienti mane ac ſero phlegmatico vel melancholico ſemilibra pro ſyrupo tribuatur, & hora cibi & potus. In cholerico vero & ſanguineo ligni decoctio adhibeatur, vt in capitulo de artuũ dolore morbi gallici inueterati dictum eſt.

*FINIS.

*RERMM IN HOC LI-
bello præcipue obſer-
uandarum index:

A

argentum

E

F

G

H

Lithargirii

Oleum

O

P

Vinum

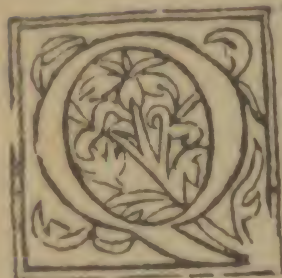
INDICIS FINIS.

Suſtulerat quondam Veneris ſolatia quædam
Inuiſa, immanis, perniciosa lues.
Quam vocat Hiſpanus Gallam, quam Gallus Iberã,
Imperium toto quę tamen orbe tenet.
Senſit Arabs, ſenſitque Geta extremuſque Britannus,
Hanc ſcabiem, ſenſit qui tua furta Venus.
Non puero parcens ve ſeni, te fœmina laſit.
Fœmina, quam minimum ledere, grande nephas.
Et iuuenile decus nullo prohibente peribat,
Cumque ſuo nato eſt pene relicta Venus.
Ante oculos cernebat amans ſua gaudia, quę vix
Audebat timida ſollicitare manu.
Sic ſua lugebant miſeri ſolatia amantes
Donec quæ morbum, pharmaca terra dedit.
En tibi iam pręſens medicina, Neapolis olim
Quę peperit morbum, nunc tibi promit opem.
Hoc ſancto ligno certa, pignamque capeſſe,
Erectamque haſtam miles in arma tene.

HIERONYMI FRA-
CASTORII SYPHILIS, SIVE MORBVS GALLICVS.

HIERONYMI FRACASTORII SYPHLLIS, SIVE MORBVS GALLICVS.

Ad Petrum Bembum.

Vi casus rerum varii, quæ semina morbum
Insuetum, nec longa vlli per secula visum
Attulerint: nostra qui tempestate per omnem
Europam, partimque Asiæ, Lybięque per vrbes
Sæuiit: in Latium vero per tristia bella
Gallorum irrupit, nomenque a gente recepit:
Necnon & quæ cura, & opis quid comperit vsus,
Magnaque: in angustis hominum solertia rebus,
Et monstrata deum auxilia, & data munera cœli,
Hinc canere, & longe secretas quærere causas
Aera per liquidum, & vasti per sydera olympi
Incipiam, dulci quando nouitatis amore
Correptum, placidi naturæ suauibus horti
Floribus inuitant, & amantes mira Camœnæ.
Bembe decus clarum Ausoniæ, si forte vacare
Consultis Leo te a magnis paulisper, & alta
Rerum mole sinit, totum qua sustinet orbem:
Et iuuat ad dulces paulum secedere Musas:
Ne nostros contemne orsus, modicumque laborem,

Quicquid id est. Deus hęc quōdā dignat⁹ Apollo est:
Et paruis quoque rebus inest sua sępe voluptas.
Scilicet hac tenui rerum sub ymagine multum
Naturę, fatique subest, & grandis origo.
Tu mihi, quæ rerum causas, quę sydera noctis
Et cœli effectus varios, atque aeris oras,
Vranie, (sic dum puro spatiaris olympo,
Metirisque vagi lucentes ętheris ignes,
Concentu tibi diuino cita sydera plaudant)
Ipsa ades, & mecum placidas Dea lude per vmbras,
Dum tenues aurę, dum myrtea sylua canenti
Aspirat, resonatque cauis Benacus ab antris.
Dic Dea, quę causę nobis post secula tanta
Insolitam peperere luem? num tempore ab illo
Vecta mari occiduo, nostrum peruenit in orbem,
Ex quo lecta manus soluens de littore Ibero
Ausa fretum tentare, vagique incognita ponti est
Aequora, & orbe alio positas perquirere terras?
Illic nanque ferunt ęterna labe per omnes
Id morbi regnare vrbes, passimque vagari
Perpetuo cœli vitio, atque ignoscere paucis.
Commerci ne igitur causa accessisse putandum est
Delatam contagem ad nos: quę parua sub ipsis
Principiis, mox & vires & pabula sensim
Suscipiens, sese in terras diffuderit omnes?
Vt sępe in stipulas cecidit quum forte fauilla

De

De face, neglectam pastor quam liquit in aruo.
Illa quidem tenuit primum, similisque moranti
Incedit. mox vt paulatim increuit eundo,
Tollitur, & victrix messem populatur & ęgros,
Vicinumque nemus flammasque sub ęthera iactat,
Dat sonitum longe, crepitant Iouis auia sylua
Et cœlum late circum, campique relucent.
At vero si rite fidem obseruata merentur,
Non ita censendum: nec certe credere par est
Esse peregrinam nobis, transque ęquora vectam
Contagem: quoniam in primis ostendere multos
Possumus, attactu qui nullius hanc tamen ipsam
Sponte sua sensere luem, primique tulere.
Prętęrea & tantum terrarum tempore paruo
Contages non vna simul potuisset obire.
Aspice per Latii populos, quique herbida Sagrę
Pascua, & Ausonios saltus, & Iapygis orę
Arua colunt: specta Tyberis qua labitur, & qua
Eridanus centum fluuiis comitatus in ęquor,
Centum vrbes rigat, & placidis interfluit vndis.
Vno nonne vides vt tempore pestis in omnes
Sęuiit? vt sortem pariter transegimus vnam?
Quinetiam externos eadem per tempora primum
Excepisse ferunt. nec eam cognouit Ibera
Gens prius, ignotumque scindere puppibus æquor
Ausa fuit, quam quos disterminat alta Pyrene,

atque

Atque freta, atq; Alpes cingunt, Rhenuſque bicornis:
Quam reliqui, quos lata tenet gelida ora ſub arcto.
Tempore non alio Pœni ſenſiſtis, & omnes
Qui lætam Aegyptum meritis, fœcundaque Nilo
Arua, & palmiferę ſyluas tondetis Idumes
Quę quum ſic habeant ſeſe, nempe altius iſti
Principium labi, rerumque latentior ordo
(Ni fallor) grauiorque ſubeſt, & maior origo.
Principio quæque in terris, quęque ęthere in alto
Atque mari in magno, Natura educit in auras,
Cuncta quidem nec ſorte vna, nec legibus eiiſdem
Proueniunt: ſed enim quorum primordia cſtnoant
E paucis, crebro ac paſſim pars magna creantur.
Rarius aſt alia apparent, & non niſi certis
Temporibus ve, locis ve, quibus violentior ortus,
Et longe ſita principia: ac nonnulla, priuſquam
Erumpant tenebris & opaco carcere noctis,
Mille trahunt annos, ſpacioſaque ſecula poſcunt.
Tanta vi coeunt genitalia ſemina in vnum.
Ergo & morborum quoniam non omnibus vna
Naſcendi eſt ratio, facilis pars maxima viſu eſt,
Et faciles ortus habet, & primordia præſto.
Rarius emergunt alii, & poſt tempore longo
Difficiles cauſas, & inextricabile fatum,
Et ſero potuere altas ſuperare tenebras.
Sic Elephas ſacer Auſoniis incognitus oris,

Sic Lichen latuere diu, quibus incola Nili
Gens tantum, regioque omnis vicina laborat.
De genere hoc est dira lues, quæ nuper in auras
Exiit, & tandem sese caligine ab atra
Exemit, durosque ortus, & vincula rupit.
Quam tamen (æternum quoniam dilabitur æuum)
Non semel in terris visam, sed sæpe fuisse,
Ducendum est, quanquam nobis nec nomine nota
Hactenus illa fuit: quoniam longęua vetustas
Cuncta situ inuoluens, & res, & nomina delet:
Nec monumenta patrum seri videre nepotes.
Oceano tamen in magno sub sole cadente,
Qua misera inuentum nuper gens accolit orbem,
Passim oritur, nullisque locis non cognita vulgo est.
Vsqueadeo rerum causæ, atque exordia prima,
Et cœlo variare, & longo tempore possunt.
Quodque illic fert sponte aer, & idonea tellus,
Huc tandem annorum nobis longa attulit ætas.
Cuius forte suo si cunctas ordine causas
Nosse cupis, magni primum circunspice mundi
Quantum hoc infecit virum, quot adiuerit vrbes.
Quumque animaduertas, tam vaste semina labis
Esse nec in terræ gremio, nec in æquore posse,
Haud dubie tecum statuas, reputesque necesse est,
Principium, sedemque mali consistere in ipso
Aere, qui terras circum diffunditur omnes,

Qui

Qui nobis ſeſe inſinuat per corpora vbique,
Suetus & has generi viuentum immittere peſtes.
Aer quippe pater rerum eſt,& originis autor,
Idem ſępe graues morbos mortalibus affert,
Multimode natus tabeſcere corpore molli,
Et facile affectus capere,atque inferre receptos.
Nunc vero quonam ille modo contagia traxit,
Accipe:quid mutare queant labentia ſecla.
In primis tum ſol rutilus,tum ſydera cuncta
Tellurem,liquidasque auras,atque æquora ponti
Immutant,agitamque: vtque ipſo ſydera cœlo
Mutauere vicem & ſedes liquere priores,
Sic elementa modis varijs ſe grandia vertunt.
Aſpice vt hybernus rapidos vbi flexit in Auſtrum
Phœbus equos, noſtrumque videt depreſſior orbem,
Bruma riget,duratque gelu,ſpargitque pruina
Tellurem,& gelida glacie vaga flumina ſiſtit.
Idem vbi nos Cancro propior ſpectauit ab alto,
Vrit agros,arent nemora,& ſitientia prata,
Siccaque puluereis æſtas ſqualleſcit in aruis.
Nec dubium,quin & noctis nitor,aurea Luna,
Qui maria alta,omnis cui rerum obtemperat humor:
Quin & Saturni graue ſydus,& æquior orbi
Stella Iouis,quin pulchra Venusque & Martius ignis,
Ac reliqua aſtra etiam mutent elementa,trahantque
Perpetuum,& late magnos dent vndique motus,

Præcipue sedem si quando plurima in vnam
Conuenere, suo vel multum deuia cursu,
Longe, alias tenuere vias. hæc scilicet annis
Pluribus, & rapidi post multa volumina cœli
Eueniunt, Diis fata modis voluentibus istis,
Vt vero euenisse datum est, numerumq; diesq;
Ex egere suos, præfixaq; tempora fatis.
Proh quanta acrios tractus, salsa æquora quanta,
Telluremque manent alibi quippe omnia late
Cogentur spatia in nubes. cœlum imbribus omne
Soluetur, summisque voluti montibus amnes
Præcipites secum syluas, secum, aspera saxa,
Secum armenta trahent: medius pater impete magno
Aut Padus, aut Gāges super & nemora alta, domosq;
Turbidus æquabit pelago freta lata sonante,
Aestates alibi magnæ condentur, & ipsæ
Flumina speluncis flebunt arentia Nymphæ,
Aut venti cuncta inuertent, aut obice clausi
Excutient tellurem imam, & cum turribus vrbes.
Forsitan & tempus veniet, poscentibus olim
Natura fatisque Deum, quum non modo tellus
Nunc culta, aut obducta mari, aut deserta iacebit,
Verumetiam sol ipse, nouum (quis credere possit)
Curret iter, sua nec per tempora diffluet annus.
Ast insueti æstus, insuetaque frigora mundo
Insurgent, & certa dies animalia terris

Monstra-

Monſtrabit noua,naſcentur pecudeſque ferçque
Sponte ſua,primaque animas ab origine ſument.
Forſitan & maiora audens producere tellus
Cœumque Enceladûq; feret,magnumq; Typhoea,
Auſuros patrio ſuperos detrudere cœlo,
Conuulſumq; Oſſam nemoroſo imponere Olympo,
Quæ quum perſpicias,nihil eſt cur tempore certo
Admirere,nouis magnum marceſcere morbis
Aera,contageſque nouas viuentibus ægris
Sydere ſub certo fieri,& per ſecula longa.
Bis centum fluxere anni,quum flammea Marte
Lumina Saturno triſti immiſcente,per omnes
Aurorę populos,per quæ rigat æquora Ganges,
Inſolita exarſit febris,quę pectore anhelo
Sanguineum ſputum exagitans(miſerabile viſu)
Quarta luce frequens fato perdebat acerbo.
Illa eadem Aſſyriæ gentes,& Perſidos,& quę
Euphratem,Tigrimque bibunt,poſt tempore paruo
Corripuit,diteſque Arabas,mollemque Canopum:
Inde Phrygas,inde & miſerum trans æquora vecta
Infecit Latium, atque Europa ſæuijt omni.
Ergo age iam mecum,ſemper ſeſe æthera circum
Voluentem,ſuperumque domos,ardentiaque aſtra
Contemplare,animumque agitans per cuncta,require
Quis ſtatus illorum fuerit,quę ſigna dedere
Sydera,quid noſtris cœlum portenderit annis:

Hinc etenim tibi forte nouæ contagis origo
Omnis,& euentus tanti via prima patescet.
Aspice candentes magni qua Cancer olympi
Excubat ante fores,& brachia pandit aperta
Hinc diræ facies,hinc se diuersa malorum
Ostendent portenta:vna hac sub parte videbis
Magna coisse simul radiis ardentibus astra,
Et coniuratas sparsisse per aera flammas:
Flammas quas longe tumulo Sirenis ab alto
Prospiciens senior vates,quem dia per omnes
Cœlicolumque domos duxit,docuitque futura
Vranie miseras,inquit,defendite terras
O superi,insolitam video per inania ferri
Illuuiem,& magnos cœli tabescere tractus.
Bella etiam Europę miserę,bella impia,& agros
Ausoniæ passim currentes sanguine cerno.
Dixit,& illa etiam scriptis ventura notauit.
Mos superum est,vbi secla vagus sol certa peregit,
Ab Ioue decerni fata,& cuncta ordine pandi,
Quęcunque euentura manent terrasque,polumque:
Quod tempus quum iam nostris venientibus annis
Instaret,rerum summus sator,& superum rex
Iuppiter,acciri socios in rebus agendis
Saturnum,Martemque iubet,bipatentia Cancer
Limina portarum reserat,diisque atria pandit.
Conueniunt s quibuest fatorum cura gerenda.

Impinger

Impiger ante alios flammis ferroque corruſquans
Bellipotens Mauors, animis qui prælia & arma,
Vndiqueque manent, & ouantes ſanguine cædes.
Poſt placidus curru inuectus rex Iuppiter aureo
Inſequitur (ni fata obſtent) pater omnibus æquus.
Poſtremus, longuaque via tardatus & annis.
Falcifer accedit ſenior, qui haud immemor iræ
In natum veteris, nato & parere recuſans,
Sæpe etiam ceſſit retro, & veſtigia torſit,
Multa minans, multumque animo indignatus iniquo.
Iuppiter at ſolio ex alto, quo ſe ſolet vno
Tollere, percenſet fata, & ventura reſoluit,
Multum infelicis miſerans incommoda terræ,
Bellaque, fortunaſque virum, caſuraque rerum
Imperia, & prædas, adapertaque limina morti,
In primis ignota noui contagia morbi:
Morbi, qui humanę nulla manſueſcat opis vi.
Aſſenſere dei reliqui, concuſſus Olympus
Intremuit, tactusque nouis defluxibus æther.
Paulatim ærii tractus, & innania lata
Accepere luem, vacuaſque inſuetus in auras
Macor iit, cœlumque tulit contagia in omne.
Siue quod ardenti tot concurrentibus aſtris
Cum ſole, e pelago multos terraque vapores
Traxerit ignea vis, qui miſti tenuibus auris
Correptique nouo vitio, contagia viſu

Perrara attulerint: aliud siue æthere ab alto
Demissum, late aerias corruperit oras.
Quāquā animi haud fallor, quid agat, quoue ordine
Dicere, & in cūctis certas perquirere causas (cœlum
Difficile esse: adeo interdum per tempora longa
Effectus trahit, interdum (quod falere possit)
Miscentur fors, & varii per singula casus.
Nunc age non id te lateat, super omnia miram
Naturam, & longe variam contagibus esse.
Solis nam sæpe arboribus fit noxius aer,
Et tenerum germen, florumque infecit honorem:
Interdū segetem, & sata læta, annique labores,
Corripuit, scabraque iussit rubigine culmos,
Et vitiata parens produxit semina tellus,
Interdum pœnas animalia sola dedere,
Aut multa, aut certa ex ipsis. memini ipse malignsm
Luxuriem vidisse anni, multoque madentem
Autumnum perflatum Austro, quo perditus omne
Caprigenum genus e cunctis animantibus vnum
Corruit. a stabulis lætas ad pabula pastor
Ducebat: tum forte alta securus in vmbra.
Dum caneret, tenuique gregem mulceret auena,
Ecce aliquam tussis subito irrequieta tenebat,
Nec longe mora mortis erat: nanque acta repente
Circum præcipiti lapsu, reuomensque supremam
Ore animam, socias inter moribunda cadebat,
Vere autem (dictu mirum) atque estate sequenti

In-

Infirmas pecudes,balantumque horrida vulgus
Peſtis febre mala miſerum pene abſtulit omne.
Vſque adeo varia affecti ſunt ſemnia cœli,
Et variæ rerum ſpecies,numerusque viciſſim
Inter mota ſubeſt,interque mouentia certus.
Nonne vides,quamuis oculi ſint pectore anhelo
Expoſiti mollesque magis,non attamen ipſos
Carpere tabem oculos,ſed ſeſe immergere in imum
Pulmonem?& pomis quanquam ſit mollior vua,
Non tamen iis vitiatur,at ipſa liuet ab vna.
Nempe alibi vires,alibi ſua pabula deſunt:
Aſt alibi mora certa,nec ipſi foramina multum
Non faciunt,hinc denſa nimis,nimis inde ſoluta.
Ergo contagum quoniam natura genusque
Tam varium eſt,& multa modis ſunt ſemina miris,
Contemplator & hanc,cuius cœleſtis origo eſt:
Quæ,ſicut deſueta,ita mira erupit in auras.
Illa quidem non muta maris,turbamque natantum,
Non volucres,non bruta altis errantia ſyluis,
Non armenta boum,pecudesue,armétaue equorum
Infecit,ſed mente ingens ex omnibus vnum
Humanum genus,& noſtros eſt paſta ſub artus.
Porro homine e toto,quod in ipſo ſanguine craſſum
Et ſordens lentore foret,fœdiſſima primum
Corripuit,ſeſe paſcens vligine pingui.
Tali ſe morbus ratione & ſanguis habebant.

Nunc ego te affectus omnes,& signa docebo
Contagis miseræ:atque vtinam concedere tantum
Musa queat,tantumque velit defendere Apollo,
Tempora qui longa euoluit,cui carmina curæ,
Hæc multas monumenta dies vt nostra supersint,
Forte etenim nostros olim legisse nepotes
Et signa & faciem pestis nouisse,iuuabit.
Nanque iterum,quum fata dabunt,labentibus annis
Tempus erit quum nocte atra sopita iacebit
Interitu data:mox iterum post secula longa
Illa eadem exurget,cœlumque aurasque reuiset
Atq; iterum ventura illam mirabitur ætas.
In primis mirum illud erat,quod labe recepta,
Sæpe tamen quater ipsa suum compleuerat orbem
Luna prius,quam signa satis manifesta darentur.
Scilicet extemplo non sese prodit aperte,
Vt semel est excepta intus,sed tempore certo
Delitet,& sensim vires per pabula captat.
Interea tamen insolito torpore grauati,
Sponteque languentes animis,& munera obibant
Aegrius,& toto segnes se corpore agebant.
Ille etiam suus ex oculis vigor,& suus ore
Deiectus color haud læta de fronte cadebat.
Paulatim caries fœdis enata pudendis
Hinc atq; hinc inuicta locos,aut inguen edebat.
Tum manifesta magis vitii se prodere signa.

Nam

Nam ſimulac puræ fugiens lux alma diei
Ceſſerat,& noctis triſtes induxerat vmbras,
Innatuſque calor noctu petere intima ſuetus.
Liquerat extremum corpus,nec membra fouebat
Obſita mole pigra humorum:tum vellier artus
Brachiaque,ſcapulæque,graui,ſuræque dolore.
Quippe vbi per cunctas ierant contagia venas
Humoreſque ipſos,& nutrimenta futura
Polluerant,Natura malum ſecernere ſucta
Infectam partem pellebat corpore ab omni
Exterius:verum craſſo quia corpore tarda
Hæc erat,& lentore tenax,multa inter eundum
Hærebat membris exanguibus,atque lacertis:
Inde graues dabat articulis extenta dolores:
Parte tamen leuiore,magiſque erumpere nata,
Summa cutis pulſa,& membrorum extrema petebat.
Protinus informes totum per corpus achores
Rumpebant,faciemque horrendam, & pectora fœde
Turpabant·ſpecies morbi noua,puſtula ſummæ
Glandis ad effigiem,& pituita marcida pingui:
Tempore quæ multo non poſt adaperta dehiſcens,
Mucoſa multum ſanie,taboque fluebat.
Quinetiam erodens alte,& ſe funditus abdens
Corpora paſcebat miſere:nam ſæpius ipſi
Carne ſua exutos artus,ſquallentiaque oſſa
Vidimus,& fœdo roſea ora dehiſcere hiatu,

Ora,

Ora, atque exiles reddentia guttura voces.
Tum sæpe aut cerasis, aut Phyllidis arbore tristi,
Vidisti pinguem ex vdis manare liquorem
Corticibus, mox in lentum durescere gummi.
Haud secus hac sub labe solet per corpora mucor
Diffluere: hinc demum in turpem concrescere callum.
Vnde aliquis ver ætatis, pulchramque iuuentam
Suspirans, & membra oculis deformia toruis
Prospiciens, fœdosque artus, turgentiaque ora,
Sæpe Deos, sæpe astra miser crudelia dixit.
Interea dulces somnos, noctisque soporem
Omnia per terras animalia fessa trahebant:
Illis nulla quies aderat, sopor omnis in auras
Fugerat: ijs oriens ingrata Aurora rubebat:
Iis inimica dies, inimicaque noctis imago.
Nulla Ceres illos, Bacchi non vlla iuuabant
Munera: non dulces epulæ, non copia rerum,
Non vrbis, non ruris opes, non vlla voluptas,
Quamuis sępe amnes nitidos, iucundaque tempe,
Et placidas summis quęsissent montibus auras.
Diis etiam sparsæque preces, incensaque templis
Thura, & diuitibus decorata altaria donis,
Dii nullas audire preces, donisve moueri.
Ipse ego Cęnomanum memini qua pinguia diues
Pascua Sebina præterfluit Ollius vnda,
Vidisse insignem iuuenem, quo clarior alter

Non fuit, Ausonia nec fortunatior omni:
Vix pubescentis florebat vere iuuentæ,
Diuitis,proauisque potens,& corpore pulchro:
Cui studia,aut pernicis equi compescere cursum,
Aut galeam induere , & pictis splendescere in armis
Aut iuuenile graui corpus durare palæstra,
Venatuque feras agere,& præuertere ceruos:
Illum omnes Ollique Deæ,Eridanique puellæ,
Optarunt,nemorumque Deæ,rurisque puellę,
Omnes optatos suspirauere hymenæos.
Forsan & vltores superos neglecta vocauit
Non nequicquam aliqua,& votis pia numina mouit
Nam nimium fidentem animis,nec tanta timentem
Inuasit miserum labes,qua sęuior vsquam
Nulla fuit,nulla vnquam aliis spectabitur annis.
Paulatim ver id nitidum,flos ille iuuentæ
Disperiit:vis illa animi:tum squallida tabes
Artus(horrendum)miseros obduxit,& alte
Grandia turgebant fœdis abcessibus ossa.
Vlcera(proh diuum pietatem)informia pulchros
Pascebant oculos,& diæ lucis,amorem,
Pascebantque acri corrosas vulnere nares.
Illum Alpes vicinæ,illum vaga flumina flerunt.
Illum omnes Ollique Deę Eridanique puellę,
Fleuerunt,nemorumque Deę,rurisque puellę,
Sebinusque alto gemitum lacus edidit amne.
  Ergo hanc permiseras terras saturnus agebat

Peſtem atrox: nec ſęua minus crudelis & ipſe
Miſcebat Mauors, coniunctaque fata ferebat.
Quippe lue ac naſcente, putem ſimul omnia diras
Eumenidas ceciniſſe fera & crudelia nobis.
Tertareos etiam barathro (dira omina) ab imo
Exciuiſſe lacus, Stygiaque ab ſede laborem,
Peſtemq; horribilemque famẽ, bellũque, necemque.
Dii patrii, quorum Auſonia eſt ſub numine, tuque
Tu Latii Saturne pater, quid gens tua tantum
Eſt merita? an quicquam ſupereſt dirique grauiſque.
Quod ſit inexoſtum nobis? ecquod genus vſquam
Auerſum vſqueadeo cœlum tulit? ipſa labores
Parthenope dic prima tuos, dic funera regum
Et ſpolia, & prædas, captiuaque colla tuorum.
An ſtragem infandem memorẽ, ſparſumque cruorem
Gallorumque, Italumque pari diſcrimine, quum iam
Sãguineum, & defuncta virum, defunctaque equorum
Corpora voluentem, criſtaſque atque arma trahẽtem
Eridanus pater acciperet rapido agmine Tarrum?
Te quoque ſpumantem, & noſtrorum cęde tumẽtem
Abdua, non multo poſt tempore, te pater idem
Eridanus gremio infelix ſuſcepit & altum
Indoluit tecum, & fluuio ſolatus amico eſt.
Auſonia infelix, en quo diſcordia priſcam
Virtutem, & mundi imperium perduxit auitum.
Angulus en ne tui eſt aliquis, qui barbara non ſit

Seruitia

Seruitia,& prędas,& triſtia funera paſſus?
Dicite vos,nullos ſoliti ſentire tumultus,
Vitiferi colles,qua flumine pulcher amœno
Erethenus fluit,& plenis lapſurus in ęquor
Cornibus, Euganeis properat ſe iungere lymphis.
O patria,o longum fœlix,longumque quieta]
Ante alias,patria o diuum ſanctiſſima tellus,
Diues opum,fœcunda viris,lætiſſima campis
Vberibus,rapidoque Atheſi,& Benacide lympha,
Aerumnas memorare tuas,ſummamque malorum
Quis queat?& dictis noſtros ęquare dolores,
Et turpes ignominias,& barbara iuſſa?
Abde caput Benace,tuo & te conde ſub anne,
Victrices necíam Deus interlabere Lauros.
En etiam,ceu nos agerent crudelia nulla,
Nec lachrymę,planctusve forent,en dura tot inter,
Spes Latii,ſpes & ſtudiorum,& Palladis illa
Occidit:ereptum Muſarum e dulcibus vlnis
Te miſerum ante diem crudeli funere Marce
Antoni,ætatis primo ſub flore cadentem
Vidimus extrema poſitum Benacide ripa,
Quam media inter ſaxa ſonans Sarca abluit vnda.
Te ripę fleuere Atheſis,te voce vocare,
Auditę per noctem vmbrę,maneſque Catulli,
Et patrios mulcere noua dulcedine lucos.
Tempeſtate illa Auſoniam rex Gallus opimam
Verte-

Vertebat bello,& Ligurem ditione premebat.
Parte alia Cæsar ferro superabat & igni
Euganeos,placidumq; Silim,Carnumq; rebellem:
Et totum luctus Latium,mœrorque tenebat.

LIBER. II.

NVnc age quæ vitæ ratio,quæ cura adhibenda
Pernitiem aduersus tantam: quid tempore quoq;
Conueniat(nostri quæ pars est altera cœpti)
Expediam,& miranda hominum comperta docebo.
Quippe noua quum re attoniti,multa irrita primum
Tentassent,tamen angustis solertia maior
In rebus,crescensque vsu experientia longo
Euicere:datumque homini protendere longe
Auxilia,& certis pestem compescere vinclis,
Victorem & sese claras attollere in auras.
Credo equidem & quædam nobis diuinitus esse
Inuenta,ignaros fatis ducentibus ipsis.
Nam quanquam fera tempestas,& iniqua fuerunt
Sydera,non tamen omnino præsentia diuum
Abfuit a nobis,placidi & clementia cœli.
Si morbum insolitum,si dura & tristia bella
Vidimus,& sparsos dominorum cęde penates,
Oppidaque,incensasque vrbes subuersaque regna,
Et templa,& raptis temerata altaria sacris:
Flumina deiectas si perrumpentia ripas

Euertere

Euertere sata,& mediis nemora eruta in vndis,
Et pecora,& domini,correptaque rura natarunt,
Obseditque inimica ipsas penuria terras.
Hęc eadem tamen hęc ætas(quod fata negarunt
Antiquis)totum potuit sulcare carinis
Id pelagi,immensum quod circuit Amphitrite.
Nec visum satis,extremo ex Atlante repostos
Hesperidum penetrare sinus, Prassumque sub Arcto
Inspectare alia,pręruptaque littora Rhapti:
Atq; Arabo aduehere,& Carmano ex ęquore merces;
Aurorę sed itum in populos Titanidis vsque est
Supra Indum,Gangemque supra,qua terminus olim
Catygare noti orbis erat:superata Cyambe,
Et dites ebeno,& fœlices macere syluæ.
Denique & a nostro diuersum gentibus orbem,
Diuersum cœlo,& clarum maioribus astris
Remigio audaci attigimus ducentibus & diis.
Vidimus & vatem egregium,cui pulchra canenti
Parthenope,placidusque cauo Sebethus ab antro
Plauserunt,vmbręque sacri manesque Maronis,
Qui magnos stellarum orbes cantauit,& hortos
Aesperidum,cœlique omnes variabilis oras.
Te vero vt taceam,atque alios quos fama futura
Post mutos cineres, quos & venientia secla
Antiquis conferre volent:at Bembe tacendus
Inter dona deum nobis data non erit vnquam
Magna-

Magnanimus Leo, quo Latium, quo maxima Roma
Attollit caput alta, paterque ex aggere Tybris
Assurgit, Romæque fremens gratatur ouanti.
Cuius ab auspiciis iam nunc mala sydera mundo
Cessere, & læto regnat iam Iuppiter orbe,
Puraque pacatum diffundit lumina cœlum.
Vnus qui ærumnas post tot, longosque labores
Dulcia iam profugas reuocauit ad ocia Musas,
Et leges Latio antiquas, rectumque, piumque
Restituit, qui iusta animo iam concipit arma
Pro re Romana, pro religione deorum.
Vnde etiam Euphrates, etiam late ostia Nili,
Et tantum Euxini nomen tremit vnda refusi,
Atque Aegea suos confugit Doris in Isthmos.
Ergo alii dum tanta cauent, dumque illius acta
Inclyta component: dum forte accingeris & tu
Condere, & æternis victurum intexere chartis:
Nos, quos fata vocant haud tanta ad munera, lusus
Inceptos, quantum tenuis fert Musa, sequamur.
Principio, quoniam affecti non sanguinis vna
Est ratio, tibi sit morbo spes maior in illo,
Sanguine qui insedit puro: verum quibus atra
Bile tument, spissoque resultant sanguine venæ,
Maior in iis labor est, peiusque tenacius hæret.
Quare operæprecium est validis atque acribus vti
Omnibus hos contra, miseris nec parcere membris.
Quin-

Auratæ,gobiique,& amantes ſaxea percæ.
Talis dulcifluum fluuiorum ſcarus ad ora
Solus ſaxa inter depaſtas ruminat herbas.
Sed neque quę ſtagnis volucres,quęq; amnibus altis
Degere amant,liquidiſque cibum perquirere in vndis,
Laudarim: tibi pinguis anas,tibi crudior anſer
Vitetur,potiuſque vigil Capitolia ſeruet:
Viteturque graui coturnix tarda ſagina.
Tu teneros lactes tu pandę abdomina porcæ,
Porcę heu terga fuge:& lumbis ne veſcere aprinis
Venati quamuis toties confeceris apros.
Quin neque te crudus cucumis,non tubera captent,
Ne ve famem cinara,bulbis ve ſalacibus exple.
Non placeat mihi lactis amor,non vſus aceti,
Non fumoſa mero ſpumantia pocula Baccho
Qualia Cyrnęi colles,campique Falerni,
Et pucinus ager mittunt:aut qualia noſtris
Rhetica dat paruo de collibus vua racemo.
Nempe Sabina magis placeant,dilutaque tellus
Quæ tulit,& multo domuerunt Naiades amne.
At tibi ſi ex horto victus,menſæque deorum
Sunt animo,atq; olerũ ſimplex & inempta voluptas,
Non mentæ virides,non lęta ſiſymbria,deſunt,
Intybaque,& toto florentes frigore ſonchi,
Et ſia fontanis ſemper gaudentia riuis,
Et thymbre ſuaues,& odoriferę calaminthę:

Læta meliphyla,& riguo bugloſſus ab horto
Carpantur,pleniſque ferax erucula palmis,
Atque olus,atque rumex,& ſalſi gramina crithmi.
Ipſa lupum dumeta ferent:hinc collige primos
Aſparagos,albe aſparagos hinc collige vitis,
Quum nondum explicuit ramos,vmbracula nōdum
Texuit,& virides iuſſit pendere corymbos.
Singula ſed longum eſt,nec percenſere neceſſe,
Iamque aliud vocor ad munus.iuuat in noua Muſas
Naturæ nemoro Aoniis deducere ab vmbris:
Vnde mihi ſi non e lauro intexere fronti
Serta volent,tantaque caput cinxiſſe corona:
At ſaltem obſeruata hominum tot millia,dignum
Cenſuerint querna redimiri tempora fronde.
Vere nouo,ſi quem morbus tenet,aut & in ipſo
Autumno,ſi firma ætas,ſi ſanguis abundat,
Regalem,mediamve lacerti incidere venam
Proderit,atque extra fœdatum haurire cruorem.
Pręterea quocunque habeat te tempore peſtis,
Corruptum humorem,& contagem educere turpem
Ne pigeat,facilique luem deponere ab aluo:
Ante tamen ducenda,para:concreta reſolue,
Et craſſa attenua,& lentore tenacea frange.
Ergo Coryciumque thymum ſit cura, thymumque
Pamphilium,thymbræ ſimilis qui durior exit,
Prima tibi coxiſſe,lupique volubile gramen,
Fœnicu-

Quinetiam meliora ſibi promittere cuncta
Ille poteſt,qui principiis nouiſſe ſub ipſis
Serpentem tacite valuit per viſcera labem.
Nanque vbi paſta diu,vires per pabula longa
Auxerit,& iam ſe vitium firmauerit intra,
Heu quanto tibi libertas ſperanda labore eſt.
Ergo omnem impendes operam te opponere paruis
Principiis,memorique animo hęc pręcepta reconde.
In primis ego non omni te aſſueſcere cœlo
Exhorter:fuge perpetuo quod flatur ab Auſtro,
Quod cœno,immundæque graue eſt ſudore paludis.
Protenti potius campi mihi liber & agri
Tractus,& apricis placeant in collibus auræ,
Et molles zephyri,pulſuſque Aquilonibus aer
Hic(iubeo)tibi nulla quies,nulla otia ſunto.
Rumpe moras,agita aſſiduis venatibus apros
Impiger,aſſiduis agita venatibus vrſos.
Nec tibi ſit labor aerii curſu ardua montis
Vincenti,rapidum in valles deflectere ceruum,
Et longa luſtrare altos indagine ſaltus.
Vidi ego ſæpe malum qui iam ſudoribus omne
Finiſſet,ſyluiſque luem liquiſſet in altis.
Sed nec turpe puta dextram ſummiterræ aratro,
Et longum trahere incuruo ſub vomere ſulcum:
Neue bidente ſolum,& duras proſcindere glebas,
Et valida aeriam quercum exturbare bipenni,

Atque imis altam eruere ab radicibus ornum.
Quinetiam, exercere domi quo te quoque possis,
Paruam mane pilam versa mihi, vespere versa,
Et saltu, & dura potes exudare palæstra.
Vince malum: nec te fallat, quod desidis oci
Assidue desiderium, lectique sequetur.
Tu lecto ne crede, graui ne crede sopori:
His alitur vitium, & placidæ sub imagine pacis
Decipit, e dulcique trahit fomenta quiete.
Necnon interea effugito quæ tristia mentem
Sollicitant procul esse iube curasque, metumque
Pallentem, vltricesque iras, omnemque Mineruæ
Addictum studiis animum: sed carmina, sed te
Delectent iuuenumque chori, mistęque puellæ.
Parce tamen Veneri, mollesque ante omnia vita
Concubitus, nihil est nocuum magis: odit & ipsa
Pulchra Venus, teneræ contagem odere puellæ.
Quod sequitur, victus rō tibi maxima habenda est:
Nec sit cura tibi, neue obseruantia maior.
Principio, quoscunque amnes, quoscunque paludes,
Quosque lacus liquidi pascunt, quosque ęquora pisces,
Omne genus procul amoueo: sunt quos tamen vsus
Liberius, quum res cogit, concedere possit.
Omnibus his est alba caro, non dura, tenaxque,
Quos petræ & fluuiorum aduersa marisque fatigant.
Tales nant pelago phycides, rutilæque per vndas
Auratæ.

Aſt vbi frigenti occurſauit ab aere vitro
Cogitur,& rorem liquidus denſatur in vdum,
Decurritque vagis per aperta canalia riuis
Deſtillantis aquę cyathum ſub lumina prima
Luciferi potare iubent,ſtratiſque parare
Sudorem: nec certe ab re:vis vtilis olli eſt,
Reliquias morbi tenues diſpegere in auras.
Interea ſi membra dolor conuulſa malignus
Torqueat,œſypo propera lenire dolorem,
Maſtichinoque oleo,lentum quibus anſeris vnguem,
Emulſumque potes lini de ſemine mucum,
Narciſſumque,inulamque,liquétiaque addere mella,
Coryciumque crocum, & vilem componere amurcâ.
At fauces atque ora malus ſi eroſerit herpes,
Tange nitro & viridi medicata ærugine lympha,
Semina inure mala,& ſerpentem interfice peſtem.
Verum ipſos ope non alia conſumere achores
Vrentum quam vi poteris:quibus addere debes
Pingue aliquid,quod ſecum intus ſiccantia portet.
Hæc eadem & miſeros artus ſi qua vlcera paſcunt,
Tollere,concretoſque valebunt ſoluere callos.
Si vero aut hęc nequicquam tentaſſe videbis,
Aut vires,animique valent ad fortia quæque,
Nec differre cupis,quin te committere acerbis
Feſtines,diramque breui conſummere peſtem,
Hinc alia inuenta expediam,quæ triſtia quanto

Sunt magis,hoc tanto citius finire labores
Aerumnasq; mali poterunt:quippe effera labes
Inter prima tenax,& multo fomite viuax,
Nedum se haud vinci placidis & mitibus:ac nec
Tractari sinit,& mansuescere dura repugnat.
Sunt igitur styracem in primis qui,cinnabarinque
Et minium, & stymmi agglomerant,& thura minuta
Quorum suffitu pertingunt corpus acerbo,
Absumuntque luem miseram,& contagia dira.
At vero & partim durum est medicamen & acre,
Partim etiam fallax,quo faucibus angit in ipsis
Spiritus,eluctansque animam vix continet ęgram.
Quo circa totum ad corpus nemo audeat vti
Iudice me.certis fortasse erit vtile membris,
Quæ Papulæ informes,Chironiaque vlcera pascunt.
Argento melius persoluunt omnia viuo
Pars maior:miranda etenim vis insita in illo est:
Siue quod id natum est subito frigusque caloremque
Excipere, vnde in se nostrum cito contrahit ignem :
Quodque ad condensum,humores dissoluit,agitque
Fortius,vt candens ferrum flamma acrius vrit:
Siue acres,vnde id constat compagine mira,
Particulę,nexuque suo vinclisque solutæ
Introrsum,vt potuere seorsum in corpora ferri,
Colliquant concreta,& semina pestis inurunt.
Siue aliam vim fata illi,& natura dedere:

Cuius

Fœniculumque, apiumque & amari germina capni.
His polyporum hirtos imitata filicula cirros
Additur, & Nymphis tangi renuens adiantus:
His sterile asplenum, his pictam phyllitida iunge:
Quorum vbi decoctum permultis ante diebus
Ebiberis, crudumque humorem incoxeris omnem,
Tum scilla medicare acri, & colocinthide amara,
Helleboroque graui, necnon quæ in littore surgens,
Qua ludit maris vnda, ter euariata colorem,
Ter flores mutata die. rem nomine signat,
Herba potens radice: suum cui zinziber adde:
Adde etiã anguineum cucumin, Nabatheaque thura,
Myrrhamque, bdelemque, hãmoniacique liquorem,
Et lachrymam panaceam, & dulci cholchica balbo.
His actis, si forte tibi frigentia corda,
Et molles animi fuerint, nec acerba placebit
In primis tentare, breuique extinguere pestem,
Sed placidis agere & per tempora lenibus vti,
Tum superest tibi cura animum ad fomenta relicta
Vertere, contagisque ad tenuia semina cæcæ,
Illa quidem consueta modis inserpere miris.
Profuerint igitur quæque exsiccantia, quæque
Marcori resinosa solent obsistere putri.
Tales sunt mirrhæ lachrymæ, sunt talia thura,
Cedrusque, aspalathusque, immortalisque cupressus,
Et bene cum calamo spirans cedolente cyperus.

Ergo nec desint casiæ, nec desit amomum,
Macer ue, aggalocumue tibi, nec cinn ama odora.
Est etiam in pratis illud, iuxtaque paludes
Scordion, omnigenis quod tantum obstare venenis,
Contagique solet, paruo quęrenda labore
Herba ubi, viret ipsa comis imitata chamædryn,
Flore rubens, referensque alli cum voce saporem
Aurora nascente huius frondemque comantem
Radicesque coque, atque haustu te prolue largo.
Sed neque carminibus neglecta silibere nostris
Hesperidum decus, & Medarum gloria citre
Syluarum: si forte sacris cantata poetis
Parte quoque ac medicā non dedignabere Musam,
Sic tibi sit semper viridis coma, semper opaca,
Semper flore nouo redolens: sis semper onusta
Per viridem pomis syluam pendentibus oreis
Ergo vbi nitendum est cæcis te opponere morbi
Seminibus, vi mira arbor cithereia præstat.
Quippe illam Citherea, suum dum plorat Adonim
Munere donauit multo, & virtutibus auxit.
Quorundā inuentū est, vitrei intra concaua vasis,
Cui collum oblongum est, venter turgescit in orbem:
Aut hederæ folia, aut Ida mittente manipulos
Dictami, Illyricamue irim, thamniue nigrantem
Radicem, aut inulas coquere: in sublime solutus
Effertur vapor, & tenuis vacua omnia complet.

Hic tibi narrenti causam,auxiliumque vocanti,
Haud aberit dea,quę cæcæ in penetralia terræ
Deducat te sancta,& opem tibi sedula præstet.
Surge age,nec vani speciem tibi concipe somni,
Illa ego sum,quæ culta vago per pinguia fonte
Dilabor,dea vicinis tibi cognita ab vndis.
Sic ait,& se cęruleo cita condidit amne,
Ille autem vt placidus cessit sopor,omnia lætus
Accipit,& nympham precibus veneratur amicam.
O sequor,o quocunque vocas pulcherrima fontis
Vicini dea Callirrhoe. Tum postera primum
Exurgens aurora,suos vbi protulit ortus,
Monstratum Iouis in sylua sub rupibus altis
Antrum ingens petit,& nigrantem tergora primo
Vestibulo sistit pecudem , magnæque trementem
Mactat Opi tibiq; inquit, ego hanc Ops maxima ma
Tum Noctem,Noctisq; deas,ignota precatur (cto.
Numina.iamque simul Thian, atramque Cupressum
Vrebat,quum vox terræ reuoluta cauernis
Longe audita sacras Nympharum perculit aures:
Nympharum,quibus ęra solo sunt condita curæ.
Extemplo commotæ omnes,ac cœpta reponunt,
Sulphureos forte vt latices,& flumina viui
Argenti,mox vnde nitens concresceret aurum,
Tractabant,gelidoque prementes fonte coquebant.
Centum ignis spissi radios,centum ætheris vsti

Bis centum concretorum terræque mariſque
Miſcuerant, noſtros fugientia ſemina viſus.
At Lipare, Lipare argenti cui ſemina & auri
Cura data, & ſacrum flammis adolere bitumen:
Continuo obſcuræ latebroſa per auia terræ
Ilcea adit, firmanſque animum ſic incipit ipſa,
Ilceu (namque tuum nec nomen) nec mihi labes
Ignota eſt, nec quid venias) iam corde timorem
Exue, nec quicquam non te huc chariſſima mittit
Callirrhoe, tibi parta ſalus tellure ſub ima eſt.
Tolle animos, & me per opaca ſilentia terræ
Inſequere: ipſa adero, & præſenti numine ducam.
Sic ait, & ſe antro gradiens præmittit opaco.
Ille ſubit, magnos terræ miratus hiatus.
Squallenteſque ſitu æterno, & ſine lumine vaſtas
Speluncas, terramque meantia flumina ſubter
Tũ Lipare: hoc quodcũq; pater quã maxma terra eſt,
Hunc totum ſine luce globum, loca ſubdita nocti,
Dii habitant: imas retinet Proſerpina ſedes:
Flumina ſupremas, quæ ſacris concita ab antris
In mare per latas abeunt reſonantia terras.
In medio dites Nymphæ, genera vnde metalli,
Aeriſque, argentique, aurique nitentis origo:
Quarum ego nunc ad te miſerãs ipſa vna ſororum
Aduenio: illa ego, quę venas per montis hiantes,
Callirrhoe haud ignota tuę, fumantia mitto
Sulphura

Cuius & inuentum medicamen munere diuum
Digressus referam, quis enim admiranda deorum
Munera prætereat? Sirix nam forte sub altis
Vallibus, vmbrosi nemora inter glauca salicti
Callirrhoe qua fonte sonans decurrit amœno,
Fama est, cultorem diis sacri agrestibus horti,
Cultorem nemorum, sectatoremque ferarum,
Ilcea labe grauem tota dum molle cyperum
Et casiam, & syluam late fragrantis amomi
Irrigat, hæc orasse deos, & talia fatum.
Dii quos ipse diu colui, tuque optima tristes
Callirrhoe quę sancta soles depellere morbos,
Cui nuper ramosa ferens ego cornua cerui
Aeria victor fixi capita horrida quercu:
Dii mihi crudelem misero si tollere pestem
Hanc dabitis, quæ me afflictat noctesque diesque,
Ipse ego purpureas, ipse albas veris & horti
Primitias, vobis violas, ego lilia vobis
Alba legam, primasque rosas, primosque hyacinthos
Vestraque odoratis onerabo altaria sertis.
Gramen erat iuxta viridans. Sic fatus, vt æstu
Fessus erat, viridi desedit graminis herba.
Hic dea vicino quæ sese fonte lauabat,
Callirrhoe liquido ex antro per lubrica musco
Saxa fluens, iuueni dulci blandita susurro,
Lethæum immisit somnum, sparsitque sopore

Graminea in ripa,& ſalicum nemus inter opacum:
Atque illi viſa eſt ſacro ſe flumine tollens
In ſomnis coram eſſe,pia & ſic voce locuta.
Ilceu in extremo diis tandem audite labore
Cura mei,tibi nulla ſalus quacunque videt ſol
Speranda eſt terram magnam ſuper. hoc tibi pœnæ
Dat Triuia,& precibus Triuiæ exoratus Apollo,
Ob ſacrum iaculo percuſſum ad flumina ceruum,
Et noſtris affixa tibi capita horrida truncis.
Nam poſtquam illa ferā exanimē per gramina vidit
Abſciſſo capite,& ſacro ſparſa arua cruore,
Omnibus ingemuit ſyluis,dirumque precata eſt
Autori,oranti Latous tanta ſorori
Affuit,& peſtem miſero immiſere nefandam
Durus vterque tibi quin & quacunque videt ſol,
Interdixit opem·quare tellure ſub ima,
Si qua ſalus ſupereſt,cæca ſub nocte petenda eſt.
Eſt ſpecus arboribus tectum,atque horrore verēdum
Vicina ſub rupe,Iouis qua plurima ſylua
Accubat,& raucum reddit coma Cedria murmur.
Huc vbi ſe primis aurora emittet ab vndis
Ire para,& nigrantem ipſis in faucibus agnam
Mactato ſupplex:atque Ops tibi maxima,dic,hanc,
Dic,ferio,nigram tum Noctem,vmbraſque ſilentes,
Vmbrarumque deos , ignotaque numina Nymphas
Et Thia venerare,atræ & nidore Cupreſſi.

Hic

Ne obscœnum, ne turpe puta: per talia morbus
Tollitur, & nihil esse potest obscœnius ipso.
Parce tamen capiti, & precordia molla vita.
Tum super & vitas astringe, & stuppeanecte
Vellera: dein stratis tegmento imponere multo,
Dum sudes, fœdęque fluant per corpora guttę
Hæc tibi bis quinis satis est iterasse diebus.
Durum erit: ac quicquid tulerit res ipsa, ferendum est
Aude animis, tibi serta salus stans limine in ipso
Signa dabit: liquefacta mali excrementa videbis
Assidue sputo immundo fluitare per ora,
Et largum ante pedes tabi mirabere flumen.
Ora tamen fœda erodent vlcuscula: sed tu
Lacte foue, & cocto cytini, viridisque ligustri.
Tempore non alio generosi pocula bachi
Amminerim sumenda tibi, purūque Falernum,
Et Chia, & pateris spumantia Rhetica largis.
Sed iam age vicinæ victor gratare saluti,
Vltima adest tibi cura, eadem & placidissima: corpus
Abluere, & lustrare artus, ac membra piare
Stœchade, amaricinisque comis, & rore marino
Verbenaque sacra, & bene olentibus heracleis.

LIBER III.

S Ed iam me nemora alterius fœlicia mundi,
Externique vocát saltus: lõge assonat ęquor
Herculeas vltra metas, & littora longe

Applaudunt ſemota.mihi nunc magna deorum
Munera,& ignota deuecta ex orbe canenda
Sancta arbos,quę ſola mundum,requiemque dolori
Et finem dedit ærumnis.age diua beatum
Vranie venerare nemus,criineſque reiunctam
Fronde noua,iuuet in medica procedere palla
Per latium,& ſanctos populis oſtendere ramos
Et iuuet haud vnquam noſtrorum ætate parentum
Viſa prius,nullive vnquam memorata referre.
Vnde aliquis forſan nouitatis imagine mira
Captus,& heroas,& grandia dicere facta
Aſſuetus,canat auſpiciis maioribus auſas
Oceani intacti tentare pericula puppes.
Necnon & terras varias,& flumina & vrbes,
Et varias memoret gentes,& monſtra reperta:
Dimenſaſque plagas,altoque orientia cœlo
Sydera, & inſignem ſtellis maioribus Arcton.
Nec taceat noua bella,omnemque illata per orbem
Signa nouum,& poſitas leges,& nomina noſtra
Et canat(auditum quod vix venientia credant
Secula)quodcunque Oceani complectitur æquor
Ingens,omne,vna obitum menſumque carina
Felix qui tantum dederit deus,at mihi vires
Arboris vnius ſatis eſt,vſumque referre:
Et quo inuenta modo fuerit ,noſtraſque ſub auras
Aduena per tantum pelagi peruenerit æquor.

Sulphura,ſic ibant terra & caligine tecti.
Iamque exaudiri crepitantes ſulfurę flammę,
Concluſique ignes,ſtridentiaque æra caminis.
Hæc regio eſt late variis vbi fœta metallis,
Virgo ait,eſt tellus,quorum vos tanta cupido
Exercet,ſuperas cœli qui cernitis auras.
Hæc loca mille deæ cæcis habitamus in antris,
Nocte deæ & Tellure ſatæ,quęis munera mille,
Mille artes,ſtudium eſt alii deducere riuos
Scintillas alii rimari, & ſparſa per omnem
Semina tellurem flammarum,igniſque coruſci.
Materiam miſcent alię,maſſamque coercent
Obicibus,multa & gelidarum inſpergine aquarum.
Non procul eruptis fumantia tecta caminis
Aetnæi Cyclopes habent,verſantque coquunque
Vulcano ſtridente,atque æra ſonantia cudunt.
Lęua hęc abſtruſa per iter via ducit ad illos.
Dextra ſed ſacri fluuii te ſiſtet ad vndam,
Argento fluitantem vndam,viuoque metallo,
Vnde ſalus ſperanda:& iam aurea tecta ſubibant,
Rorantesque domos ſpodiis,ſuligineque atra
Speluncas varie obductas,& ſulfure glauco.
Iamque lacus late vndantes,liquidoque fluentes
Argento iuxta aſtabant,ripasque tenebant.
Hic tibi tantorum requies inuenta laborum.
Subſequitur Lipare.poſtquam ter flumine viuo

Perfuſſus,ſacra vitium omne reliqueris vnda.
Sic fatur,ſimul argenti ter fonte ſalubri
Perfundit,ter virgineis dat flumina palmis
Membra ſuper,iuuenem toto ter corpore luſtrat
Mirantem exuuias turpes,& labe maligna
Exutos artus,peſtemque ſub amne relictum.
Ergo age,quum primum cœli te purior aer
Accipiet,nitidemque diam,Solemque videbis:
Sacra para,& caſtam ſupplex venerare Dianam,
Indigenaſque deos,& numina fontis amici.
Sic virgo & iuuenem tanto pro munere grates
Soluentem e nocte æthereas educit in oras,
Dimittitque alacrem,atque optata in lumina reddit.
Accepit noua fama fidem,populosque per omnes
Prodit haud fallax medicamen:cœptaque primum
Miſceri argento fluitanti axungia porcæ.
Mox etiam Oriciæ ſimul adiuncta eſt terebinthi,
Et laricis reſina aeriæ,ſunt qui vnguen equinum
Vrſinumve adhibent, bdelæ cedrique liquorem.
Nonnulli & mirrhę guttas,& maſcula thura
Adiiciunt,miniumque rubens,& ſulphura viua.
Haud vero mihi diſpliceat,componere ſi quem
Trita melampodia ,atque arentem iuuerit irim,
Galbanaque,& lacer graue olens, oleumque ſalubre
Lentiſci, atque oleum haud experti ſulfuris ignem.
His igitur totum oblinere,atque obducere corpus
Ne

Oceano in magno, ardenti ſub ſydere Cancri,
Sol vbi ſe nobis media iam nocte recondit,
Hac ignota tenus, tractu iacet inſula longo:
Hiſpanam gens inuentrix cognomine dixit.
Auri terra ferax: ſed longe ditior vna
Arbore, voce vocant patrij ſermonis Hyacum.
Ipſa teres, ingenſque, ingentem vertice ab alto
Diffundit ſemper viridem, ſemperque comantem
Arbuteis ſyluam folijs. nux parua, ſed acris,
Dependet ramis, & plurima frondibus hæret,
Materia indomita eſt, duro & pene æmula ferro
Robora, quæ reſinam ſudant incenſa tenacem:
Diſſectæ color haud ſimplex. in cortice lauri
Exteriore viret leuor: pars altera pallet
Buxea: ad interior nigro ſuffuſca colore eſt,
Iuglandemque, ebenumq; inter. quod ſi inde ruberet,
Iam poterat variis æquare coloribus irim.
Hanc gens illa colit, ſtudioque educere multo
Nititur: hac late colles campique patentes,
Hac omnis veſtitur ager: nec ſanctius illis
Eſt quicquam, aut potiore vſu: quippe omnis in illa
Spes iacet hanc contra peſtem, quæ cœlitus illic
Perpetua eſt. validos abiecto cortice ramos
Multa vi tundunt, aut in ſegmenta minuta
Elimant, puroque ſcobes in fonte reponunt,
Dum bibulas noctemque diemque emaceret humor.

Inde coquunt: necnon illos ea cura fatigat,
Vulcano ne forte furens erumpat aquę vis,
Et superundantem spumam proiectet in ignes.
Spuma quippe linunt, si quicquam e corpore toto
Abscedit, si quicquam ægros depascitur artus.
Dimidia absumpta, superest quodcunque reponunt
Diuini laticis. quin & segmenta relicta,
Rursus, vt ante, coquunt, addentes suaue liquens mel.
Scilicet hunc vnum mensis accedere potum,
Et lex ipsa iubet gentis, mendatque sacerdos.
Seruatum ad laticem, & decocti pocula primi
Bina die quaque assumunt, quum surgit ab ortu
Lucifer, & sero egreditur quum Vesper olympo,
Nec prius absistunt potu quam menstrua cursum
Luna suum, & totum peragrans perfecerit orbem,
Fraternasque iterum conuenerit æmula bigas.
Interea cæcis sese penetralibus abdunt,
Quo neque vis venti, non halitus aeris vllus
Insinuet sese, & gelidis afflatibus obsit.
Quid mirandum æque memorem superomnia victum
Quam tenuem, quam magna sibi ieiunia poscant?
Quippe solet satis esse, ipsum dum corpus alatur:
Dum superet vita, & tantum ne membra fatiscant.
Ne tamen ah ne tanta time, sacer ilicet haustus
Ille modo ambrosiæ, vires reficitque fouetque,
Inque occulta gerit ieiunis pabula membris.

Nectare

Nectare ab epoto binas, non amplius horas
Imponunt sese stratis, medicamen vt intro
Large eat, & calido sudorem e corpore ducat.
Interea vacuas pestis vanescit in auras:
Et (dictu mirum) apparet iam pustula nulla:
Iamque nomę cessere omnes, iam fortia liquit
Membra dolor, primoque redit cum flore iuuenta:
Et iam Luna suum remeans noua circuit orbem.
Quis deus hos illis populis monstrauerit vsus:
Qui demum & nobis casus, aut fata tulere
Hos ipsos: vnde & sacræ data copia sylvę,
Nunc referam. Missę quęsitum abscondita Nerei
Aequora in occasum Solisque cubilia pinus,
Littoribus longe patriis, Calpeque relictis,
Ibant oceano in magno, pontumque secabant
Ignaręque vię, & longis erroribus actę.
Quas circum innumerę properantes gurgite ab omni
Ignoti noua monstra maris Nereides vdę
Adnabant, celsas mirate currere puppes,
Salsa super pictis volitantes æquora velis.
Nox erat, & puro fulgebat ab ęthere Luna,
Lumina difundans tremuli per marmora ponti,
Magnanimus quum tanta heros ad munera fatis
Delectus, dux errantis per cęrula classis,
Luna, ait, o pellagi cui regna hęc humida parent,
Quę bis ab aurata curuasti cornua fronte,

Curuabis explesti, nobis errantibus ex quo
Non vlla apparet tellus: da littora tandem
Aspicere, & dudum speratos tangere portus,
Noctis honos, cœlique decus Latonia virgo.
Audiit orantem Phœbe, de lapsaque ab alto
Aethere, se in faciam mutat, Nercia quali
Cymothoe, Clothoque natant, iuxtaque carinam
Astitit, & summo pariter nans æquore fatur:
Ne nostræ dubitate rates, lux crastina terras
Ostendet, fidoque dabit succedere portu.
Sed vos littoribus primis ne insistite dudum:
Vltra fata vocant. medio magna insula ponto
Est Ophyre, huc iter est vobis, hic debita sedes
Imperiique caput. simul hæc effata, carinam
Impulit: illa leui cita dissecat æquora cursu.
Aspirant faciles auræ, & iam clarus ab vndis
Surgebat Titan, humiles quum surgere colles
Vmbrosi procul, & proprior iam terra videri
Incipit. acclamant nautæ, terramque salutant,
Terram exoptatam. tum portu & littore amico
Excepti, diis vota piis in littore soluunt:
Quassatasque rates, defessaque corpora curant
Inde vbi quarta dies pelago, crepitansque vocauit
Vela Notus, remis insurgitur, altaque rursum
Corripiunt maria, & læti freta cærula sulcant.
Linquitur incerto fluitans Anthylia ponto,

Atq;

Atque Hagia,atque alta Ammerie, execrataque tellus
Cannibalum,& ripa Gyane nemorosa virenti.
Protinus innumeræ panduntur turribus altis
Insulæ oceano in vasto,quas inter opacis
Vndantem syluis vnam,cursuque sonantem
Fluminis aspiciunt,magno qui spumens alueo
In mare fulgentes auro subuectat arenas.
Huius in ora placet pronas appellere puppes.
Inuitant nemora,& dulces e flumine lymphæ.
Iamque solo viridante alacres,ripaque potiti,
In primis terram ignotam,Nymphasque salutant
Indigenas,Geniumque loci,teque aurifer amnis,
Quisquis in ora maris nitida perlaberis vnda,
Tum duram Cererem,& patrii Carchesia Bacchi
Aggere in herboso expediunt:dein quærere si qui
Mortales habitent:pars fuluam fluminis vndam
Mirari,mistamque auro disquirere arenam.
Forte per vmbrosos syluarum plurima ramos
Assidue volitabat auis,quæ picta nitentes
Cæruleo pennas,rostro variata rubenti,
Ibat natiuo secura per auia luco.
Hasq; manus iuuenum vt syluas videre per altas,
Continuo caua terrificis horrentia bombis
æra,& flammiferum tormenta imitantia fulmen
Corripiunt: Vulcane tuum,dum Theutonas armas,
Inuentum:dum tela Iouis mortalibus affers.

Nec mora, ſignantes certam ſibi quiſque volucrem;
Incluſam, ſalicum cineres, ſulfurque, nitrumque,
Materiam, accendunt ſeruata in reſte fauilla.
Fomite correpto diffuſa repente furit vis
Ignea circunſepta: ſimulque cita obice rupto
Intruſam impellit glandem: volat illa per auras
Stridula, & exanimes paſſim per prata iacebant
Deiectæ volucres: magno micat ignibus aer
Cum tonitru, quo ſylua omnis, ripæque recuruę
Et percuſſa imo ſonuerunt ęquora fundo.
Pars auium nemus in denſum conterrita, & altos
Se recipit ſcopulos: quorum de vertice ſummo
Horrendum vna canit (dictu mirabile) & aures
Terrificis implet dictis, ac talibus infit.
Quis Solis violatis aues, ſacraſque volantes,
Heſperii, nunc vos, quæ magnus cantat Apollo
Accipite, & noſtro vobis quę nunciat ore.
Vos quanquam ignari, longum quæſita, ſecundis
Tandem parta Ophyrę tetigiſtis littora ventis.
Sed non ante nouas dabitur ſummitere terras,
Et longa populos in libertate quietos,
Molirique vrbes, rituſque ac ſacra nouare,
Quam vos infandos pelagi terręque labores
Perpeſſi, diuerſa hominum poſt prelia, multi
Mortua in externa tumuletis corpora terra.
Nauibus amiſſis pauci patria arua petetis.

Fruſtra

Frustra alii socios queretis magna remensi
Aequora: nec nostro deerunt Cyclopes in orbe.
Ipsa inter sese vestras discordia puppes
In rabiem ferrumque trahet: nec sera manet vos
Illa dies, fœdi ignoto quum corpora morbo
Auxilium sylua miseri poscetis ab ista,
Donec pœniteat scelerum: nec plura loquuta
Horrendum stridens densis sese abdidit vmbris.
Ollis ossa rigor subitus percurrit, & omnis
Palluit, ac gelida fugit formidine sanguis.
Tum vero sacras volucres, diuosque precati,
In primis Solem, & sanctum seruantia lucum
Numina supplicibus venerantur agrestia votis:
Pacem orant, rursumque Ophyren, fluuiūq; salutant.
Interea e sylvis nigrum genus ora comasque,
Ad naues noua turba virum concurrit inermis,
Pectora nudi omnes, euincti frondibus omnes
Paciferis, tanta qui celsas mole carinas
Mirati, vestesque virum, fulgentiaque arma,
Vix satis expleri possunt: & ab æthere missi
Siue homines, siue heroes sint, siue deorum
Numina, adorandum ritu, precibusque salutant:
Ante alios ipsum regem, cui muneta læta
E ripis collectum aurum, & cere alia dona,
Et patrios fructus, & mella liquentia portant.
Vestibus ipsi etiam nostris, & munere multo

Donati,exceptique mero noua gaudia miſcent.
Non aliter,quam ſi menſis,dapibuſque deorum
Mortalis quiſquam adſcitus,fœlixque futurus,
Hauriat æternum,cœleſtia pocula,nectar.
Ergo vbi amicitię ſecuros fœdere vtrinque
Firmauere animos: habita & commercia gentis,
Ipſi inter ſeſe reges in littore læti
Complexu iungunt dextras,& fœdera firmant.
Alter goſſipio tenui pectuſque femurque
Præcinctus,viridi limbum pingente ſmaragdo,
Ora niger,iaculo armatur cui dextera acuto,
Squamoſi ſpolium ſuſtentat læua draconis.
Alter at intexto lænam circundatus auro,
Quam ſubter rutila arma micant,capiti ærea caſſis
Inſidet,& pictæ volitant in vertice criſtæ.
Fulgenti ex auro torques cui candida colla
Cingunt,atque enſis lateri dependet Iberus.
Et iam commixti populi,hoſpitioque recepti,
Hi tectis domibuſque,altis in nauibus illi,
Lętitia ludiſque dies per pocula ducunt.
Forte loco lux feſta aderat,Solique parabant
Vltori facere vmbroſo ſacra annua luco.
Heſperięque,Ophiræque manus conuenerat omnis.
Hic conualle caua,ripæ viridentis in herba,
Selectorum ingens numerus,matreſque virique
Confuſi,plebs atque patres,pueri que ſeneſque,
Aſtabant

Aſtabant , animis triſtes,& corpora fœdi,
Squallentes cruſtis omnes,taboque fluentes.
Quos circunfuſos albenti in veſte ſacerdos
Pura luſtrat aqua,& ramo frondentis Hyaci.
Tum niueum ante aras cędit de more iuuencum.
Et iuxta poſitum paſtorem ſanguine cæſi
Reſpergit,pateraque rigat: Solique potenti
Ad numeros pæana canit: nec cætera turba
Non ſequitur,mactantque ſues,mactantque bidentes,
Viſceribuſque veru toſtis epulantur in herba.
Obſtupuit gens Europę rituſque ſacrorum,
Contagemque alio non vſquam tempore viſam.
At dux multa animo tacitus ſecum ipſe volutans,
Hic erat ille,inquit,morbus,(Dii auertite caſum)
Ignotum interpres Phœbi quem dira canebat.
Tum regem indigenam,(vt ſermo fandique facultas
Iam communis erat)cui ſint ſolemnia diuum?
Scitatur:quid tanta aſtet conualle ſub alta
Languentum miſeranda manus?quid paſtor ad aras
Sacra inter,cęſi reſperſus ſanguine tauri?
Quem contra, Heſperię o heros fortiſſime pubis,
Rex ait,hi gentis ritus,hæc ſacra quotannis
Vltori de more Deo celebramus:origo
Antiqua eſt,vetereſque patrum fecere parentes.
Quod ſi externorum mores,hominumque labores
Audiuiſſe iuuat,primęua ab origine cauſam
Sacrorum

Sacrorum,& pestis miserę primordia pandam.
Forsitan Atlantis vestras peruenit ad aures
Nomen,& ex illo generis longo ordine ducti.
Hac & nos longa serie,de stirpe profecti
Dicimur:heu quondam felix & chara Deum gens,
Dum cœlum colere,& superis accepta referre
Maiores sueuere boni: sed numina postquam
Contepmni cœptum est,luxu fastuque nepotum,
Ex illo quæ sint miseros,quantęque secutæ
Aerumnę,vix fando vnquam comprendere possem.
Insula tum prisci regis de nomine dicta
Ingenti terrę concussa Atlantia motu
Corruit,absorpta oceano,quem mille carinis
Sulcauit toties, terrę regina marisque,
Ex illo & pecudes,& grandia quadrupedantum
Corpora,non vllis vnquam reparata diebus
Aeternum periere,externaque victima sacris
Cæditur.externus nostras cruor imbuit aras.
Tum quoq; & hæc infanda lues,quam nostra videtis
Corpora depasci,quam nulli,aut denique pauci
Vitamus,diuum offensis,& appollinis ira
De cœlo demissa,omnes grassatur in vrbes.
Vnde hæc sacra nouo primum solennia ritu
Instituere patres,quorum hęc perhibetur origo.
Syphilus(vt fama est)ipsa hęc ad flumina pastor
Mille boues,niueas mille hęc per pabula regi

Alcithoo paſcebat oues:& forte ſub ipſum
Solſtitium,vrebat ſitientes Syrius agros:
Vrebat nemora,& nullas paſtoribus vmbras
Præbebant ſyluæ:nullum dabat aura leuamen.
Ille gregem miſeratus,& acri concitus æſtu,
Sublimem in ſolem vultus & lumina tollens,
Nam quid Sol te,inquit,rerum patremque Deumque
Dicimus?& ſacras vulgus rude ponimus aras?
Mactatoque boue,& pingui veneramur acerra?
Si noſtri nec cura tibi eſt,nec regia tangunt
Armenta?an potius ſuperos vos arbitrer vri
Inuidia?mihi mille niuis candore iuuencæ,
Mille mihi paſcuntur oues,vix eſt tibi Taurus
Vnus,vix Aries cœlo(ſi vera feruntur)
Vnus,& armenti cuſtos Canis arida tanti.
Demens quin potius Regi diuina faceſſo?
Cui tot agri,tot ſunt populi,cui lata miniſtrant
Aequora,& eſt ſuperis,ac Sole potentia maior,
Ille dabit facileſque auras,frigu ſque virentum,
Dulce feret nemorum armentis,æſtumque leuabit.
Sic fatus,mora nulla,ſacras in montibus aras
Inſtituit regi Alcithoo,& diuina faceſſit.
Hoc manus agreſtum,hoc paſtorum cætera turba
Exequitur:dant thura focis incenſa,litantque
Sanguine taurorum,& fumantia viſcera torrent.
Quæ poſtquam rex,in ſolio dum forte ſederet,

Sub

Subiectos inter populos, turbamque frequentem,
Agnouit, diuum exhibito gauisus honore,
Non vllum tellure coli, se vindice numen
Imperat, esse nihil terra se maius in ipsa,
Cœlo habitare deos, nec eorũ hoc esse quod infra est.
Viderat hæc, qui cuncta videt, qui singula lustrat,
Sol pater, atque animo secum indignatus, iniquos
Intorsit radios, & lumine fulsit acerbo,
Aspectu quo Terra parens, correptaque ponti
Aequora quoque viro tactus subcanduit aer.
Protinus illuuies terris ignota profanis
Exoritur. primus, regi qui sanguine fuso
Instituit diuina, sacrasque in montibus aras,
Syphilus, ostendit turpes per corpus achores.
Insomnes primus noctes, conuulsaque membra
Sensit, & a primo traxit cognomina morbus:
Syphilidemque ab eo labem dixere coloni.
Et mala iam vulgo cunctas diffusa per vrbes
Pestis erat, regi nec sæua pepercerat ipsi.
Itur ad ammericen sylua in Carthesíde Nympham,
Cultricem nemorum Ammericen, quæ maxima luco
Interpres diuum responsa canebat ab alto.
Scitantur, quę causa mali, quę cura supersit.
Illa refert: spreti vos, o vos numina Solis
Exercent: nulli fas est se æquare deorum
Mortalem: date thura deo, & sua ducite sacra,

Et

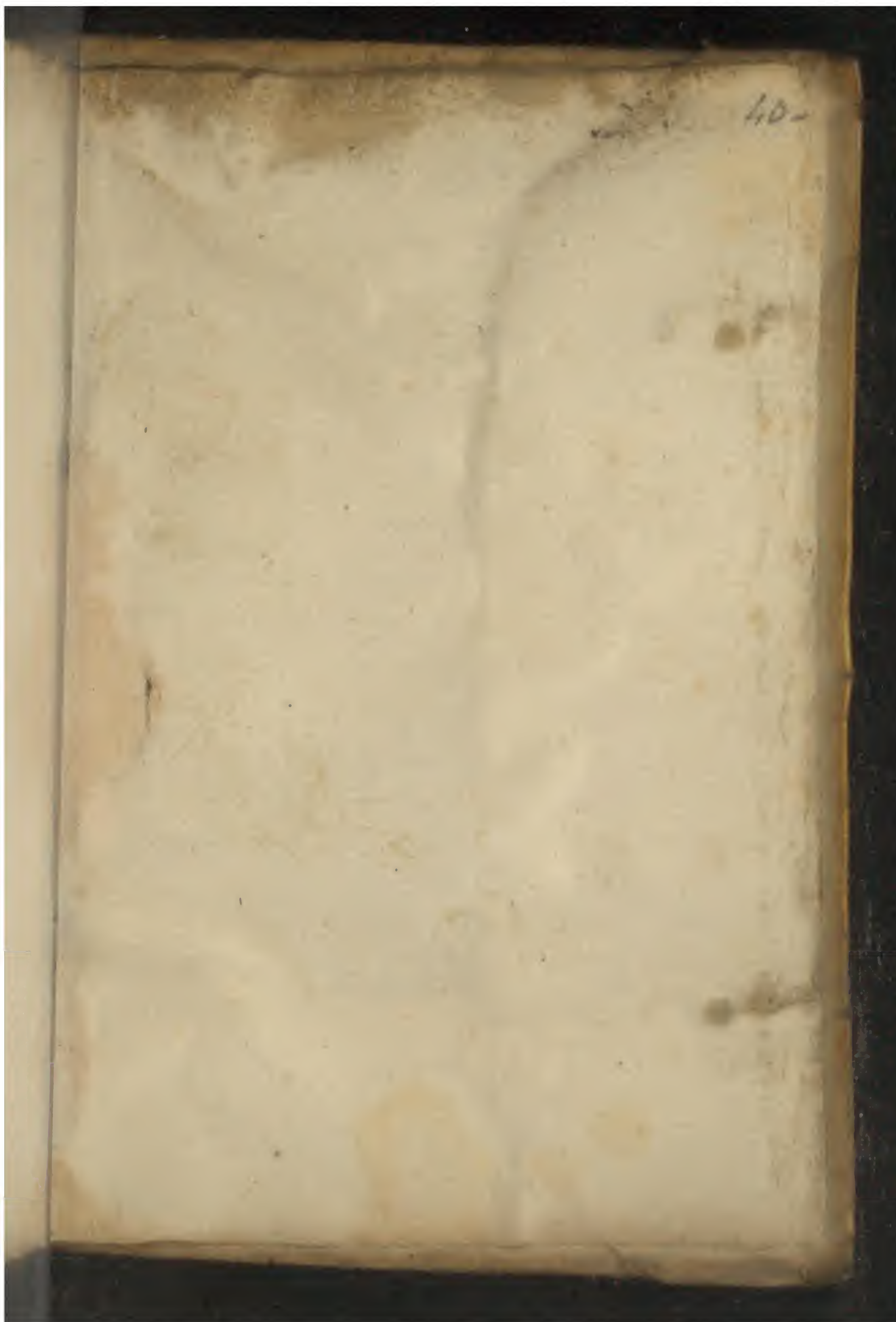
Et numen placate,iras non proferet vltra.
Quam tulit, æterna eſt,nec iam reuocabilis vnquam
Peſtis erit:quicunque ſolo naſcetur in iſto,
Sentiet:ille lacus Stigios fatumque ſeuerum
Iurauit.ſed enim ſi iam medicamina certa
Expetitis,niueam magnæ mactate iuuencam
Iunoni,magnæ nigrantem occidite vaccam
Telluri,illa dabit fœlicia ſemina ab alto:
Hæc viridem educet fœlicie ſemine ſyluam:
Vnde ſalus.ſimul obticuit:ſpecus intus,& omne
Excuſſum nemus,& circumſtetit horror vbique.
Illi obeunt mandata:ſua ipſi altaria Soli
Inſtituunt,niueam Iuno tibi magna iuuencam,
Nigrantem Tellus mactant tibi maxima vaccam.
Mira eadem.(at diuos iuro,& monumenta parentum)
Hæc ſacra, quam nemore hoc toto vos cernitis arbor
Ante ſolo nunquam fuerat quæ cognita in iſto:
Protinus e terra virides emittere frondes
Incipit,& magna campis pubeſcere ſylua.
Annua confeſtim Soli facienda ſacerdos
Vltori noua ſacra canit.deducitur ipſe
Sorte data,qui pro cunctis cadat vnus ad aram
Syphilus:& iam farre ſacro,vittisque paratis
Purpureo ſtabat tincturus ſanguine cultros.
Tutatrix vetuit Iuno,&iam mitis Apollo,
Qui meliorem animam miſeri pro morte, iuuencum
Suppoſuere

Suppoſuere,feroque ſolum lauere cruore.
Ergo eius facti æternum vt monumenta manerent,
Hunc morem antiqui primum ſtatuere quotannis
Sacrorum,ille tuum teſtatur Syphile crimen,
Victima vana,ſacras deductus paſtor ad aras.
Illa omnis,quam cernis,inops miſerandaque turba
Tacta deo eſt,veterumque luit commiſſa parentum,
Cui votis precibuſque piis numeriſque ſacerdos
Conciliat vates diuos,& Apollinis iras.
Luſtrati ingentes ramos,& robora ſanctę
Arboris aduectant tectis:libamine cuius
Vi mira infandę labis contagia pellunt.
Talibus,atque aliis tempus per multa trahebant
Diuerſis populi commiſti e partibus orbis,
Interea Europę fuerant quę ad chara remiſſę
Littora,iam rurſus puppes freta lata remenſæ
Mira ferunt:late(proh fata occulta deorum)
Contagem Europę cœlo crebreſcere eandem,
Attonitasque vrbes nullis agitare medelis.
Quinetiam grauior naues it rumor in omnes,
Illo eodem claſſem morbo,iuuenumque teneri
Haud numerum exiguum, & totis tabeſcere membris
Ergo haud immemores,diras ceciniſſe volucres,
Affore,quum ſylua auxilium poſcatur ab illa:
Continuo faciles Nymphas,Solemque precati,
Intacti nemoris ramos, & robora ab alto

Connecta-

Conectare parent luco, medicataque sumunt
Pocula, pro ritu gentis: quo munere tandem
Contagem pepulere feram. quin dona deorum,
Haud patriæ obliti, & fœlicem ad littora syluam
Nostra iubent ferri, cœlo si forsitan isto
Assimilem pellant labem: nec fata sequundos
Ipsa negant Zephyros, facilisque aspirat Apollo.
Munera vos diuum primi accepistis Iberi,
Præsens mirati auxilium: nunc cognita Gallis,
Germanisque, Scythisque, orbe & gauisa Latino
Iam nunc Europam vecta est Huyacus in omnem.
Salue magna deum manibus sata semine sacro,
Pulchra comis, spectata nouis virtutibus arbos:
Spes hominum, externi decus, & noua gloria mundi,
Fortunata nimis, natam si numina tantum
Orbe sub hoc, homines inter gentemque Deorum
Perpetua sacram voluissent crescere sylua.
Ipsa tamen, si qua nostro te carmine Musæ
Ferre per ora virum poterunt, hac tu quoque parte
Nosceris, cœloque etiam cantabere nostro,
Si non te Bactra, & tellus extrema sub arcto,
Non Meroe, Libicisque Ammon combustus arenis,
At Latium, at viridis Benaci ad flumina ripa
Audiet, & molles Athesi, labente recessus.
Et sat erit, si te Tiberini ad fluminis vndam
Interdum leget, & referet tua nomina Bembus.

FINIS.

40-